

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
İSTİHBARAT PROGRAMI

ARKTİK BÖLGESİ VE TÜRKİYE’NİN
GÜVENLİK BAĞLAMINDA BÖLGEYE
YÖNELİK STRATEJİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SABİT ALABAŞ
2122106108

TEZ DANIŞMANI: PROF.DR. BURCU ÖZSOY

İSTANBUL
KASIM 2024

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
İSTİHBARAT PROGRAMI

ARKTİK BÖLGESİ VE TÜRKİYE'NİN
GÜVENLİK BAĞLAMINDA BÖLGEYE
YÖNELİK STRATEJİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SABİT ALABAŞ
2122106108

TEZ DANIŞMANI: PROF.DR. BURCU ÖZSOY

İSTANBUL
KASIM 2024

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
İSTİHBARAT PROGRAMI

ARKTİK BÖLGESİ VE TÜRKİYE’NİN
GÜVENLİK BAĞLAMINDA BÖLGEYE
YÖNELİK STRATEJİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SABİT ALABAŞ
2122106108

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 22.11.2024
Tezin Savunulduğu Tarih : 08.07.2024

Tez Oy birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı	Unvan Ad Soyad : Prof. Dr. Burcu ÖZSOY	İmza
Jüri Üyeleri	: Prof. Dr. Hasan Hakan YAVAŞOĞLU : Doç. Dr. Zeynep SELÇUK	

İSTANBUL
KASIM 2024

ÖZGÜNLÜK RAPORU

Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve ç) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin,/...../..... tarihinde şahsım tarafından(örneğin Turnitin)..... adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Usul ve Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Sabit ALABAŞ
22.11.2024

ETİK BEYAN

Millî Savunma Üniversitesi Enstitüleri Dönem Projesi ve Lisansüstü Tez Hazırlama Kılavuzu'nda yer alan kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bu tezdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler bana aittir; Millî Savunma Bakanlığı, Millî Savunma Üniversitesi ve Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Sabit ALABAŞ
22.11.2024

Sevgili eşime ve aileme...

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Tez yazım aşamasında lisansüstü eğitim hayatım süresince beni destekleyen kıymetli eşime ve aileme, öneri ve yönlendirmeleri ile tez çalışmamın eksiklerini gidermek için yardımlarını esirgemeyen değerli danışmanım Prof. Dr. Burcu ÖZSOY hocama ve Prof. Dr. Hasan Hakan YAVAŞOĞLU hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Bu eserin, Türk literatüründeki eksiklerin doldurulması hususunda fayda sağlaması ve gelecekte yazılacak eserlere katkı sağlaması dileklerimle...

İstanbul; Kasım 2024

Sabit ALABAŞ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZGÜNLÜK RAPORU	
ETİK BEYANI	
İTHAF	
TEŞEKKÜR VE ÖNSÖZ	
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
TÜRKÇE ÖZ	xi
İNGİLİZCE ÖZ (ABSTRACT)	xiii
1. GİRİŞ	1
2. ARKTİK BÖLGESİ	7
2.1. Arktik Bölgesi'ne Bir Bakış	7
2.2. Arktik'te Nüfus ve Demografi	8
2.3. Stratejik Önemi Açısından Arktik	11
3. ARKTİK'TE BİLİM DİPLOMASİSİ VE LOJİSTİK FAALİYETLER	13
3.1. Arktik Bölgesi'nin Askerileştirilmesi	16
3.2. Arktik'te Seyir Emniyetinin Anahtarı: Kutup Kodu	19
4. ARKTİK DEVLETLERİ VE ULUSLARARASI KURULUŞLAR.....	20
4.1. Arktik Aktörlerinin Bölgedeki Faaliyetleri	20
4.1.1. Rusya Federasyonu.....	21
4.1.2. Norveç Krallığı	21
4.1.3. Amerika Birleşik Devletleri	22
4.1.4. Kanada.....	22
4.1.5. Danimarka Krallığı	23
4.2. Arktik Bölge Dışı Aktörlerinin Bölgedeki Faaliyetleri.....	23
4.2.1. Çin Halk Cumhuriyeti.....	23
4.2.1.1. Kutup İpek Yolu Projesi	26
4.2.2. Hindistan Cumhuriyeti.....	27
4.2.3. Japonya.....	27
4.2.4. Suudi Arabistan Krallığı	28
5. ARKTİK BÖLGESİ VE TÜRKİYE	30
5.1. Svalbard Takımadaları.....	37
5.2. Svalbard Antlaşması.....	41
6. SONUÇ	43
KAYNAKÇA	50
ÖZGEÇMİŞ	59

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1: Arktik Devletleri Haritası.....	2
Şekil 2.1: Arktik Bölgesi'nin 2010-2020-2030 trendi.....	9
Şekil 2.2: Kuzeybatı ve Kuzeydoğu Geçitleri Kuzey Deniz Rotası	12
Şekil 3.1: Arktik Bölgesi.....	15
Şekil 4.1: Arktik Ülkeleri.....	20
Şekil 4.2: Çin'in Kutup İpek Yolu Haritası	23
Şekil 4.3: Kuzey Deniz Rotası, Kuzeybatı Geçidi, Transpolar Deniz Rotası	24
Şekil 4.4: Kuzey Deniz Rotası ve Güney Deniz Rotası.....	25

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AMAP	: Kuzey Kutbu İzleme ve Değerlendirme Programı
CAFF	: Arktik Flora ve Faunanın Korunması
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
AEPS	: Arktik Çevre Koruma Stratejisi
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
RF	: Rusya Federasyonu
NSR	: Kuzey Deniz Rotası
UNCLOS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
LNG2	: Arktik Sıvı Doğal Gaz Projesi
IMO	: International Maritime Organisation
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
POLREC	: Kutup Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
AB	: Avrupa Birliği
IASC	: International Astronomical Search Collaboration
IASC	: International Arctic Science Committee
START1	: Strategic Arms Reduction Treaty
AMEC	: Arctic Military Environmental Cooperation
GCDT	: Global Crop Diversity Trust
ITPGRFA	: International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture
ICARDA	: Uluslararası Kurak Alanlarda Tarımsal Araştırma Merkezi

TÜRKÇE ÖZ

ARKTİK BÖLGESİ VE TÜRKİYE’NİN GÜVENLİK BAĞLAMINDA BÖLGEYE YÖNELİK STRATEJİLERİ

Sabit ALABAŞ

Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim
Enstitüsü

İstanbul, Kasım 2024

Arktik Bölgesi, stratejik önemi ve barındırdığı kaynaklarıyla sadece kıyıdaş sekiz ülke için değil, bölge dışı aktörler açısından da önemlidir. "Arktik Sekizlisi" olarak adlandırılan Rusya Federasyonu, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İsveç, İzlanda, Norveç Krallığı, Danimarka Krallığı ve Finlandiya gibi Arktik'te toprakları bulunan devletler, bölgenin sahip olduğu kaynaklar ile jeopolitik konumu ve küresel iklim değişikliği nedeniyle çıkar çatışmaları yaşamaktadır. İklim değişikliğinin neden olduğu değişimler, bölgenin güvenlik dinamiklerinde dönüşümlere yol açarken, yeni fırsatları ve tehditleri beraberinde getirmektedir. Bu gelişmeler, Türkiye'nin Arktik Bölgesi ile ilişkilerini stratejik bir perspektiften yeniden ele almasını zorunlu kılmıştır. Çalışma, Arktik Bölgesi ile Svalbard Takımadaları'nın gelecekte küresel iklim değişikliğinin de etkisiyle ortaya çıkacak doğal kaynaklar ve stratejik yeni ticaret yolları sayesinde stratejik açıdan öneminin artacağını tartışmaktadır. Arktik Sekizlisi'nin bölgeye yönelik politikaları ve bölgedeki faaliyetleri bu bağlamda incelenmiştir. Aynı zamanda uluslararası kuruluşların, Arktik ve Svalbard'da yürüttüğü faaliyetlerin amaçları değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, güvenlik, strateji, uluslararası ticaret ve deniz yolları ile bilimsel çalışmalar, Svalbard Antlaşması ve Kuzey Kutbu arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Çalışmada, Türkiye'nin Svalbard Antlaşması'na taraf olmasının bölgesel ve küresel ölçekte sağladığı stratejik faydalar aktarılmaya çalışılmıştır. Özellikle Türkiye'nin son yıllarda düzenlediği Ulusal Arktik Bilim Seferleri üzerinden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Arktik'e yönelik ilgisi ve faaliyetleri incelenmiştir. Türkiye'nin Arktik Bölgesi'nde, bilhassa Svalbard Takımadaları'nda, neden somut bir varlık göstermesi gerektiği ve Svalbard

Antlaşması'na taraf olmanın sağladığı diplomatik, ekonomik ve stratejik avantajlar tartışılmıştır. Son olarak, gelecekte Arktik Bölgesi'ne yönelik uluslararası ilginin artmasıyla bölgede doğabilecek çatışmalar ve güç mücadeleleri üzerine öngörülerde bulunularak, Türkiye'nin olası stratejik riskleri minimize etme konusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin Arktik Bölgesi ve Svalbard Takımadaları'ndaki çıkarlarını koruma ve bölgedeki gelişmelere uyum sağlama konusunda bir yol haritası sunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Arktik Bölgesi, Arktik, Kuzey Kutbu, Svalbard Antlaşması, Türkiye

Bilim Kodu : 114111
Sayfa Sayısı : xiv + 70
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Burcu ÖZSOY

ABSTRACT
**THE ARCTIC REGION AND TURKIYE’S STRATEGIES TOWARDS THE
REGION IN THE CONTEXT OF SECURITY**

Sabit ALABAŞ

Turkish National Defense University, Atatürk Strategic Studies And Graduate
Institute

İstanbul, Kasım 2024

The Arctic region, with its strategic importance and abundant resources, holds great significance not only for the eight coastal countries but also for external actors. Known as the "Arctic Eight," the countries with territories in the Arctic—Russia, the United States, Canada, Sweden, Iceland, Norway, Denmark, and Finland—are engaged in conflicts of interest due to the region's resources, geopolitical position, and global climate change. The changes brought about by climate change are transforming the security dynamics of the region, creating new opportunities and threats. These developments have made it necessary for Turkey to reconsider its relationship with the Arctic from a strategic perspective. This study discusses how the strategic importance of the Arctic and the Svalbard Archipelago will increase in the future due to natural resources and new strategic trade routes emerging as a result of global climate change. The policies and activities of the Arctic Eight in the region have been examined in this context. Additionally, the objectives and goals of international organizations operating in the Arctic and Svalbard have been evaluated. The relationship between security, strategy, international trade and sea routes, scientific studies, the Svalbard Treaty, and the Arctic has also been analyzed. The study highlights the strategic benefits Turkey gains by being a party to the Svalbard Treaty on both a regional and global scale. In particular, Turkey's interest in the Arctic and its activities, especially through its recent National Arctic Science Expeditions, are examined. The necessity for Turkey to have a tangible presence in the Arctic, especially in the Svalbard Archipelago, and the diplomatic, economic, and strategic advantages provided by being a signatory to the Svalbard Treaty are discussed. Finally, predictions are made about potential conflicts

and power struggles that may arise as global interest in the Arctic increases, with an evaluation of how Turkey can minimize strategic risks and protect its interests in the region. The primary goal of the study is to provide a roadmap for Turkey to safeguard its interests in the Arctic region and the Svalbard Archipelago and adapt to developments in the area.

Keywords: Arctic Region, Arctic, North Pole, Svalbard Treaty, Turkiye.

Science Code : 114111

Pages : xiv + 70

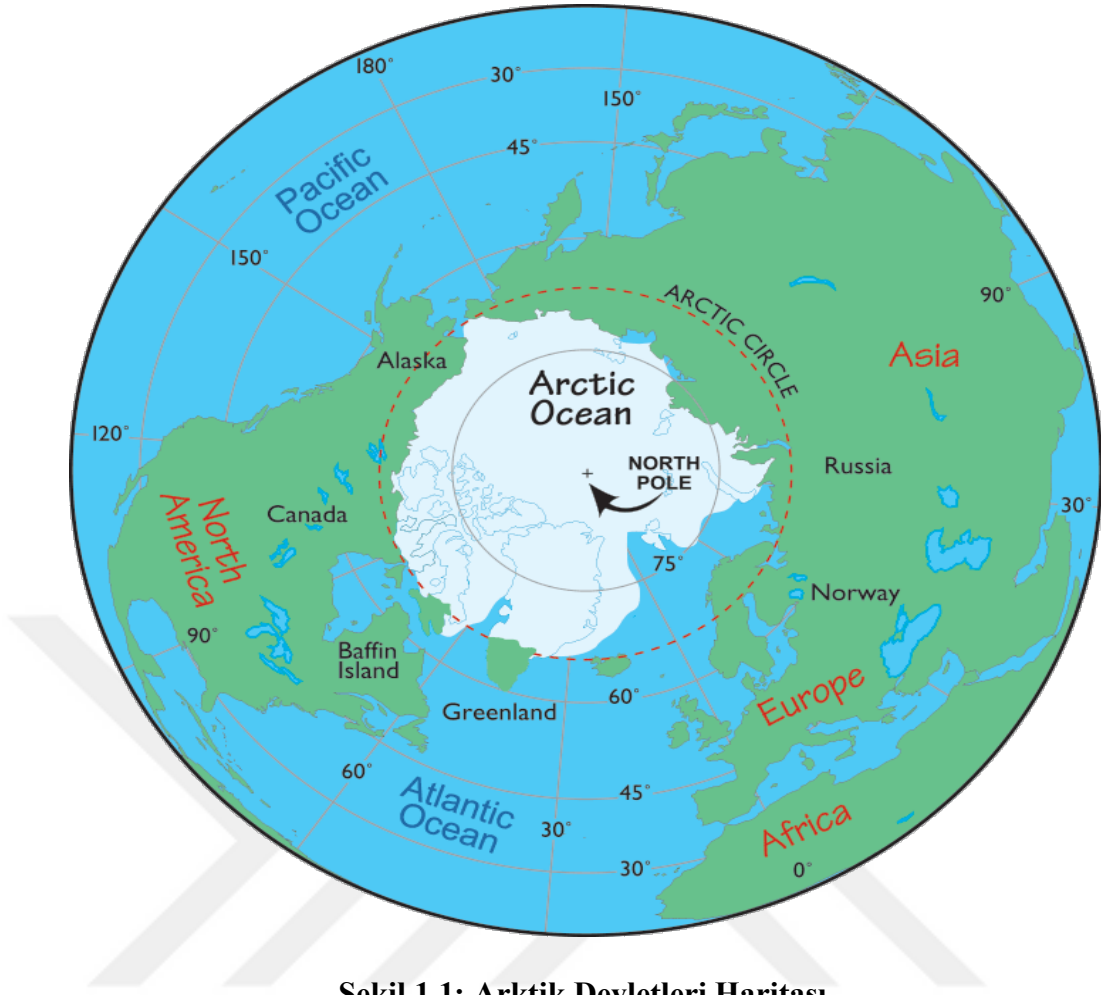
Supervisor : Prof. Burcu ÖZSOY, Ph.D

1. GİRİŞ

Stratejik açıdan önemli ve bakir sayılabilecek bir bölge olan Arktik Bölgesi coğrafi tanım ile Kuzey Kutup Dairesi'nin (66°33' kuzey enlemi) kuzeyinde kalan alanları kapsamaktadır. Kuzey Amerika kıtasının kuzeyi ile Asya ve Avrupa kıtalarının kuzeyini içinde barındıran bölge, Arktik Okyanusu'nu da içine almaktadır. Akdeniz'den yaklaşık beş kat büyük olan ve tamamı buzla kaplı okyanusun çevresinde dört milyon civarında bir nüfus yaşamaktadır. Kuzey Kutbu olarak da adlandırılan Arktik Bölgesi, 17. yüzyılda Danimarka, Hollanda, Fransa ve İngiltere arasındaki endüstriyel rekabet ile sonrasında Soğuk Savaş dönemindeki Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin bölgeyi askerileştirmesi olmak üzere birçok ekonomik (iktisadi), askeri ve siyasi çekişmeye ev sahipliği yapmıştır ve halen yapmaktadır. Arktik'te toprakları bulunan sekiz devlet mevcuttur. Bu bölgenin egemen güçleri olarak anılan Rusya Federasyonu (RF), ABD, Kanada, İsveç, İzlanda, Norveç Krallığı, Danimarka Krallığı ve Finlandiya gibi ülkeler zaman zaman bölgenin sahip olduğu kaynaklar ve jeopolitik konumu nedeniyle anlaşmazlıklar yaşamaktadırlar.¹

¹ <https://www.worldatlas.com/webimage/countrys/polar/arctic.htm>, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2024.

Şekil 1.1: Arktik Devletleri Haritası.

<https://www.worldatlas.com/webimage/countrys/polar/arctic.htm>, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2024.

Arktik Bölgesi, zaman içinde iktisadi, askeri ve siyasi alanda değiştiği kadar, çevresel ve ekonomik kaynaklar alanlarında da önemli değişimlerle karşı karşıyadır. Son dönemlerde insanlığın geleceğe yönelik korkusu haline gelen küresel iklim değişikliği, başta Kutuplar olmak üzere tüm dünyayı etkilemektedir. Küresel iklim değişikliği, bölgedeki hava kütlelerinin ısınması ve deniz buzunun incelmesi ve/veya kısmen ya da tamamen erimesi gibi sonuçlar doğurmaktadır. Arktik Bölgesi'nin geleceğe yönelik projeksiyonları incelendiğinde, kötü senaryoda 2030'lara kadar Arktik Okyanusu'ndaki deniz buzlarının tamamen eriyebileceği ve yıl 2050'yi gösterdiğinde Avrupa'nın kuzeyindeki bazı bölgelerin deniz seviyesinde yaşanabilecek yükselmeler nedeniyle sular altında kalabileceğini göstermektedir.² Buzulların ve deniz buzlarının erimesi, diğer coğrafi bölgelerden izole ve fakat yaşanan değişimler bakımından küresel etkiye sahip bir bölge olan Arktik'in, bu özelliklerini kaybetmesine ve ekonomik, siyasi ve askeri bazlı küresel çaptaki bazı değişikliklerin ortaya çıkmasına, ayrıca yeni stratejilerin oluşturulmasına neden olmaktadır.

22 Anastasia Belostotskaya et al., Arctic 2050: Mapping the Future of the Arctic, Skolkovo Institute for Emerging Market Studies, 2021, p. 53.

Arktik Bölgesi ve Svalbard Takımadaları uzun yıllar ‘terra nullius’ yani sahihsiz toprak olarak kalmıştır. Fakat ABD’nin Alaska’yı satın alması ve bölgede Rusya Federasyonu’nun güçlü bir devlet yapısı sergilemesi gibi nedenler bölgede çıkabilecek karışıklık ve anlaşmazlıkları önlemek amacıyla bir dizi adım atılmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda Norveç Krallığı’na Svalbard Takımadaları için “valilik” görevi verilmiştir. Bu yolla, Svalbard Takımadaları Norveç Krallığı’nın bir parçası olmaktan ziyade Norveç Krallığı’nın koruyuculuğunda ve yönetimindeki takımadalar haline gelmiştir. Küresel iklim değişikliği, Arktik Bölgesi’nin izole özelliğinin kaybolmasına neden olurken, eriyen deniz buzları nedeniyle hem bazı ekonomik fırsatlar hem de güvenlik açısından tehditler ortaya çıkmaktadır. Kaynakların çoğunluğuna sahip olma düşüncesi güç rekabetini tetiklemektedir. Buna ek olarak, deniz buzları ile buzulların erimesi sonucu ortaya çıkması beklenen potansiyel maden ve minerallerin bu rekabetin temelini oluşturduğu görülmektedir. ABD tarafından Arktik’teki farklı ülkelere ait 33 eyalette yapılan bir jeoloji araştırmasına göre, Arktik Bölgesi’nde 90 milyar varil petrol ve 1,669 trilyon kübik feet doğal gaz ile 44 milyar varil doğal gaz sıvısının bulunabileceği belirtilmiştir.³ Bu potansiyel kaynakların yüzde 84’ünün açık deniz alanlarında bulunduğunun öngörülmesi deniz alanlarının önemini daha da arttırmıştır.⁴ Çıkarılacak bu kaynakların kullanımının maliyetli olması, ilgiyi şu an için hidrokarbon kaynakları yerine bölgedeki mineraller ve metallere kaydırmış olmakla birlikte gelecekte tüm kaynakların öneminin artacağı değerlendirilmektedir.

Öte yandan, Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti (Çin veya ÇHC)’nin Arktik’te de ABD ve Batı dünyasına karşı dayanışması ile ikili stratejik projeler konusunda ortak zeminde hareket etmeleri sonucunu doğurmuştur. Bu bakımdan, Kutup İpek Yolu, Tek Yol Tek Kuşak ve Sıvı Doğal Gaz projeleri iki devletin bölgede stratejik üstünlüğü ele geçirme mücadelesinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Buna ek olarak, RF’nin dünya politikasındaki tahmin edilemez tavrı Çin başta olmak üzere diğer aktörler tarafından dikkatle takip edilmekte ve geleceğe yönelik bölge istikrarı konusunda endişeye sevk etmektedir. Her ne kadar Arktik Bölgesi ağırlıklı olarak bilimsel faaliyetlerin ön plana çıktığı bir zemin olsa da, bölgedeki güçlü aktörler arasındaki egemenlik mücadelesi askeri ve jeopolitik bazı gerginlikler yaşanmasına neden olabilmektedir.

Değişen koşullar sonucunda Arktik’e olan siyasi, uluslararası, bilimsel ve akademik ilgi gitgide artmaktadır. Artan bu ilgi, daha çok insanın, toplumsal kuruluşların ve devletlerin, bizzat veya vekaleten bölge ile ilgilenmesine ve sık sık bölgede bulunmalarına neden olmaktadır. Hiç kimsenin, hiçbir kurumun veya organizasyonun şimdilik mutlak toprak sahibi olamayacağı bu bölgede Norveç Krallığı dışındaki devletlerin kalıcı olarak sahip oldukları tek merkez bilim üsleridir. Arktik’te ABD, Kanada, Rusya, Norveç, Danimarka, İsveç, Finlandiya ve Almanya’nın bilim üsleri bulunmaktadır.

Arktik’teki deniz buzlarının ve buzulların erimesi gibi coğrafi olaylar bölge aktörlerine hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bölgede yürütülen ekonomik, idari ve askeri faaliyetlerden dolayı bir çekişme halinde olan Rusya

3 “USGS World Energy Assessment Team, Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle”, Washington DC, 2008.

4 Rowe, “Arctic Nations are Squaring up to Exploit the Region’s Rich Natural Resources”.

Federasyonu, ABD ve ÇHC gibi devletlerin, ortaya çıkabilecek yeni ekonomik kaynakları, örneğin nakliye ve ticaret yollarının egemenliği, ellerinde bulundurma ve kontrol etme düşüncesi bölgedeki çekişmeleri daha da tırmandırmaktadır. Kuzey Deniz Yolunun alternatif bir ticari rota olma fikri ülkelerin Arktik'te varlıklarını sağlamlaştırma ve bu rotalara egemen olma konusunda çalışmalar yapmaya itmiştir.

Öte yandan, uluslararası hukuk açısından bölgedeki coğrafi değişimlerin sonucunda egemenlik ve sınırlar konularında da problem ve çatışmalar çıkabileceği varsayılmaktadır. Yaşanabilecek bu değişiklikler, Dünya'nın en kuzeyinde yaşamın olduğu tek yer olan ve 1920'de Paris'te imzalanan bir antlaşmayla Norveç'in valilik görevini yürüttüğü Svalbard Takımadaları'nı da etkileyecektir. Kuzeydeki yaşanabilir en son nokta olan, Arktik bölgesinin Avrupa yönünden giriş kapısı konumundaki Svalbard Takımadaları, stratejik konumu, deniz kaynakları ve sahip olduğu mineraller ile diğer yer altı kaynakları sayesinde odak noktası olmakta ve gelecekte de çekişmelerin yaşanacağı bir bölge olacağı düşünülmektedir.

Kısaca özetlenen hususlar dikkate alındığında, Arktik Bölgesi'nin ve bu bölge özelinde Svalbard Takımadaları'nın bugün değerli bir alan olduğu ve gelecekte ise bir çatışma alanı olma potansiyeli taşıdığı görülmektedir. Bu bölgelerde Türkiye'nin söz sahibi olması için bölge bağlamında geçmişin bilinmesi, bugünün anlaşılması ve geleceğin öngörülmesi gerekmektedir. Bunun için de akademik çalışmalar yapılması önem arz etmektedir. Bu bağlamda başladığımız bu çalışmamızın hipotezini, bölgedeki ve bölge dışı aktörlerin faaliyetlerinin her ne kadar şimdilik kısıtlı olsa da, gelecekte deniz buzları ve buzullar eriyip yeni rotalar ve yeraltı zenginlikleri gün yüzüne çıktığında, devletler arası bir kriz durumunda topladıkları bilgilerin, yaptığı araştırmaların ve ürettiği çıktılarının devletlerin belirleyeceği politikalarda yönlendirici olacağı ve uluslararası hukuk açısından bölgedeki coğrafi değişimlerin sonucunda egemenlik ve sınırlar konularında da problem ve çatışmalar çıkacağı ve bu bağlamda ülkemizin de Arktik bölgede var olmasının önemli olduğu varsayımı oluşturmaktadır. Hipotezin doğrulanmasında:

- Kutuplar Türkiye için neden önemlidir?
- Türkiye'nin Arktik Bölgesi politika hedefleri nelerdir?
- Türkiye Arktik Bölgesi'nde nasıl var olabilir?
- Gelecekte Arktik Bölgesi'nde olabilecek muhtemel krizler nedir?
- Türkiye'nin Arktik Bölgesi ve Svalbard Takımadaları'na yönelik stratejileri ne olmalıdır?
- Svalbard Antlaşması Svalbard Takımadaları için güvenlik konusunda yeterince güvence vermekte midir?

gibi sorulara yanıt aranacaktır.

Tezimiz, küresel iklim değişikliğinin etkisiyle Arktik Bölgesi'nde meydana gelecek coğrafi değişikliklerin bölge aktörleri ve bölge dışı aktörlerinin güvenlik anlayışına etkilerinin ne olacağı, bu değişimlerin bilimsel üslerin bulunduğu Svalbard Bölgesi'nde gelecekte siyasi ve jeopolitik durumun ne olacağı, Svalbard Antlaşması'nın gelecekteki perspektifte bölgede yaşanacak anlaşmazlıkların çözümünde yeterli olup olamayacağı, Türkiye'nin Arktik Bölgesi'nde varlık göstermesine neden olan etmenlerin neler olduğu ile bu etmenlerin Türkiye'nin gelecekte bölgede güvenlik stratejileri bağlamında uygulayacağı stratejilere nasıl etki edeceği araştırma soruları kapsamında şekillenecektir.

Araştırma kapsamında, siyasi ve ekonomik yapı açısından dünyadaki farklı özelliklere sahip ülkelerin Svalbard Antlaşması'na neden taraf olduğunun ve Kuzey Kutbu ile ilgilenme sebeplerinin neler olduğunun incelenmesi, Türkiye'nin de bu antlaşmaya taraf olarak bölgede varlığını göstermesinin sağlayacağı pozitif katkının genel hatlarının belirlenmesinde faydalı olması beklenmektedir. Yaklaşık 400 yıldır çeşitli ülkelerden insanların balina avcılığı, kömür madenciliği, balıkçılık, turizm, bilimsel araştırma gibi sebeplerle ilgilendiği Svalbard Takımadaları'nın önemi büyüktür. Bölgedeki bugün için hakimiyeti en yüksek olan Norveç Krallığı, ABD, RF, Kanada örneklerinin ele alınması; neden bölgede varlık gösterilmesine yönelik somut adımların atılması gerektiğinin anlaşılmasında yardımcı olacaktır. Ayrıca, adı geçen devletlerden ABD ve RF dünya genelinde varlık gösterme çabası içinde olması dolayısıyla, bu devletlerin Arktik Bölgesi'ndeki siyasi ve güvenlik etkilerinin oldukça fazla olduğunun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Uluslararası alandaki neredeyse tüm aktörleri bir şekilde etkileyen ortak tehditlerin yanı sıra devletler, bir takım ülkesel ve bölgesel tehdit ve sorunlarla da mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu bağlamda farklı adımlar atılmaktadır. Geleceğin kriz merkezi olmaya aday Arktik Bölgesi ve özellikle Svalbard Takımadaları, devletlerin ekonomi, siyaset ve güvenlik alanlarındaki farklılaşmasının düzeyini belirleyecek bir turnusol kağıdı görevi yapacaktır. Takımadalar'da antlaşma ile söz hakkı olan her devlet farklı güvenlik algılarına sahip olduğundan bölgede gelecekte varlık gösterecek herhangi bir devletin ya da bir organize grubun nasıl algılanacağı ve nereye konumlandırılacağı önem taşıyacaktır.

Bu tez çalışmasında, Türkiye'nin Arktik Bölgesi ve Svalbard Takımadaları'na yönelik yaklaşımının şu anda ne olduğu, gelecekte ne olması gerektiği ve mevcut çatışmalar ve egemenlik hakları göz önünde bulundurulduğunda bölgede ne tür krizler oluşabileceği ve bu krizlerin çözülmesinde uygulanacak güvenlik stratejilerinin rolü belirlenmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda, başta bölgede varlık gösteren uluslararası kuruluşlar, bu uluslararası kuruluşların Arktik'e ve Svalbard Takımadaları'na yönelik yayımladığı raporlar, RF ve ABD'nin de içinde bulunduğu Arktik Beşlisi (RF, ABD, Kanada, Norveç Krallığı ve Danimarka) üniversitelerinde bu konuyla ilgili literatür, RF ve ABD'nin resmi strateji belgeleri ve siyaset belgelerinden faydalanılmıştır. Tüm çalışma, tarihsel detaya inmeden genel hatlarıyla Arktik'in keşfi ve öneminden bahsedilerek bugünü ve geleceğine dair bir çerçeve çizilerek ele alınacaktır. Bu çalışmanın daha önceki tezlerden farkı, güvenlik stratejileri açısından geleceğe yönelik çıkarımlar yapılacak olması ve hem Arktik Bölgesi hem de Svalbard Takımadaları'nda faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlardan ve resmi strateji belgelerinden faydalanılacak olmasıdır. Ayrıca, bu tez çalışmasında Takımadalar'ın güvenlik anlayışını belirleyen unsurlara ve krize sebep olabilecek etmenlere değinilmiştir. Bu amaçla, Svalbard Takımadaları özelinde Arktik Bölgesi'nin siyasi tarihine kısaca bakılacak ve sadece taraf devletler değil, gelecekte taraf olması muhtemel devletler de incelenecektir. Türkiye'nin neden Svalbard Antlaşması'na günümüze kadar taraf olmadığı, taraf olduktan sonra ne gibi avantajlar elde ettiği ve ayrıca, bu antlaşma sonrasında ülkemizin Arktik Bölgesi'ndeki varlığını somutlaştırabilmesi, Ulusal Kutup Bilim Strateji Belgesi (UKBSB) (2023-2035) kapsamında yapılanlar / yapılacak olanlar değerlendirilecek ve varlığını ebedi kılabilmesi için yapması gerekenlerle ilgili öneriler sunulmaya çalışılacaktır.

Bilgiler, bu çalışmaya başlanmadan önce ve yazım sırasında okunan kitaplardan, raporlardan, dergilerden, dijital kaynaklardan, görsel basından ve belgesellerden,

katılınan kurs, ders ve seminerlerden, görüşülen kişilerden elde edilen bilgilerin harmanlanmasıyla ortaya konulacaktır. Gözlem, doküman analizi ve literatür taraması gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılacaktır. Konu algısal, anlayışsal, yapısal, kurumsal, bireysel, hukuksal ve siyasi bağlamlarda ele alınacaktır.

Bu çalışmanın; Türkiye'nin Arktik Bölgesi'ndeki varlığını somutlaştırmasının önemini belirtmesi, Svalbard Antlaşması'na taraf olma yolunda izlenen politikaların temel hatlarının ortaya koyması, Antlaşma'ya taraf olmanın avantaj ve kısıtlarının neler olduğunun incelenmesi ve somut öneriler sunması bakımından önem arz edeceği ile geleceğe yönelik planlamalarda siyasi, askeri ve ekonomi alanında karar vericilere önemli bilgiler sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu nedenlerle yapılan çalışma ülkemizin Arktik bölgede bugüne kadar yaptığı başarılı çalışmaları ilk elden ve ilk ağızdan anlatması, bölgenin güncel fotoğrafını çekmesi ve geleceğe dönük projeksiyonlar ve değerlendirmeler sunması ile UKBSB (2023-2035) ilk incelemeleri ve Svalbard Antlaşması'nın ülkemizce kabulü sonrasında ilk değerlendirmeleri içermesi bakımından alanında özgün bir değere de sahiptir.

Tezde konu olacak olan Arktik Bölgesi ve Svalbard Takımadaları, coğrafi yapısının zor koşulları ve bazı güvenlik tercihlerinden dolayı birçok sınırlılık barındırmaktadır. Bu sınırlılıklar çalışmaya da yansyarak bazı zorlukların oluşmasına neden olacaktır. Bu bakımdan, Arktik Bölgesi'ne gitmenin çok maliyetli olması, bölgenin bilimsel çalışmalar dahil tüm veri paylaşımına koyduğu sınırlamalar ve soğuk hava şartları ile Norveççenin tarafımızca bilinmemesi çalışmanın temel sınırlılıklarındandır.

Çalışmanın birinci bölümünde Arktik Bölgesi'nin genel özelliklerine ve neden önemli bir bölge olduğuna değinilecektir. Daha sonra, bu bölgenin neden buraya göç eden insanlar / kavimler için cazip olduğundan kısaca bahsedilecektir.

İkinci bölümde ise, Arktik Bölgesi'ne dünya genelinde artan ilginin sebebi ve küresel iklim değişikliği sonucu ortaya çıkacak doğal zenginlikler ve yeni açılacak ticaret yollarının etkisinden bahsedilecektir.

Üçüncü bölümde, Arktik Sekizlisi'nin bölgedeki faaliyetleri ve bakış açıları üzerinden, uluslararası kuruluşların Svalbard Takımadaları ve Arktik Bölgesi'nde yürüttüğü faaliyetler bağlamında amaç ve hedefleri irdelenmeye çalışılacaktır. Bölgede varlık gösteren uluslararası kuruluşlar ve bölgeye komşu ülkelerin bölgede varlığının yanında; Avrupa Birliği, Ortadoğu'dan Mısır ve Suudi Arabistan, ÇHC gibi bölge dışı aktörlerin Arktik Bölgesi'ne olan ilgilerinin sebebi belirtilecektir.

Dördüncü bölümde, Türkiye'nin düzenlemiş olduğu Arktik Bilim Seferleri bağlamında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Arktik'e olan ilgisi ve faaliyetleri anlatılacaktır. Bununla birlikte, Türkiye'nin neden Arktik Bölgesi ve Svalbard Takımadaları'nda somut olarak varlığını göstermek istediğini ve Svalbard Antlaşması'na taraf olmasının sağlayacağı avantajlar hakkında yorumlamalar yapılacaktır. Ayrıca, gelecekte Arktik Bölgesi'ne olan ilginin artmasının pozitif etkileri ve buna karşın doğurabileceği muhtemel çatışmalardan bahsedilecek ve bölgedeki mücadelede Türkiye'nin nasıl bir politika izlemesi gerektiğine yönelik anlatımlar yapılacaktır.

2- ARKTİK BÖLGESİ

2.1. Arktik Bölgesine Bir Bakış

İnsanlık, varoluşundan beri bilmediği ve ulaşamadığı yerlere karşı merak duymaktadır. Dobbs'a göre, Bering Boğazı'nı kullanarak Yüksek Kuzey'e (Arktik Bölgesi) varılan keşif M.Ö. 20.000 ile 15.000 yıl öncelere dayanmaktadır.⁵ Başlangıçta Arktik Bölgesi'ne olan alâkanın sebebi her ne kadar ticaret ve kaynaklardan faydalanma amacı olsa da, daha sonraları bu ilginin temel sebebi ekonomik kaygılardan ziyade merak duygusuna evrilmiştir. 15. yüzyıldan itibaren İspanya ve Portekiz merkezli olarak başlayan coğrafi keşifler, daha önce bilinmeyen yerlerin keşfedilmesini sağlamıştır. Rus asıllı Danimarkalı kâşif Vitus J. Bering, 1648 yılında yaptığı seferlerden birisi sırasında Bering Boğazı'nı keşfetmiş ve buraya kendi adını vermiştir. Rusya'nın bu seferleri desteklemesi diğer devletlerin de bölgeye dikkat vermesini sağlamıştır.⁶ Rusya ve Finlandiya'nın 18. yüzyılın sonlarında Arktik'te gözlem yapabilmek amacıyla bir gemi inşa etmeleri, diğer devletlerin de bölgeye olan ilgisini arttırmıştır.⁷ 1. Dünya Savaşı'nın kutuplaştırdığı dünya devletleri rekabete girmiş ve Arktik Bölgesi'nde de bu rekabet devam etmiştir. Arktik Bölgesi'ndeki rekabet silahlarla değil, bilimsel faaliyetlerle yapılmıştır. Joseph Stalin önderliğindeki Rusya, Yüksek Kuzey'in önemini erkenden fark etmiştir. Buzkıran gemileri yapımına önem veren ve Arktik Bölgesi'nin Ruslara ait olduğunu iddia eden Rusya, diğer devletlerin bölgenin önemini henüz kavrayamamış olmasının da etkisiyle bu durumu kendi lehine kullanmıştır. Soğuk savaş dönemi ise, bölgesel aktörler arasındaki çatışmaların bilimsel araştırmalar temelinde yürütmesine vesile olmuş ve bu durum adeta bir güç gösterisi halini almıştır.

Kuzey Kutbu olarak da isimlendirilen Arktik Bölgesi; Dünya'nın kuzey kesimlerini kapsayan, soğuk ve sert geçen kışları ile serin yazları olan uzak bir vahşi doğadır. Coğrafi olarak ise, Arktik Okyanusu, birçok ada ve takımadadan oluşan ve Kuzey Amerika, Asya ve Avrupa kıtalarının ana karalarının kuzey kısımlarını içeren bir bölgeyi çizmek için kullanılmaktadır. Arktik'deki kara alanlarının büyük kısmı Rusya, Kanada, Grönland, Alaska, Fennoiskandiya⁸ ve Svalbard'da bulunmaktadır. Bu bölgedeki askeri ve siyasal aitlik tartışmalarının meydana gelmesinin bir sebebi de Arktik Bölgesi'nin coğrafi sınırlarının birçok ülkenin toprağından geçmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum da önemli tartışmalar yaratmaktadır.⁹ Bununla birlikte, Arktik Bölgesinin kesin bir sınırı da çizilebilmiş değildir. Mesela, Arktik Konseyi'nin Kuzey Kutbu İzleme ve Değerlendirme Programının (Arctic Monitoring and Assessment Programme, AMAP) amaçları doğrultusunda, Kuzey Kutbu yaklaşık ifadeyle Avrupa'da Aleut ve Faroe Adaları ile İzlanda ve Grönland'ı da içeren Kuzey Kutup Dairesi'nin (66,7°) kuzeyindeki alan olarak tanımlanırken; Kuzey Amerika ve Sibirya'da 60° Kuzey enlemlerinin kuzeyindeki alan olarak tanımlanmaktadır.¹⁰ Öte yandan, bir diğer Arktik Konseyi'ne bağlı çalışma grubu olan Arktik Flora ve

⁵ Dobbs, David, (2013): "The New Age of Exploration, Restless Genes", National Geographic, 125th Anniversary Special Issue, 2014: Why we explore, Washington, DC., Aylık Dergi.

⁶ Mark Nuttal, "Encyclopedia of the Arctic", Routledge, Vol:1, New York 2005, p.117.

⁷ A.g.e. 118

⁸ İskandinav Yarımadası ile Kola Yarımadasını kapsayan bir yarımadadır.

⁹ Mark Nuttal, "Encyclopedia of the Arctic", Routledge, Vol:1, New York 2005, p.235.

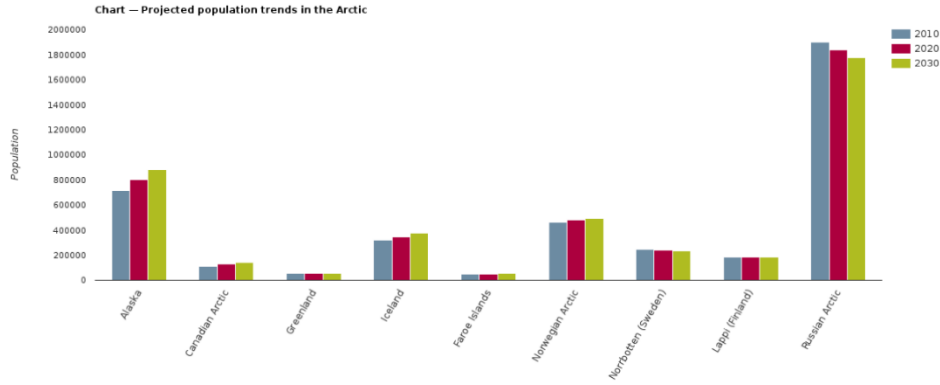
¹⁰ Nuttal, a.g.e., p.121.

Fauna'nın Korunması (CAFF) tarafından kabul edilen Kuzey kutbu sınırı, Faroe Adaları'nı dahil etmediği için farklılık göstermektedir. Weller, Arktik Bölgesi için keskin ve belirgin sınırlar koymanın zorluğunun sebebinin bölgenin çeşitliliği, değişkenliği ve dünyanın geri kalanı ile bağlantıları olduğunu söylemektedir.¹¹

2.2. Arktik'te Nüfus ve Demografi

Arktik Bölgesi'nin toplam nüfusu yaklaşık 4 milyondur. Bu rakam, Arktik Okyanusu etrafındaki sekiz Arktik ülkesinin bölgedeki nüfus toplamıdır. Geniş topraklar ve zorlu iklim şartlarına bağlı olarak nüfusun az olması sebebiyle nüfus yoğunluğu azdır. Bununla birlikte, nüfus coğrafi ve iklimsel koşullar nedeniyle düzensiz bir dağılıma sahiptir. Bölgede nüfus, büyük yerleşim merkezlerinden ziyade kasaba ve köylerde yoğunlaşmıştır. Nüfusun önemli bir kısmının Rusya ve İskandinav ülkelerinde olduğu anlaşılmaktadır. Rusya'daki en önemli yerleşim yerleri 300.000'den fazla nüfusu ile Murmansk ve Norilsk'tir. Murmansk, Rusya'nın kuzeybatısında yer alan ve Arktik Bölgesi'nin en büyük şehri olarak kabul edilen bir kenttir. Stratejik olarak önemli bir deniz üssü olan Murmansk, aynı zamanda dünyadaki en büyük buzsuz kuzey kutup limanlarından birisidir. Norilsk, yaklaşık 175.000 nüfusuyla Rusya'nın Sibirya bölgesinde yer alan madencilik merkezlerinden birisidir. Şehirde, nikel, bakır ve diğer bazı metallerin üretimi öne çıkmaktadır. Kanada ise, Rusya'ya göre daha seyrek bir nüfusa sahiptir. Inuit halkının büyük bir kısmı Nunavut Bölgesi'nde Iqaluit'te yaşamaktadır. Nüfusları yaklaşık 7000'dir. Grönland (Danimarka)'da nüfus Başkent Nuuk'da yoğunlaşmıştır. Küçük bir nüfusa sahip olmakla birlikte ekonomik ve kültürel bir merkezdir. İç kısımlarının buzullarla kaplı olması, nüfusun sahil şeridinde yayılmasına neden olmuştur. Alaska, büyük ölçüde Alaska yerlilerinden oluşan bir nüfusa sahiptir. Barrow (Utqiagvik) bölgesi nüfusun yoğunlaştığı alanlardandır. Kuzey Norveç ve Svalbard da Arktik Bölgesi'nin önemli alanlarından birisidir. Tromsø, 75.000 nüfusuyla Tromsø, Norveç'in Arktik bölgesindeki turizm, eğitim ve kültür merkezidir. Arktik araştırmaları ve kuzey ışıkları turizmi bölgede önemli bir yer tutmaktadır. İzlanda'nın ise yalnızca kuzey kıyıları Arktik Bölgesi'ndedir. Nüfus yoğunluğu batı ile güney bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Arktik Bölgesi'ne yaklaşıldıkça nüfus, iklim ve yer şekilleri nedeniyle daha seyrek olur. Reykjavik, yaklaşık 135.000 nüfusuyla İzlanda'nın başkenti ve en büyük şehri olmakla birlikte bir kültürel ve ekonomik merkezdir. İskandinavya olarak adlandırılan İsveç ve Finlandiya'nın da kuzey kısımları Arktik Bölgesi olarak sayılmaktadır. Yerli halklardan olan Sami halkları burada yaşamaktadır.

¹¹ Weller, Gunter, The weather and climate of the Arctic. In The Arctic; Environment, People, Policy, edited by Mark Nuttall & Terry V. Callaghan, London and New York: Taylor and Francis, 2000, pp. 143–160.

Şekil 2.1.: Arktik bölgesinin 2010-2020-2030 nüfus trendi.

<https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/projected-population-trends-in-the-arctic>, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2024.

Grafikte, Arktik Bölgesi'ndeki 2010, 2020 ve 2030 nüfus trendi görünmektedir. Bu projeksiyona göre, nüfus Alaska'da 2030 yılına kadar sürekli artarken 2030 yılı itibariyle 1,8 milyonluk bir nüfus beklentisi yaratmaktadır. Kanada Arktik Bölgesi'nde ise tüm dönemlerde düşük bir nüfus oranı göze çarpmakta ve 2030 yılında 200 bin civarı bir nüfus öngörülmektedir. Grönland, 60 bin civarındaki nüfusu ile gelecekteki projeksiyonlarında da değişiklik göstermemektedir. İzlanda, kademeli olarak artan nüfusuyla 2030 projeksiyonunda yaklaşık 400 bin olarak gösterilmektedir. Coğrafi konumu itibariyle Arktik Dairesi'nin dışında bulunan fakat soğuk iklimi, Yüksek Kuzey'e yakın konumu ve İzlanda ile Norveç arasında Danimarka'ya bağlı bir özerk bölge olması nedeniyle Arktik şehirleri ile beraber anılan Faroe Adaları nüfusu az miktarda artış gösterse de 50 bin'in altındaki nüfusuyla stabil seyretmektedir. Norveç Arktik Bölgesi'nde nüfusun önemli oranda arttığı görülmektedir. 2030 projeksiyonunda 600 bin'den fazla bir nüfus beklentisi oluşmaktadır. İsveç'te nüfus 250 bin civarı ile sabit kalırken, Finlandiya'da yaklaşık 200 bin civarında seyretmektedir. Rusya'nın Arktik kısmındaki topraklarında nüfus 2010 ile 2020 yılları arasında az miktarda bir düşüş göstermiş olsa da nüfusun 1.7 milyon civarına ulaştıktan sonra durağanlaşması beklenmektedir.¹²

Arktik Bölgesinde 40'tan fazla etnik grup yaşamaktadır. Bu oran, yerli nüfusun yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır. Yerli halklar olarak da adlandırılan bu yerli nüfus, Finlandiya, İsveç, Norveç ve Rusya'nın kuzeybatısındaki bölgelerde yaşayan Saamiler, Rusya'daki Nenets, Khanty, Evenk ve Chuckchi, Alaska'daki Aleut, Yupik ve Inuit (İñupiat) ile Kanada'daki (Inuvialuit) ve Grönland'daki (Kalaallit) Inuitlerdir. İzlanda, sekiz Arktik devletinden tanınmış bir yerli halkı bulunmayan tek devlettir. Yerli topluluklar, genelde ren geyiği çobanlığı, balıkçılık ve avcılık gibi temel faaliyetlerle geçimlerini sağlamaktadırlar. Bu yerli halklar, adı geçen sekiz Arktik devletinin otoritesi altında yaşamaktadırlar. Farklı ülkelerin bayrakları altında yaşayan yerel halklar açısından değişen tek şey, medeni ve siyasi haklarının gücüdür. Kanada ve Grönland'da Alaska ve Fennoskandiye'deki yerli halklarla birlikte yaşayan Inuitler, Rus yerli halklarından çok daha fazla özerkliğe veya siyasi temsile sahiptir. İzlanda'daki (İskandinav yerleşiminin ana döneminin 870 ile 930 yılları arasında

¹² <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/projected-population-trends-in-the-arctic>, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2024.

gerçekleştiği yer), Kuzey Norveç'teki, İsveç'teki, Finlandiya'daki ve Rusya'daki yerli olmayan halklar uzun zamandır Arktik bölgelerini evleri haline getirmişlerdir. Alaska, Kanada ve Grönland'daki daha yeni yerleşimciler de çağdaş kutup çevresi Kuzey'in sosyal ve kültürel çeşitliliğine katkıda bulunmuşlardır. Arktik nüfusunun çoğunluğu Rusya'da yaşamakta olup (yaklaşık 2 milyon) yerli ve yerli olmayan halklar arasındaki dengenin kutup çevresi Kuzey'de değiştiği görülmektedir. Yerli toplumlar arasında kültürel çeşitlilikler bulunmaktadır. Örneğin Kuzey Amerika'da Atabaşkan halkları, Kuzey Kutup Dairesi'nin hem üstünde hem de altında, tundradan boreal ormanlara, yarı Arktik dağlara ve platolara kadar çeşitli ekolojik bölgeleri kapsayan yaklaşık 3 milyon kilometrekarelik önemli bir toprak parçasında yaşamaktadırlar.¹³

Yerli halkların en çok bilinenlerinden İnuitlerin toplam nüfusu yaklaşık 160 bin olup doğu ve batı Grönland'dan Kanada'nın kuzeyinden Alaska ve Çukotka kıyılarına kadar uzanan geniş bir alana yayılmıştır.¹⁴ Arktik denilince yerli halklara ait akla gelen bir kavram olan Eskimo terimi, Alaska'da saldırgan olmayan yerli insanları tanımlamak için kullanılmaktadır. Kanada ve Grönland'da ise genellikle "çiğ et yiyen" anlamına gelmektedir. Kendini "insanlar" olarak tanımlayan bu halk ise Eskimo terimini aşağılayıcı buldukları için kendilerine İnuit olarak hitap edilmesini tercih etmektedir. İnuit kültürü, dünyada bulunan sıra dışı çevresel adaptasyonlardan birini temsil etmektedir. Geleneksel olarak, İnuit'lerin geçim kaynakları deniz ve kara memelilerini avlamaya ve balıkçılığa dayanmaktadır. Günümüzde avcılık ve balıkçılık birçok toplumun ekonomisi için hayati öneme sahip faaliyetler olmaya devam etmekle birlikte ancak ticari balıkçılık, Grönland'da koyun yetiştiriciliği ve petrol çıkarımındaki insan gücüne dayalı işlerde çalışılması gibi iş alanları giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

İnuit kelimesi (tekili "inuk") genellikle Arktik'te kullanılmakla birlikte, İnuit gruplarının çeşitliliğini gizlediği düşünülmektedir. Zira, Batı Grönland'da Kalaallit, kuzeybatı Grönland'da İnugit ve doğu Yunanistan'da Iit veya Iivit; Kanada'da İnuit ve İnuvialuit; Alaska'da İnuit, Yup'it ve Alutiiq (veya Sugpiat); ve Sibirya'da Yuit isimli yerli halklar yaşamaktadır. Ancak İnuit kelimesi, İnuit Kutup Çevresi Konseyi (ICC) tarafından daha genel ve politik bir referans terimi olarak "Eskimo" terimi tercih edilmiştir.

Bahsi edilen yerli halklar arasında benzerlikler bulunmakla birlikte, başta kültürel olmak üzere ekonomik ve tarihi açıdan farklılıklar mevcuttur. Yerli halkların ortak özelliği, küreselleşmenin etkisiyle bağlı bulundukları devletlerin politikaları altında ekonomik açıdan ve sosyal yaşam bakımından değişikliğe uğramış olmalarıdır.¹⁵ Bununla birlikte, uğranılan değişimler sonucu son yıllarda yerli halklar siyasal açıdan örgütlenmeye başlamış ve siyasi haklarının uluslararası arenada tanınması için çaba göstermişlerdir.

Yerli olmayan halkların Arktik'te varlık göstermeleri ve yerli halklarla ilişki kurmaları 16. yy'da olmuştur. Keşifler, balina avlamak için bölgeye gelen avcılar, tüccarların ticaret amacıyla bölgeye gelip gitmeleri ve misyonerlerin faaliyetleri bölgeyi ve bölgedeki yerel halkları yakından etkilemişlerdir. Bu etkileşimler ve temaslar, bölgede bağımsızlığı olmayan birçok hastalığın bölgede yaşayanları etkilemesine neden

¹³ Dodds and Nuttall, The Arctic: What Everyone Needs to Know, p. 36.

¹⁴ Sümeyye G. Alabaş, "İnuit", Kutup Ansiklopedisi, C. 3, 1.bs. (Ankara: TÜBİTAK, 2023), 240.

¹⁵ <https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Arctic-Indigenous-Peoples> (Erişim tarihi: 03.01.2023)

olmuştur. Öyle ki, balina avlamak için bölgeye giden avcılar Arktik'e ilk gittiklerinde bölgede 2500 civarı Inuvialuit yaşarken, 1905 yılında bu sayı 250'ye düşmüştür.¹⁶

İlk etkileşimlerin yaşandığı 16. yy'dan günümüze yerli halklar ekonomik, sosyal ve siyasi bazı dönüşümler geçirmiş; topraklarına yeniden el koyma, yeniden yerleştirme, yatılı okullarda verilen eğitimler gibi farklı dönüştürücü politikalara maruz kalmışlardır.¹⁷

2.3. Stratejik Önemi Açısından Arktik

Arktik bölgesi, temelde Grönland, Kanada, Norveç, Rusya ve Alaska'nın topraklarının bir kısmından mütevellit bir bölge olma özelliğine sahiptir. Arktik bölgesi'nin stratejik önemi son yıllarda etkileri daha çok hissedilmeye başlanan küresel iklim değişikliğinin bir sonucu olarak deniz buzlarının ve buzulların erimesiyle artmıştır. İklim değişikliklerinin bir sonucu olarak buzulların erimesiyle her ne kadar bazı tehditler ortaya çıkıyor olsa da, bazı fırsatlar da oluşmaktadır. Deniz buzları erirken, başta Arktik devletleri olmak üzere bölge dışı bazı aktörlerin de bölge kaynaklarından gelecekte faydalanma eğiliminin olduğu görülmektedir. Dodds ve Nuttal'a göre, gelecekte Arktik denizlerindeki kaynaklardan faydalanmanın sınırı kıta sahanlıklarının mülkiyeti ile belirlenecektir.¹⁸ Buzulların erimesiyle ortaya çıkabilecek bu fırsatlar, büyük devletlerin ve güçlü siyasi kuruluşların bakış açılarını buraya vermeleri sonucunu doğurmuştur. Zira, erimekte olan deniz buzu ve buzulların gelecekte yeni ekonomik durumları yaratacağı ve zengin maden yataklarına ulaşmanın da kolaylaşacağı düşünülmektedir. Buzulların ve deniz buzlarının erime sonucu yüksekliklerini kaybetmesiyle, Avrupa ve Asya'nın Yüksek Kuzey üzerinden birbiri ile bağlantısının oluşma ihtimali öngörülmektedir.¹⁹ Kuzey Denizi Rotası ve Kuzeybatı Geçidi,²⁰ Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika için deniz taşımacılığı açısından daha kısa ve ekonomik rotalar sunmaktadır. Ayrıca, ısınmanın etkisiyle eriyen deniz buzları, gemilerinin geçebileceği yeni güzergâhlar oluşturarak turizm başta olmak üzere birçok faaliyet dalını tetiklemiştir. Bir diğer nokta ise, küresel iklim değişikliğinin uzun vadeli etkisi sonucu Arktik Okyanusu'nda bulunan deniz geçiş yollarının kullanımının kolaylaşması ihtimalinin öngörülmesi bölgedeki tüm aktörlerin burada açığa çıkması muhtemel enerji kaynaklarından faydalanmak amacıyla bölgeyle yakından ilgilenmeye başlaması sonucunu doğurmuştur. Bahsi geçen ticaret rotalarının kontrolü, kaynakların kullanımı, turizm ve diğer ticari etmenler hem askeri hem de ekonomik açıdan stratejik bir önem taşımaktadır. Bu amaçla, bilhassa, bölgenin güçlü aktörleri olan ABD ve Rusya'nın bölgede askeri

¹⁶ Dodds and Nuttall, The Arctic: What Everyone Needs to Know, p. 38.

¹⁷ Sümeyye Güneş Alabaş, "Inuit", Kutup Bilimleri Ansiklopedisi, C. 3, 1.bs. (İstanbul: 2023), 195.

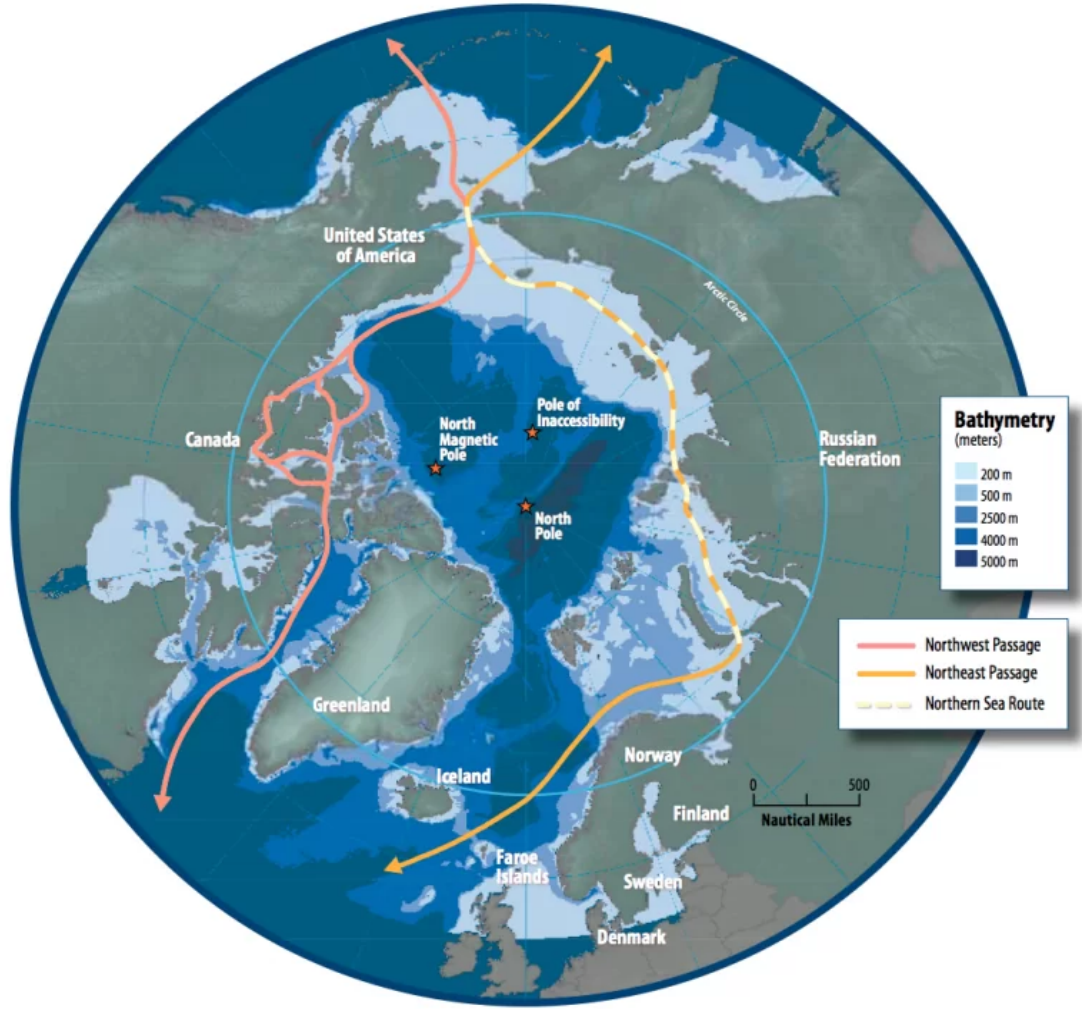
¹⁸ Dodds and Nuttall, The Arctic: What Everyone Needs to Know, p. 231.

¹⁹ Gümrükçü, H. (2019). Kutup Çağında Geleceğin Kıbrıs'ı: Spitzbergen Takımadaları Araştırma Dosyası. *Küresel Bakışla Kutup Çağı-4 Küresel Bakışla Kutup Çağı ve Spitzbergen*. Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli (Ed). Nobel Yayınevi, Ankara. Ss.31-75.

²⁰ <https://www.bunkerist.com/kuzey-kutbu-deniz-nakliye-yollari/>, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2024

varlığı

bulunmaktadır.

Şekil 2.2.: Kuzeybatı ve Kuzeydoğu Geçitleri, Kuzey Deniz Rotası

<https://www.bunkerist.com/kuzey-kutbu-deniz-nakliye-yollari/>, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2024

Arktik Bölgesi, yaşanan coğrafi değişimler ve keşifler ile endüstri devrimi sonucu, mevcut potansiyel kaynakların da etkisiyle jeopolitik olarak önemli bir bölge haline gelmiştir. Bilhassa, RF, ABD, Kanada olmak üzere, tüm Arktik aktörleri bölgedeki askeri varlıklarını arttırabilmek için mücadele etmektedir. Arktik Bölgesi her ne kadar bilim diplomasisinin bir beşiği olsa da, bombardıman uçakları ve denizaltıların konuşlanacağı önemli bir üs olmuştur.²¹ Yaşanan bu değişimin en çok RF'ye fayda sağladığı bir gerçektir. 21 Ağustos 2009'da bölgeden ilk ticari geminin geçmesi değişimin canlı kanıtlarındandır.²² Arktik tarihi incelendiğinde RF'nin bölgedeki varlığı sürekli göze çarpmaktadır. ABD'nin RF'den çok sonraları Alaska'nın satın

²¹ Rus Tu-142'lere 2022'de Atlantik ve Arktik Nöbeti. (2021). Alındığı yer: <https://www.savunmatr.com/rus-tu-142lere-2022de-atlantik-ve-arktik-nobeti/>

²² Can, G. (2023) *Arktika Bölgesindeki Uluslararası Mücadelenin Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

alınmasıyla²³ Arktik Bölgesi'nde varlık gösteren bir aktör olduğu, ÇHC ise Çinli bilim insanlarının 1882 yılında "Birinci Uluslararası Kutup Yılı" etkinliklerinde faaliyetlerde bulunarak Arktik'te varlık gösterdiğini iddia etmektedir.

Siyasi açıdan Arktik Bölgesi üzerinde emelleri bulunan ve çekişmelere sebebiyet veren sekiz ülke bulunmaktadır. ABD, Rusya Federasyonu, Kanada, Norveç Krallığı, Danimarka Krallığı, İzlanda, Finlandiya ve İsveç Krallığı'ndan oluşan bu sekiz ülke "Arktik Sekizlisi" olarak adlandırılmıştır. Bahsi geçen ülkeler aynı zamanda Arktik Bölgesi Konseyi'ne (Arctic Council) üye devletlerdir. Bu konsey, 1996 Ottawa Bildirgesi ile kurularak, Arktik'teki devletler ve yerli halklar arasındaki işbirliği ve koordinasyonu sağlamayı amaçlamıştır.²⁴ Bununla birlikte, bölgede söz sahibi olmak isteyen ülkeler bu sekiz ülkeden ibaret olmayıp, bir diğer süper güç olan Çin de bölgede Xue Long (Snow Dragon) isimli 21.000 tonluk buzkıran ile çeşitli çalışmalar yapmak üzere varlık göstermektedir. Buna ek olarak, Japonya ve Güney Kore de deniz buzlarının erimesiyle gelecekte ortaya çıkabilecek daha kısa deniz yollarını kullanabilmek amacıyla nakliye tankerleri inşa etme yoluna gitmişlerdir.²⁵

Öte yandan, bu bölge askeri ilginin de yüksek olduğu bir bölgedir. Arktik Konseyi'nin aktif bir üyesi olan RF, Kuzey Kutbu'ndaki iş birliğine önem veren devletlerden birisidir. RF Devlet Başkanı Vladimir Putin, RF'nin Arktik'te çatışmayı hedeflemediğini ve uluslararası kanunların diğer devletlerin haklarını açıkça belirtmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁶ Benzer düşünceler, Rus Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde de belirtilmiştir.²⁷ Öte yandan 2019'dan beri her dört yılda bir yapılan ZAPAD tatbikatları²⁸ RF'nin askeri yeteneğinin açığa çıkması açısından önemlidir.²⁹ Bu tatbikatlar bir nevi RF'nin güç gösterisi haline dönüşmüştür. Hal böyle olunca, bu durum başta Batı dünyası olmak üzere Arktik ülkelerini endişe içine sokmuştur.

RF'nin bölgedeki çıkarları sadece askeri çıkarlar ile sınırlı değildir. Aynı zamanda ekonomik çıkarlar da RF'nin bölgedeki faaliyetlerinde önemli rol oynamaktadır. Kuzey Buz Denizi, ticaret gemileri açısından düşünüldüğünde Rus sanayisinin gelişimi için önem taşımaktadır.

3- ARKTİK'TE BİLİM DİPLOMASİSİ ve LOJİSTİK FAALİYETLER

²³ ABD, 1867 yılında 7,2 milyon ABD Doları karşılığı altın teklif ederek Alaska'yı Rusya'dan satın almıştır. "Treaty with Russia for the Purchase of Alaska", The Library of Congress.

<https://www.loc.gov/rp/program/bib/ourdocs/alaska.html> (Accessed: 06.02.2024)

²⁴ <https://arcticportal.org/arctic-governance/arctic-council> (Erişim tarihi:02.11.2022)

²⁵ Can, G. (2023) *Arktika Bölgesindeki Uluslararası Mücadelenin Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

²⁶ Vladimir Putin, 'The Arctic: Territory of Dialogue International Forum', Arkhangelsk'te yapılan konuşma, 30 Mart 2017, <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/54149>>, (Erişim tarihi:02.11.2022)

²⁷ Russian Federation, 'Russian National Security Strategy', December 2015, para. 99, <<http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>>, (Erişim tarihi:02.10.2022).

²⁸ Rusça'da 'batı' anlamına gelen ZAPAD, aynı zamanda Rusya ile Belarus'un ortaklaşa yürüttüğü büyük çaplı bir tatbikattır. Bu tatbikatlar sırasında, NATO ve Batı ülkeleri ile olan ilişkiler düzeyinde savunma ve saldırı stratejilerinin denemesi yapılmaktadır. ZAPAD tatbikatları dört yılda bir düzenlenmektedir.

²⁹ Svalbard : NATO's Arctic 'Achilles' Heel' Author(s): Wither, James K., RUSI JOURNAL, vol. 163, no. 5, 2018, p. 28-37.

Arktik Bölgesi'nin stratejik öneminin artmasına binaen bilim diplomasisi de üzerinde çalışmalar yürütülen bir alan haline gelmiştir. Bilim diplomasisi, çeşitli aktörlerin bilimsel alanlardaki işbirliği ile bölgesel ve küresel problemleri gündeme alma ve bunlara çözüm bulma çalışmalarını ifade etmektedir. Bu bağlamda, Arktik Konseyi'nin Arktik aktörleri arasındaki bilimsel politikaların koordinasyonunu sağlaması önemlidir. Yerli halkların haklarının belirlenmesi ve korunması, sürdürülebilir kalkınma ve çevrenin korunması gibi alanlarda çeşitli çalışmalar yapılması ve bu çalışmaların konseyce desteklenmesi bilim diplomasisinin gelişmesini destekleyen unsurlardandır. 2017 yılında Arktik Konseyi'nin Alaska'da imzaladığı 'Arktik'te Bilimsel İşbirliğinin Geliştirilmesi Üzerine Anlaşma' (diğer adı Arktik Bilim Antlaşması) bölgedeki bilimsel çalışmalarının ivme kazanmasına fayda sağlamıştır.³⁰ Anlaşma'nın yapılmasından sonra gerçekleştirilen bilimsel çalışmalardan birisi 2019 yılında Almanya'daki Alfred Wegener Enstitüsü'nün öncülüğünde 20 devletin gönderdiği 442 uzman ile 389 gün boyunca devam eden MOSAIC (Multidisciplinary drifting Observatory for the Study of Arctic Climate) Arktik seferidir.³¹ Bu sefer, Arktik Bölgesi'ne artan uluslararası ilginin bir göstergesi olması açısından önem taşımaktadır. Diğer yandan, 2010-2020 yılları arasında 700'den fazla bilim insanının katıldığı, AB'nin finansman sağladığı INTERACT projesi de Arktik'teki ve bölge dışındaki araştırma istasyonlarına bilim insanı sağlaması açısından önemlidir.

³⁰ Arctic Science Agreement. <https://iasc.info/cooperations/arctic-science-agreement>.

³¹ MOSAIC Ekspedasyonu websitesi: <https://mosaic-expedition.org>.

Şekil 3.1.: Arktik Bölgesi.

<https://iasc.info/cooperations/arctic-science-agreement>, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2024.

Diğer yandan, Arktik Bölgesi'nin küresel iklim değişikliğinden en çok etkilenen bölgelerden olması,³² bölgedeki coğrafi ve çevresel değişimlerin araştırılması ve bilimsel çalışmalara konu edilmesi uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmektedir. Bu noktada bilim diplomasisi, iklim değişikliğine ilişkin elde edilen verilerin

³² <https://iasc.info/cooperations/arctic-science-agreement>, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2024

toplanması, paylaşılması ve bu veriler ışığında uluslararası politikalar geliştirilmesine öncülük etmektedir.

Bilim diplomasisinin bir diğer önemli kolu da, çeşitli ülkelerden farklı alanlardaki bilim insanlarının ortak çalışmalar yürüterek nitelikli projeler ortaya koymasındır. Covid-19 küresel salgını sebebiyle Arktik'teki araştırma faaliyetleri duraklasa da, ABD, RF, Kanada ve bazı Avrupa devletleri deniz bilimleri, biyolojik çeşitlilik karbon döngüsü alanlarında ortak çalışmalarına aralıksız devam etmiştir.³³ Öte yandan, Rusya – Ukrayna çatışması, Arktik'teki bilimsel faaliyetleri doğrudan ve dolaylı yollardan önemli ölçüde etkilemiştir. Arktik'teki bilimsel çalışmaların yüksek oranda uluslararası işbirliğine dayanması nedeniyle; Rusya'nın Ukrayna'yı ile problemler yaşaması Batı dünyası ile Rusya'nın ilişkileri bozulması kaçınılmaz olmuştur. Bu durum da, Arktik konseyi gibi kuruluşların çatısı altında yürütülen ortak araştırma ve çalışmaların yavaşlamasına yol açmıştır. Bölgedeki gerilim nedeniyle, araştırma ve geliştirmeye harcanması planlanan fonlar, güvenlik odaklı stratejilerin ön plana çıkması ile askeri harcamalara aktarılmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte, Arktik'teki Rusya'ya ait geniş araştırma tesislerinin ve buz kıran gemilerinin bölgedeki bilimsel araştırma çalışmalarında kilit bir rol oynadığı bilinmektedir. Batılı ülkelerin Rusya'ya çeşitli yaptırımlar uygulaması, araştırma tesislerine uluslararası erişimin kısıtlanmasına yol açmıştır. Ayrıca, küresel iklim değişikliği ile ilgili birçok çevresel veri toplama projesinin de bu siyasi durum sebebiyle sonuçlandırılmaması çalışmaların yavaşlamasına neden olmuştur. Jeopolitik gerilimlerin artması da bilimsel işbirliğinin zorlaşmasına, Rusya'nın Batı dünyasının yaptırımlarına karşı Arktik'teki askeri varlığını arttırmasına ve bölge güvenliği konusunda endişeler doğmasına sebep olmuştur.

Bilim diplomasi alanında çalışmalar yürütülmesi, gelecekte Arktik aktörlerinin bölgedeki egemenlik iddiaları ve sınır anlaşmazlıklarına bir çözüm bulunmasında önemli bir görev üstlenecektir. Elde edilen verilerin paylaşımı ve ortak projeler yürütülmesi devletler arasındaki güvensizlik ortamını ortadan kaldırarak barışçıl bir Arktik Bölgesi'nin tesisi yolunda kullanılabilir. Buna ek olarak, RF'nin Batılı ülkeler ile yaşadığı problemler Arktik Bölgesi'ndeki işbirliği ve ortak çalışmayı zorlaştırırsa da bilim diplomasisi yoluyla gerilimler azaltılabilecektir. Ayrıca, bilim diplomasisi kapsamında Arktik Bölgesi'ndeki yerli halkların bilgi birikimleri ve bölgeye karşı bakış açılarından faydalanılarak sürdürülebilir çözümler üretilmesi kritik önem taşımaktadır. Bununla birlikte, iklim değişikliği, çevrenin korunması, deniz ve ticaret yollarının güvenliği ile zengin yeraltı kaynaklarının çıkarılması ve barışçıl bir Arktik Bölgesi'nin tesisi konularından da bilimsel işbirliği önem kazanacaktır.

3.1. Arktik Bölgesinin Askerileşmesi

Dünya üzerindeki okyanuslar arasında Arktik Okyanusu ve çevresi, devletlerin donanmalarının ilgisini çeken son stratejik bölge olarak öne çıkmaktadır. Bölgenin zorlu coğrafi koşulları ve kalın deniz buzları, askeri operasyonların yürütülmesini ciddi ölçüde güçleştirmekte ve ulaşım imkânlarını sınırlandırmaktadır. Bu nedenle, devletler için Arktik'te askeri faaliyetlerin icrası hem lojistik hem de operasyonel açıdan önemli zorluklar barındırmaktadır. İkinci Dünya Savaşı yıllarına değin, askeri

³³ Uryupova E. (2021). COVID-19: How the Vırüs has frozen Arctic Research. Alındığı yer: <https://www.thearcticinstitute.org/covid-19-virus-frozen-arctic-research/>

gücü gelişmiş ülkelerin dahi bölgenin güney sınırında faaliyet gösterebilmesi mümkün olmamıştır.³⁴ Buna rağmen, Almanlar Kanada'nın kuzeyinde ve Grönland'da gizli hava durumu istasyonları kurmuşlar ve aynı zamanda, Norveç karasularında birçok hava ile deniz muharebesi yapmışlardır. Almanlar, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile ortak hareket ederek kuzey sularında askeri gemilerini Kuzeydoğu Geçidi boyunca kullanmışlardır. Öyle ki, Komet isimli Alman yardımcı kruvazörü bu rotayı kullanarak Almanya'dan Pasifik Okyanusu'na doğru 1940 yılının yaz aylarında yola çıkmış ve kuzey geçidini kullanan ilk savaş gemisi olmuştur.³⁵ Bununla birlikte, Japonlar da Amerikalıların Midway Adası'na yönelen saldırılarını püskürtmek için Alaska'daki iki adayı işgal etmiştir. Hal böyle olunca, Kanada ve Amerikalı uzun menzilli bombardıman uçakları Avrupa ve Asya'daki müttefiklerine ulaşmak amacıyla yüksek Arktik rotayı kullanmıştır. Zamanla teknolojik gelişmelerin ilerlemesi sonucu sürdürülebilir hale gelen silah sistemleri tüm Arktik Bölgesi'nde hatırı sayılır miktarda silahlanmaya yol açmıştır. Bu silahların konuşlanma amacı, olası bir savaş durumunda bölgede nükleer savaşa girişmek için bu silahlardan faydalanılmasıdır.³⁶ Öte yandan, SSCB ve ABD'nin coğrafi konum itibarıyla olası bir anlaşmazlık veya tehdit algılama durumunda Arktik Bölgesi'ne nükleer silah ile donatılmış balistik füzeleri kullanması muhtemeldir. Bu füzeler, Soğuk Savaş döneminde en az ülkelerin caydırıcılık ilişkileri kadar önemli olmuştur.³⁷

Arktik'deki askeri faaliyetlerin temelinde dört temel sorun yatmaktadır. Bunlar; münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı, geçit ve boğazlar, deniz sınırları, kara parçaları sorunlarıdır.³⁸ Arktik Bölgesi'nin geniş bir alan kaplaması, üst kısmının stratejik önemi kadar, buzul tabakalarının altındaki muhtemel doğal kaynak rezervleri içermesi gibi etkenler nedeniyle bölge devletlerinin çekişmeli bir siyaset izlemesine neden olmuştur. Arktik Bölgesi, dünyada var olan doğal gaz ve petrol gibi kıt doğal kaynakların büyük bir bölümüne sahiptir.³⁹ Kıta sahanlıklarının ülkeler tarafından belirlenmiş olmasına rağmen, iklim değişikliklerinin etkisiyle eriyen deniz buzlarının yeni ticaret yolları ve doğal kaynakları ortaya çıkarması devletler arasında sınırların yeniden belirlenmesi ve deniz tabanında uzanan coğrafyaları konusunda tartışmalar yaratmaktadır. Buna ek olarak, deniz buzlarının erimesiyle Kuzeybatı Geçidi'ne erişimin kolaylaşması sonucu yeni ticaret rotaları oluşması maliyetlerin ve taşıma süresinin azalmasını sağlamıştır.

Bölgenin önemi, İkinci Dünya Savaşı'na tekabül eden 1939'dan itibaren Arktik ülkeleri tarafından anlaşılmış ve o yıllarda başlayan rekabet günümüze kadar devam etmiştir. Soğuk savaş döneminde de ülkelerin birbirini tehdit olarak algılaması sonucu

³⁴ Mark Llewellyn Evans, *Great World War II Battles in the Arctic* (London: Praeger Publishers, 1999)

³⁵ Tobis Philbin III, *The Lure of Neptune: German-Soviet Naval Collaboration and Ambitions, 1919 - 1941*, University of South Carolina Press, 1994, 131-140.

³⁶ Oran R. Young, "The Age of the Arctic," *Foreign Policy*, no 61 (Winter, 1985-1986): 160-179.

³⁷ Sanjay Chaturvedi, "Arctic Geopolitics then and now," in *The Arctic: Environment, people, policy* edited by Mark Nuttall and Terry V. Callaghan (New York: Taylor and Francis, 2000):441-458.

³⁸ Bayraktar B. (2023) *Bölgesel Uluslararası Toplum Olarak Arktik: Yüksek Kuzey'de İş Birliği ve Çatışmanın İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

³⁹ Bayraktar B. (2023) *Bölgesel Uluslararası Toplum Olarak Arktik: Yüksek Kuzey'de İş Birliği ve Çatışmanın İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

bölgenin askerileştirilmesi süreci devam etmiştir.⁴⁰ İkinci Dünya Savaşı sonrası, uluslararası ilişkilerde iki kutuplu yapının oluşması, Arktik Bölgesi'ni de etkilemiştir. Bu dönemde, bölgede hem Sovyet hem Amerikan denizaltı ve silah sistemleri yerleştirilmiştir.⁴¹ 1900'lü yılların başlarından itibaren başlayan çeşitli savaşlar, egemenlik ilişkileri, güçlenen yeni devletlerin bölgelerde var olma çabaları tüm dünyada olduğu gibi Arktik Bölgesi'ndeki devletlerin arasında da gergin bir atmosfer oluşturmuştur. 1991'de Soğuk Savaş'ın bitmesi ile Arktik Bölgesi'ndeki askeri bakış açısı değişmeye başlamış ve devletler bir yumuşama sürecine girmiştir. Askerî açıdan gerilimli ortamın yumuşadığı kanaatine varan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization – NATO), dikkatini askeri konulardan ziyade çevre ve iklime kaydırmıştır. Buna ek olarak, bölgede iş birliğinin öneminin farkına varılmış ve Arktik ülkeleri bölgede yaşayan yerli halkların hayatlarının ve standartlarının iyileştirilmesi, küresel iklim değişikliğinin yaratacağı sonuçlara karşı önlem alınması vb. konularda birlikte çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu tip ortak çalışmaların yürütülmesinde, Arktik Askerî Çevresel İşbirliği Programı, Arktik Gözetleme ve Denetleme Konseyi, Uluslararası Arktik Bilim Komitesi gibi kuruluşların büyük rolü vardır.⁴²

Arktik Bölgesi, dünyanın diğer kesimlerinden çok daha fazla küresel iklim değişikliklerinden nasibini almıştır. Treat ve Williams'a göre, 2036 yılı Arktik Bölgesi için önemli bir yıl olacaktır. Yapılan ölçümlere göre, Arktik Bölgesi'nin buz ile kaplı olarak kalacağı son yaz 2036 yazı olacaktır. Tüm bu gelişmeler, bölgeye olan dikkatin ve ilginin artmasını sağlamakta ve balıkçılık, ulaşım, ticaret, doğal kaynaklar gibi konularda yeni tartışmaların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.⁴³ Küresel iklim değişikliği Arktik Bölgesi'nin ekonomik faaliyetlerini kökten değiştirebileceği tüm devletler tarafından bilinmektedir. Buzulların erimesi sonucu, yeni ekonomik faaliyet kolları meydana gelirken, eski ekonomik faaliyet kollarından bazıları yok olacaktır.⁴⁴ Tarım, balıkçılık ve turizm ve ulaşım gibi faaliyetlerin kolaylaşacağı öngörülürken, petrol faaliyetlerinin buzullardan çıkarılma çalışmaları nedeniyle daha maliyetli ve zor hale geleceği düşünülmektedir.⁴⁵ Zira, açık denizlerde ve buzulların altında petrol arama, artan dalga kuvvetleri ve buz hareketleri sebebiyle araştırma faaliyetleri daha çok emek isteyecektir. Bu durumlar küresel bağlamda çevresel ve insani bazı değişiklikler yaratacağından uluslararası işbirliği ve ortaklık anlaşmaları önem kazanmaktadır. Bu çevresel değişikliklerin deniz sınırları ve egemenlik hakları konusunda anlaşmazlıklara yol açması, Arktik Bölgesi'nin önemini arttıran diğer faktörlerdendir. Bu noktada, bir ihtimal, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

⁴⁰ Scott G. Borgerson, "Arctic Meltdown: The Economic and Security Implications of Global Warming", *Foreign Affairs*, March/April 2008, Vol:87, No:2, p.68.

⁴¹ Sabit Alabaş, "Arktik Bölgesi'nin Askerileştirilme Dönemi (1940-1991)", *Kutup Bilimleri Ansiklopedisi*, C. 3, 1.bs. (İstanbul: 2023), 195.

⁴² İbrahim Hasanoğlu, Selçuk Demirkılınç, "Arktika'da Bölgesel Güvenlik", *Küresel Bakışla Kutup Çağı: Farklı Disiplinler Çok Yönlü Perspektifler*, (Editörler: Harun Gümrükçü-Aybüke İnan Şimşek-Güneş Ersoy), Efil Yayınları, Antalya 2016, s.46-47.

⁴³ Jason Treat ve Ryan Williams, "Kuzey Kutbu: Sular Isınıyor", *National Geographic Türkiye*, Eylül 2019, s.57.

⁴⁴ Gunnar S. Eskeland, Line Sunniva Flottorp, "Climate Change in the Arctic", *The Economy of the North*, p.80-81.

⁴⁵ Eskeland ve Flottorp, *a.g.m.*, p.84-85

(UNCLOS) uyarınca aktörler gelecekte kıta sahanlıklarının yeniden değerlendirilmesi amacıyla başvuruda bulunabilecektir.

3.2. Arktik'te Seyir Emniyetinin Anahtarı: Kutup Kodu

Kutup Kodu fikrinin ortaya çıkışı 1989 yılında Alaska açıklarında Prince William Körfezi'nde Exxon Valdez isimli petrol tankerinin kayalıklara çarpması sonucu meydana gelen kazaya dayanmaktadır. Arktik Bölgesi'nde 1990'lı yıllarda gemi yolculuğuna ilişkin yeni bir yasal rejim oluşturulması fikrinin doğmasına neden olan bu olay, Alaska çevresindeki ekosistem ve habitata büyük zararlar vermiştir.

Rusya'ya komşu olan Kuzeydoğu Geçidi ve Kanada kıyılarındaki Kuzeybatı Geçidi yaz aylarında açıktır. Daha kısa olan mesafe, Güneydoğu Asya'daki ticaret gemilerine yönelik korsan saldırısı ve silahlı soygun tehdidi Arktik'teki ticaret rotalarının kullanımının artmasına neden olmuştur. Jeostratejik konumu, değişen iklim şartları, bölgedeki zengin yer altı kaynakları, bölgenin gelişen teknolojik imkanlar sayesinde daha ulaşılabilir olmasının bir sonucu olarak turizmin gelişmesi sebebiyle Arktik Okyanusu'ndaki deniz trafiğinin daha fazla artacağı düşünülmektedir. Tüm bu çekinceler geçmişte de yaşandığı için, IMO ticaret sularının emniyetini sağlamak için kutup kodunun oluşturulması konusunda 2009 yılında çalışmalara başlamıştır.⁴⁶ 2009'daki Tromsø Deklarasyonu'nda Kutup Kodunun geliştirilmesi ihtiyacına dair verilen karar, Arktik'teki ticaret gemilerinin ve 500 ton ve fazla ağırlığa sahip yolcu gemilerinin emniyetinin sağlanması açısından bir önadım olmuştur.

Kutup Kodunun oluşturulması, çevreye duyarlı gemilerin inşası, mürettebatın ve gemiyi inşa edecek mühendislerin eğitimi gibi konuları kapsamaktadır. IMO'nun en önemli endişesi, kuralların uygulanması için her iki kutup sularında sınırların nerede başlayıp nerede biteceği konusuydu. Güney Okyanusu için kutup kodu sınırı 60° Güney sınırı aynı zamanda politik sınır olarak da belirlenmiştir. Bu sınırın belirlenmesinde hem politik hem çevresel unsurlar etkili olmuştur. Çizilen sınır, Grönland'ı tamamen kapsarken, Rus Arktik kıyısına ve İzlanda'nın kuzeyine kadar uzanmaktadır. Rusya'daki Kola Yarımadası burada bir istisnadır. Bu sular yıl boyu buzsuz olduğu için kod alanı içerisinde değerlendirilmemektedir.⁴⁷

Başlarda IMO'nun kabul ettiği Kutup Kodu bir çeşit tavsiye niteliğinde iken, sonraları uygulanması zorunlu kurallar bütününe evrilmiştir. Kutup Kodunun amacı, Arktik Bölgesi'nin kalın buz tabakalarıyla kaplı zorlu ortamında karşılaşılabilecek risklerin önceden belirlenerek bunlara karşı önlemler alınması, yani riskin karşılaşılmadan yönetilmesidir.

⁴⁶ Bai, J. (2015). The IMO Polar Code: The emerging rules of Arctic shipping governance. The International Journal of Marine and Coastal Law, 30(4), 674-699.

⁴⁷ Captain Lawson Brigham, U.S. Coast Guard (Retired), The IMO Polar Code: Safety and Environmental Protection for Polar Waters, Proceedings, Vol. 150/1/1,451, January 2024 [Erişim Tarihi:29.05.2024]

4- ARKTİK DEVLETLERİ VE ULUSLARARASI KURULUŞLAR

Şekil 4.1.: Arktik Ülkeleri.

<https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Maps/Administrative-areas>, Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2024.

4.1. Arktik Aktörlerinin Bölgedeki Faaliyetleri

Arktik Bölgesi'ne sınırı olan devletler ve bu devletlerin faaliyetlerinden doğan anlaşmazlıkların çözülebilmesi ve hukukun korunabilmesi için kuruluşlar mevcuttur. Arktik Sekizlisi olarak da adlandırılan ABD, Kanada, Danimarka (Grönland), Finlandiya, Norveç, Rusya Federasyonu, İsveç ve İzlanda Arktik Bölgesi'ne sınırı olan devletlerdir.⁴⁸ Arktik Bölgesi'ne olan ilginin tarafları sadece bölgedeki ülkeler değil, bölge dışı birçok aktör de bu ilginin tarafıdır. Bölgeyle olan fiziki ve siyasi bağlar nedeniyle asli paydaşlar olarak kabul edilen bu devletler ile yerel halklar arasında koordinasyon ve iş birliğinin sağlanması amacıyla 1996 yılında Arktik Konseyi kurulmuştur. Bu konsey, hükümetler arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir forum niteliği taşımaktadır.⁴⁹ Konseyin kurulma fikri 1987 yılında Rus lider Mihail Gorbacov'un Murmansk konuşmasında Arktik ülkeleri arasında daha fazla iş birliği yapılmasını

⁴⁸ Arctic Centre, <https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Maps/Administrative-areas>, Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2024.

⁴⁹ Byers, M. (2010). *Who owns the Arctic? Understanding sovereignty disputes in the North*. Douglas & McIntyre.

önermesi ile ortaya çıkmıştır. Bu öneriye ilk karşılık Finlandiya'dan gelmiş, Sovyet madencilik çalışmalarının yarattığı çevre sorunlarıyla birlikte diğer sorunları da ele almanın bir yolu olarak gördüğü iş birliği fırsatını kaçırmak istememiştir. Bunun bir sonucu olarak, Finlandiya'nın Rovaniemi kentinde 1991 yılında düzenlenen bir konferansta Arktik Çevre Koruma Stratejisi (AEPS) kabul edilmiştir.⁵⁰ AEPS'in Arktik ekosisteminin korunması, çevre kalitesinin iyileştirilmesi, doğal kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanımı, yerel halkların yaşam tarzlarının ve kültürlerinin kabul edilmesi gibi çeşitli hedefleri bulunmaktadır. Bu hedefler Arktik Sekizlisi diye adlandırılan ülkelerden bazılarına yeterli gelmeyince, bunu daha resmi bir düzeyde yürütme düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine iki yıllık müzakere sürecinden sonra 1996 yılında Ottawa'da düzenlenen bir konferansta Arktik Konseyi'nin kurulmasına yönelik bildiri imzalanmıştır.⁵¹

4.1.1. Rusya Federasyonu

Kıta sahanlığı 4 milyon kilometrekare olan Rusya Federasyonun kapladığı alan, Arktik kıta sahanlığının⁵² yaklaşık üçte birine sahiptir.⁵³ Coğrafi konumu, Rusya'ya Arktik Bölgesi'nde baskın güç olmasına olanak vermiştir.⁵⁴ Rusya, Arktik Bölgesi'ne merakı nedeniyle bölgeye keşif amaçlı olarak 1910 yılında bir donanma göndermiştir. Bu keşif gezisi Rusya'nın bölgeyi tanıması ve önemini anlaması açısından önem arz etmektedir. Rusya, bir yandan Arktik'te askeri açıdan egemen ülke olmak isterken, bir yandan da gelecekte stratejik öneminin artması muhtemel olan Kuzey Deniz Rotası'nın işlevselliğinin artması amacına odaklanmaktadır. Çin'in teknolojideki küresel liderliğinden faydalanmak amacıyla Çin ile siyasi ve ekonomik zeminde ortak hareket eden Rusya, ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunacak liman ve ulaşım yolları inşa etmek için de çalışmalar yürütmektedir.⁵⁵ Bu bağlamda, Çin ile yapılan stratejik ortaklığın önemli bir göstergesi de Yamal LNG isimli sıvılaştırılmış doğal gaz üretim tesisi projesidir.⁵⁶ Gelirinin büyük kısmı doğal kaynaklardan geldiği için Rusya, ihraç ettiği enerji kaynaklarını diğer devletler üzerinde bir politika aracı olarak kullanmaktadır.⁵⁷

4.1.2. Norveç Krallığı

Norveç, 1920 Svalbard Antlaşması ile Svalbard Takımadaları'nın valilik görevini yürütme sorumluluğunu almış ve takımadalarda egemen konuma gelmiştir. Norveç'in

⁵⁰ AEPS, beş yıl sonra Arktik Konseyi olarak anılacak kuruluşun kökenini oluşturmuştur.

⁵¹ Mark Nuttal, "Encyclopedia of the Arctic", Routledge, Vol:1, New York 2005, p.116.

⁵² Arktik kıta sahanlığı, Arktik Okyanusu'nu çevreleyen deniz alanlarını ifade etmektedir. Kıta sahanlığı, kara parçalarının deniz altı ve deniz üstünü kapsamaktadır.

⁵³ İvan Mazur, (Çeviren: Natalia Shulgina Şanlı), "Arktika Global Dünyanın Gelişiminde Bifürkasyon Noktası", Küresel Bakışla Kutup Çağı: Çatışmalar, İş birlikleri, Ulusal Çıkarlar, (Editörler: Harun Gümrükçü, Natalia S. Şanlı, Selçuk Demirkılınc, Aybüke İnan, Tamer İlbuğa, Siyasal Kitapevi, Antalya 2015, s.157.

⁵⁴ Gunitskiy, Vsevolod (2008). On Thin Ice: Water Rights And Resource Disputes in The Arctic Ocean. Journal of International Affairs, Spring/Summer 2008, V(61), 2.

⁵⁵ Zysk, K. (2011). Military aspects of Russia's Arctic policy. J. Kraska (Ed.), Arctic security in an age of climate change içinde (ss. 85-106). Cambridge: Cambridge University Press.

⁵⁶ Weidacher Hsiung, C. (2016). China and Arctic energy: drivers and limitations. The Polar Journal, 6(2), 243-258.

⁵⁷ Cenk Sevim, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, Seçkin Yayınları, Ankara 2019, s.189.

Arktik Bölgesi ile bağlantısı denizcilik ve balıkçılık faaliyetlerine dayanmaktadır.⁵⁸ Kuzey Deniz Rotası, Norveç için hammadde ve enerji kaynakları ihracı konusunda tasarruf sağlamaktadır.⁵⁹ Arktik'in sürdürülebilir geleceği ve çevreyi koruma anlayışı Norveç için önem ifade etmektedir.⁶⁰ Norveç'in 2020 yılında yayımladığı Arktik Stratejisi isimli belgede, sera gazı emisyonlarının azaltılması, doğal çevrenin ekosistem gözetilerek yönetimi için entegre bir bilgi tabanı oluşturmak, Arktik sularındaki iklim değişikliğini gözlemlemek gibi konulara odaklanılmıştır.⁶¹

4.1.3. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri, Alaska'yı 1867 yılında satın almasıyla bir Arktik ülkesi haline gelmiştir. Bölgede varlığını sağlamlaştırmak ve diğer devletlere bir Arktik devleti olduğunu kanıtlamak için çeşitli çalışmalar yapmıştır. Amerika'nın Arktik stratejisi dört ana sütun üzerine kurulmuştur. Bunlar *güvenlik, iklim değişikliği ve çevrenin korunması, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ile uluslararası iş birliği ve yönetim* olup Arktik'te yeteneklerin geliştirilmesi ve genişletilmesi amacı taşımaktadır. Gelecekte Arktik Bölgesi'ne olan ilginin artacağı öngörüsü ile çıkarları güvence altına almak için tehditlerin önceden fark edilerek bertaraf edilmesi amacıyla askeri ve sivil yeteneklerin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Rusya ile jeopolitik gerilimlerden kaynaklanan çatışmaların azalması için müttefiklerle iş birliklerinin derinleştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, Alaska'da yerli toplulukları da dahil olmak üzere ekonomik kaynakların iyileştirilmesi ve müttefiklerle ortak çalışmalar yapılarak sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için beraber çalışılması da hedefler arasındadır.⁶²

4.1.4. Kanada

Arktik Bölgesi topraklarının %40'ını oluşturan Kanada, bölgede sözü geçen ve bölge ile ilgili politikalara yön veren bir devlettir.⁶³ 1950 yılında Uluslararası Adalet Mahkemesi'ne başvuran Kanada kendisine ait kutup topraklarının meşrulaştırılması için faaliyetlerde bulunmuştur. Mahkeme, Kanada'nın Arktik toprakları üzerinde kimsenin hak iddiası olmaması durumunda tüm haklarının Kanada'ya geçeceğine dair bir karar vermiştir.⁶⁴ 1977 yılında Kanada, 200 millik bölgenin karasuları olduğunu duyurarak, belirlenen alanı balıkçılık bölgesi olarak ilan etmiştir.

⁵⁸ Medby, I. A. (2014). Arctic state, Arctic nation? Arctic national identity among the post- Cold War generation in Norway. *Polar Geography*, 37(3), 252-269.

⁵⁹ Lassi Heininen, Alexander Sergunin, Gleb Yarovoy, "Russian Strategies in the Arctic: Avoiding A New Cold War", Moscow September 2014, *Valdai Discussion Club*, p.37.

⁶⁰ Heininen, L. (2012). State of the Arctic Strategies and Policies – A Summary. *Arctic Yearbook*, 2-47.

⁶¹ The Norwegian Government's Arctic Policy, https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/nord/arctic_strategy.pdf [Erişim Tarihi: 18.04.2024].

⁶² Department of Defense Arctic Strategy, United State of America, 2019.

⁶³ İlbuğa, a.g.m., s.80.

⁶⁴ İvan Mazur, (Çeviren: Natalia Shulgina Şanlı), "Arktika Global Dünyanın Gelişiminde Bifürkasyon Noktası", *Küresel Bakışla Kutup Çağı: Çatışmalar, İşbirlikleri, Ulusal Çıkarlar*, (Editörler: Harun Gümrükçü, Natalia S. Şanlı, Selçuk Demirkılınc, Aybüke İnan, Tamer İlbuğa, Siyasal Kitapevi, Antalya 2015, s.153.

4.1.5. Danimarka Krallığı

Arktik Bölgesi'ndeki Grönland ve Faroe Adaları Danimarka'nın Arktik ile bağlantısını kurmaktadır. Buz kütlesiyle kaplı Grönland, stratejik öneminin anlaşılmasıyla 1940 yılında Almanya tarafından işgal edilmiştir. 2007 yılında Danimarka, Arktik Bölgesi'ne bir keşif gemisi göndererek çalışmalar yaptırmıştır. Yapılan araştırmalar sonucu, Grönland nedeniyle Danimarka'nın ve Kanada'nın Arktik buzulları ile zemin bağlantısının mevcut olduğu anlaşılmıştır.⁶⁵

4.2. Arktik Bölge Dışı Aktörlerinin Bölgedeki Faaliyetleri

4.2.1. Çin Halk Cumhuriyeti

Arktik Bölgesi ile ilgili amaç ve stratejileri olan bölge dışı aktörler de bulunmaktadır. Bunların başında Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) gelmektedir. 1925 yılında Svalbard Antlaşması'nı imzalayan ÇHC, bölgede bilimsel çalışmalar yürütmeye başlamıştır. Bölgedeki doğal kaynaklar üzerine de çalışmalar yürüten ÇHC, Arktik Konseyi'nde gözlemci üyelik statüsü kazanmıştır. Gözlemci üyelik statüsünü kazanması, ÇHC'nin bölgedeki kalıcılığını arttıran bir gelişme olmuştur.

Şekil 4.2.: Çin'in Kutup İpek Yolu Haritası.

⁶⁵ Kefferpütz, R. ve Bochkarev, D. (2009). Wettlauf um die Arktis: Empfehlungen an die EU. Brüssel: Heinrich Böll Stiftung

https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Maps/Polar_Silk_Road, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2024.

ÇHC, Tek Yol Tek Kuşak Girişimi (One Belt One Road Initiative) ve Kutup İpek Yolu (Polar Silk Road)⁶⁶ stratejileri ile kendisi ile dünyanın geri kalanı arasında bir bağlantı kurmayı ve birbirine bağımlı bir pazar yaratmayı amaçlamaktadır. ÇHC, bu yolla ekonomik ve politik gücünün artacağını düşünmektedir. Zira, ÇHC'nin uluslararası ticaretinin önemli bir kısmı ABD'nin de ekonomik ilişkilerinin bulunduğu Singapur civarındaki Malakka Boğazı üzerinden yapılmaktadır. Dolayısıyla ÇHC, ABD'den bağımsız ve kendi için daha güvenli ticaret yolları yaratmaya çalışmaktadır. Buna ek olarak, Tek Yol Tek Kuşak Girişimi'ne katılan ülkelerin ÇHC'ye ekonomik açıdan bağımlı hale geleceği ve bu yolla ÇHC'nin politik nüfuz kazanacağı düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında bu girişim, İkinci Dünya Savaşı sonrası açıklanan Marshall Planı ile bazı benzerlikler taşımaktadır. Girişimin Marshall Planı'ndan⁶⁷ tek farkı ÇHC'nin girişime katılan ülkelere ortak ekonomik çıkarlar için fon dağıtmasıdır.⁶⁸

şekil 4.3.: Kuzey Deniz Rotası, Kuzeybatı Geçidi ve Transpolar Deniz Rotası.

<https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Maps/Seaways>, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2024.

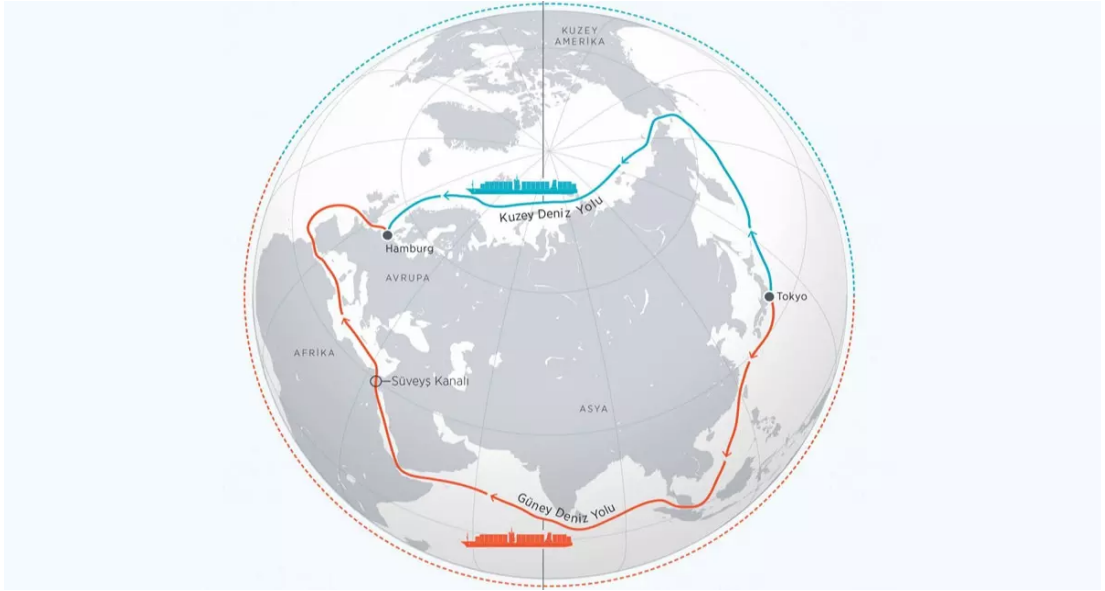
ÇHC'nin 2018 yılında Arktik Bölgesi'nde izleyeceği politikasının ana hatlarını anlatmak amacıyla yayımladığı beyaz kitapta ÇHC'nin Arktik Bölgesi'ne yönelik proaktif politikalarını aktarmıştır. Her ne kadar Arktik konusundaki politika belgelerinin yayımlanması 2018'i bulsa da, ÇHC'nin bölge ile asıl ilgisi ve buraya

⁶⁶ https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Maps/Polar_Silk_Road, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2024.

⁶⁷ Marshall Planı, resmi ismi Avrupa Kalkınma Programı (European Recovery Program) olan, 2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'daki siyasi ve ekonomik yapıyı yeniden yapılandırmak amacıyla ABD tarafından hazırlanan bir ekonomik yardım planıdır.

⁶⁸ Dr Yu Jie, Jon Wallace, "What is China's Belt and Road Initiative (BRI)", <https://www.chathamhouse.org/2021/09/what-chinas-belt-and-road-initiative-bri>, [Erişim Tarihi: 17.05.2024].

yönelik politika geliştirmesi 2010 yılında başlamıştır.⁶⁹ Önceleri dış politikasında Kuzey Kutbu'na öncelik atfetmeyen ÇHC, Çin Dışışleri Bakanı Wang Yi'nin bir video ile kendilerinin Arktik'e yakın bir devlet olduğunu iddia etmesi⁷⁰ ve kanıt olarak da Svalbard Takımadaları'ndaki çalışmalara yönelik imzalanan Svalbard Antlaşması'na 1925 yılında imza koymuş olmasını göstermiştir.⁷¹ ÇHC'nin Arktik Konseyi'nde gözlemci statüsü aldığı tarih olan 2013 yılının Mayıs ayından itibaren, Arktik Bölgesi ile ilgili konularda daha çok çalışmaya başlamıştır. Öyle ki, 2013 yılının ortalarında, China Ocean Shipping Company'nin ticari gemisi MV Yong Sheng, Kuzey Denizi Rotası üzerinden (NSR)⁷² Rotterdam kentine ilk seferini yapmıştır.⁷³ Arktik Bölgesi ile ticareti geliştirmeye çalışan ÇHC, bir yandan da 2004 yılında bölgede Sarı Nehir İstasyonu olarak anılan bir bilimsel araştırma istasyonu inşa ederek, Arktik Bölgesi'nin coğrafya, jeoloji, klimatoloji, buzul özellikleri ve oşinografisini inceleyerek veri elde etmeye başlamıştır.⁷⁴ Araştırma istasyonunda çalışmalar ÇHC Arktik ve Antarktik İdaresi tarafından yürütölmektedir.⁷⁵

⁶⁹ Anu Sharma, "China's Polar Silk Road Implications for the Arctic Region", Journal of Indo-Pasific Affairs, Special Issue, (October 2021) : 67-68, <https://media.defense.gov/2021/Oct/24/2002878837/-1/-1/1/JIPA%20-%20SHARMA%20-%20ARCTIC.PDF>.

⁷⁰ Video message by Foreign Minister Wang Yi at the opening ceremony of the third Arctic Circle Assembly(2015),

https://www.mfa.gov.cn/eng/wjdt_665385/zyjh_665391/201510/t20151017_678391.html.

⁷¹ Svalbard Antlaşması, Norveç'in Spitzbergen/Svalbard Takımadaları üzerindeki egemenliğini tanıyan bir antlaşmadır. Anlaşma, söz konusu takımadaların askerden arındırılmasını güvence altına almaktadır. Bu antlaşmaya göre, imzacı devletler ticarete eşit haklara sahiptir.

⁷² <https://m.star.com.tr/dunya/rusya-kuzey-deniz-rotasi-kargo-trafiginde-rekor-kirdi-haber-1841865/>, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2024

⁷³ Henry Tillman, Yang Jian, and Egill Thor Nielsson, "The Polar Silk Road: China's New Frontier of International Cooperation," China Quarterly of International Strategic Studies 4, no. 3 (2018): 345–62, <https://www.worldscientific.com/>.

⁷⁴ Anu Sharma, "China's Polar Silk Road Implications for the Arctic Region", Journal of Indo-Pasific Affairs, Special Issue, (October 2021) : 67-68, <https://media.defense.gov/2021/Oct/24/2002878837/-1/-1/1/JIPA%20-%20SHARMA%20-%20ARCTIC.PDF>.

⁷⁵ "China's Arctic and Antarctic Administration," Gate to the Poles, <http://www.polar.org.cn/>.

Şekil 4.4.: Kuzey Deniz Rotası ve Güney Deniz Rotası.

<https://m.star.com.tr/dunya/rusya-kuzey-deniz-rotasi-kargo-trafiginde-rekor-kirdi-haber-1841865/>, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2024

4.2.1.1 Kutup İpek Yolu Projesi

Arktik Bölgesi için yirmi birinci yüzyıl, stratejik öneminin anlaşıldığı yüzyıldır. Bu önemi nedeniyle bölge, küresel anlamda ilginin odak noktası olmuştur. Arktik'teki deniz buzlarının erimesi, yeni ticaret ve seyir rotalarının oluşuyor olması, yer altındaki henüz kullanılmamış zengin kaynaklar ve hem bölgedeki hem bölge dışı aktörler için ortaya çıkacak ticaret fırsatları dikkatleri bu bölgeye yöneltmiştir. Bu dikkatin bir uzantısı olarak ÇHC de Arktik Bölgesi'nde stratejik güç mücadelesi veren aktörlerden olma hedefi doğrultusunda bazı faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetleri dahilince 2018 yılında yayımlanan beyaz kitap, ÇHC'yi Arktik'te aktif bir devlet olarak konumlandırmıştır. Beyaz kitaba göre Kutup İpek Yolu, Doğu Asya ve Batı Avrupa'yı birbirine bağlayan, bu rota için daha kısa ve daha ekonomil bir ulaşım alternatifi sağlayan, gemi taşımacılığına müsait Arktik deniz yollarını ifade etmektedir.⁷⁶ ÇHC'nin Arktik'e gözünü dikmesi ve burada güç sahibi olma mücadelesi ve stratejik çıkarlar peşinde olması, bölgenin güçlü aktörlerinden ABD ve RF gibi aktörleri ortaya çıkabilecek yeni jeopolitik sonuçlara karşı önlem almaya itmektedir. Zira, ÇHC'nin bölgedeki hedefleri ABD için adeta bir meydan okuma olarak görülmektedir. Arktik'teki stratejik ve iklimsel anlamdaki hızlı değişiklikler çevreyle ilgili kaygıları arttırmış, sürdürülebilirliğin öneminin farkına varılmasına ve sorumlu bir yönetime olan gerekliliği tüm aktörlere hatırlatmıştır. Arktik ekosisteminin benzersiz ve kırılganlığının, artan maden arama ve işletme faaliyetlerinin bir sonucu olarak risk altına girmesi ÇHC'yi de çevreyi korumanın ve iklim değişikliği ile mücadelenin önemini kavramaya itmektedir. Kutup İpek Yolu'nun geliştirilmesi konusundaki merakı ve faaliyetleri ÇHC'nin bölgedeki jeopolitik hedeflerinin bir göstergesidir. ÇHC'nin bölgede varlık gösterme eğilimi, Arktik'i de aşan küresel hedeflerin bir yansıması olarak görülebilmektedir. ÇHC'nin Arktik stratejisinin anlaşılması, uluslararası siyasetin gelişen ve değişen dinamiklerinin ve güç dengelerinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir. ÇHC, her ne kadar Svalbard Antlaşması'na 1925'te taraf olsa da⁷⁷ bilimsel araştırmalarla başlayan Arktik çalışmaları, 1989'de Arktik ve Antarktik idaresinin hayata geçirilmesiyle daha da güçlenmiştir.⁷⁸ Kutup İpek Yolu, 2018 yılında Çin'in Arktik Politika belgesinde ortaya konulmuştur. Bu proje, bölge aktörleri için tehditler ve fırsatlar barındırmaktadır. Proje sayesinde bölgedeki ticari faaliyetler güçlenmiştir. ÇHC'nin 2013 yılında Arktik Konseyi gözlemci üye statüsü elde etmesi bölgedeki varlığını güçlendirmesini sağlamıştır. Bölge aktörleri genel olarak ÇHC'nin bölgedeki rahatsızlığından rahatsız olsalar da, İzlanda ve Danimarka gereken desteği vermiştir.⁷⁹ Norveç ve Finlandiya, Asya ve

⁷⁶ Lalitha S. (2024). Polar Silk Route. <https://modern diplomacy.eu/2024/02/11/polar-silk-route/> [Erişim Tarihi: 29.06.2024].

⁷⁷ Kong Soon Lim, "China's Arctic Policy the Polar Silk Road Vision", Arctic Yearbook, 2018, s. 6.

⁷⁸ A. Conley Heather, "China's Arctic Dream", Center for Strategic&International Studies, Washington 2018, s. 3.

⁷⁹ Mustafa Tüter, "China's Polar Silk Road: Opportunities and Challenges for Nordic Arctic", International Journal of Politics and Security, 4(3), 2022, s. 312.

Avrupa arasındaki ticari faaliyetlerden pay alabilmek amacıyla Kutup İpek Yolu projesi kapsamında ülkelerindeki demiryollarına yapılan yatırımın artırılması konusundaki istekliliklerini ÇHC'ye bildirmişlerdir.⁸⁰

Kutup İpek Yolu Projesi, küresel bir teknolojik dev olan ÇHC'nin Arktik Bölgesi'ne teknolojik yatırımlar da yapmasına vesile olmuştur. Arktik, iklimi ve yer şekilleri bakımından bazı teknolojik aygıtlara ihtiyaç duymaktadır. Bunlar, başta buzkıran gemiler olmak üzere, Arktik'te çalışabilecek navigasyon ve hava tespit sistemler gibi teknolojik araçlardır.

Kutup İpek Yolu projesi sayesinde Batı ve Doğu arasındaki mesafe azalmaktadır. Malakka Boğazı'nın kullanıldığı rotanın aksine, yeni rota yolculuk süresinin 35 günden 19 güne düşmesini sağlamaktadır.⁸¹ Bu durum, bölgedeki ve bölge dışı aktörlere sürenin kısılması sayesinde giderlerin de azalması, çevrecilik kapsamında daha az yakıt kullanılması ve güvenliğin artması gibi fırsatlar sağlamıştır. Diğer taraftan, Kutup İpek Yolu projesi sunduğu fırsatlar gibi tehditler de barındırmaktadır. Bölgenin stratejik öneminin artması ve bunun hem bölge aktörleri hem de bölge dışı aktörler tarafından anlaşılmasıyla aktörler arasında güç çekişmeleri yaşanmaya başlamıştır. ÇHC'nin bölgede varlığını arttırması, bölgedeki diğer aktörler tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla, Danimarka her ne kadar ÇHC'nin Arktik'teki en büyük destekleyicisi olsa da temkinli davranmaktadırlar. Çinli bir şirketin Grönland'daki boş araziye satın almak istemesinin Danimarka tarafından kabul edilmemesi ile Norveç'in Svalbard Takımadaları'ndaki arazilere ÇHC'yi yaklaştırmak istememesi buna örnek olmaktadır.⁸²

Diğer yandan, Ukrayna'nın Putin yönetimi tarafından işgal edilmesinin arefesinde Xi Jinping ve Putin'in Pekin'de Kutup İpek Yolu'nu ilan ederek, iki ülke arasındaki potansiyel bir iş birliği alanı olarak tanıtması Çin-Rusya iş birliğinin bir göstergesi olmuştur.⁸³ Her ne kadar Kutup İpek Yolu Projesi büyük oranda bir durağanlık yaşasa da bölgede ÇHC ve RF'nin birbirini bölgede varlık gösterme gibi stratejik konularda birbirini kollayacağını göstermektedir.

4.2.2. Hindistan Cumhuriyeti

Yukarıda bahsi geçen devletler dışında, ekonomik gücü ve insan kaynağı bakımından bu çalışma kapsamında incelenen bir diğer ülke Hindistan'dır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (UNCLOS) imzacı devletlerinden biri olan Hindistan; Sri Lanka, Maldivler, Myanmar, Endonezya, Tayland, Pakistan ve Bangladeş ile deniz sınırı olan bir devlettir. Bu açıdan bakıldığında Hindistan, deniz sınırlarını hinterlandında olan ülkelere daha fazla ülke ile paylaşmaktadır. Bu sebeple

⁸⁰ Topcu N. (2023) Kutup İpek Yolu'nun Arktik Bölgesi'ne Etkisi: Fırsatlar ve Riskler. <https://www.ankasam.org/kutup-ipek-yolunun-arktik-bolgesine-etkisi-firsatlar-ve-riskler/> [Erişim Tarihi: 05.03.2024].

⁸¹ Nicholas Assef, "China's Polar Silk Road: Overview, Challenges&Opportunities", *SSRN Electronic Journal*, 2018, s. 5.

⁸² Stephanie Pezard, *The New Geopolitics of the Arctic Russia's and China's Evolving Role in the Region*, RAND Corporation, Santa Monica 2018, s. 8.

⁸³ Moe, A., Heggelund, G. and Fürst, K., 2023. Sino-Russian Cooperation in Arctic Maritime Development: Expectations and Contradictions. *Europe-Asia Studies*. Online first. Available from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09668136.2023.2212144>

Hindistan için UNCLOS'un uygulanması önemi büyüktür. Ukrayna kriziyle oluşan gerilimli ortama rağmen RF ve ABD ile hatırı sayılır bir yakınlığa sahip olan Hindistan, Arktik Bölgesi'nde bir ortam yumuşatıcı olarak kendini 'küçük ülkeler' olarak tanımladığı İzlanda, İsveç, Norveç ve Danimarka Krallığı gibi devletlerle aynı masada konumlandırmak istemektedir.⁸⁴

4.2.3. Japonya

Japonya, bu çalışma kapsamında incelenen ve Arktik bölgesine kıyıdaş olmayan ancak ekonomik, askeri ve teknoloji bakımından etkisi olabilecek diğer bir ülkedir. 2015 yılında Arktik politikasını oluşturmuştur. Bu politika belgesine göre, Japonya'nın Arktik Bölgesi'ndeki amaçları bölgeyi küresel bir perspektiften gözlemlemek ve incelemek uluslararası iş birliğini arttırmak ve Arktik Deniz Rotası'nı kullanmaktır.⁸⁵ 2023'te yayımlanan Okyanus Politikası Temel Planı'nın dördüncü versiyonunda Japonya, Arktik Bölgesi'ne duyduğu ilgiyi vurgulamıştır. Bu kapsamda, planda Arktik Bölgesi ile ilgili kararlara rehberlik etmesi açısından Bölge'deki araştırma yeteneklerinin geliştirilmesi, uluslararası bilimsel iş birliğinin teşvik edilmesi, kural ve normların şekillenmesine katkıda bulunmak için Arktik Konseyi gibi forumlara destek verilmesi gibi amaçlar yer almıştır. Japonya, yapımına başladığı Yokohama isimli buz kıran bir araştırma gemisini 2026 yılında tamamlamayı planlamaktadır. Japonya bu gemi ile Arktik'e ulaşarak deniz canlıları ve çevre koşullarını incelemeyi amaçlamaktadır. Geminin 1.2 metreye kadar kalınlıktaki deniz buzunu kırma kapasitesi ile araştırma çalışmalarını kolaylaştırması planlanmaktadır. Japonya Deniz-Dünya Bilimi ve Teknolojisi Ajansı (JAMSTEC), küresel ısınmanın Arktik bölgesinde halihazırda gözle görülür bir etkisinin olduğunu ve daha agresif ekonomik faaliyetlerin tetikleyicisi haline gelen deniz buzı hacminin azalması ve diğer çevresel değişikliklerin de Arktik'teki fırsatları arttıracaklarını göstermiştir. Ayrıca geminin Dünya'nın iklimindeki ve havasındaki değişiklikleri izlemesi ve Kuzey Kutup Bölgesi'ndeki zorlukları "küresel bir bakış açısıyla" değerlendirmesi beklenmektedir.⁸⁶ Bununla beraber, Japon denizcilik şirketleri için, Arktik Deniz Rotası kullanılırken gözlemler ve uydu verilerinden faydalanılarak deniz buz haritaları oluşturulması ve ticaret için güvenli bir ortam yaratılması ile seyir güvenliğinin artırılması da yapılması planlanan çalışmalar arasındadır.⁸⁷

4.2.4. Suudi Arabistan Krallığı

Suudi Arabistan Krallığı, ekonomik ve siyasi açıdan diğer örnek ülkelerle farklılıklar taşıması sebebiyle çalışmaya dahil edilmiş olup Arktik bölgesi ile ilgilenen bir diğer ülkedir. Svalbard Antlaşması'nı 1925 yılında imzalamış olmasına rağmen, Arktik Bölgesi'nin önemini farkına geç varmış ülkelerden birisidir. Bölge'ye olan ilgisi artan Suudi Arabistan Krallığı, bir Arktik devleti olan RF ile bağlarını güçlendirerek dolaylı yoldan bölgede etki sahibi olmayı amaçlamıştır. Suudi Arabistan Krallığı'nın,

⁸⁴ Pareek N, Pareek N. India's Arctic Policy: a critical appraisal. Adv Polar Sci, 2022, 34(4): 344-355, doi: 10.13679/j.advps.2022.0006

⁸⁵ Japan's Arctic Policy, October 16th, 2015, https://www8.cao.go.jp/ocean/english/arctic/pdf/japans_ap_e.pdf, Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2024.

⁸⁶ Gushiken S. (2024). Japan's first Arctic research vessel to probe secrets of ice cap. Alındığı yer: <https://www.asahi.com/ajw/articles/15255832>

⁸⁷ Khang Pham, Japan Steps Up Its Arctic Engagement, 16 Nisan 2024, <https://www.thearcticinstitute.org/japan-steps-up-arctic-engagement/>, Erişim Tarihi: 3 Mart 2024.

RF ile petrol fiyatları konusunda ortak bir çalışmada bulunması ve yaşanan gelişmeler artık Suudilerin de bölgeye doğal gaz üretimi yoluyla Arktik Sıvı Doğal Gaz (LNG2)⁸⁸ projesine katılımı yoluyla dahil olacağının bir göstergesidir. Uzun yıllar boyunca içe kapalı ve sadece bölgesel sorunlara odaklanan Suudi dış politikası son yıllarda değişmeye ve dönüşmeye başlamıştır. Bu bakımdan Suudilerin Rus Arktik doğal gaz projesi olan LNG2'den hisse almak istedikleri bilinmektedir. Bu amaç doğrultusunda Suudi petrol ve doğal gaz şirketi Aramco, 2018 yılında Rus petrol şirketi Novatek ile Arktik LNG2'deki muhtemel iş birlikleri hususunda Mutabakat Zaptı imzalamıştır.⁸⁹ Tüm bu gelişmelerin RF ile Suudi Arabistan Krallığı'nın Arktik'teki geniş çaplı iş birliğinin bölge açısından farklı sonuçlar doğurması muhtemeldir.⁹⁰ Bu durumun gelecekte, Suudilerin Arktik Bölge'de Gözlemci Devletlerin tek yönlü sesine bir farklılık katacağı ve muhtemelen ticaret, enerji gibi yatırım konularında söz hakkı olan bir devlet olması ile sonuçlanacağı düşünülmektedir.

Arktik'teki bölge dışı aktörlerin faaliyetleri incelendiğinde Arktik'e yönelik uluslararası ilginin boyutları daha net bir şekilde görülebilmektedir. Diğer yandan, Arktik'te olabilecek bir olayın dünyanın geri kalanını da etkileyeceği görülmektedir. 1973 yılı Orta Doğu'da büyük buhranların yaşandığı bir dönemdi ve bunun etkileri dolaylı yoldan da olsa Arktik Bölgesi'ne yansımıştır. 1967'de İsrail'in Mısır'a saldırıp Sina yarımadasını işgal etmesine yanıt olarak Mısır 6 Ekim 1973'te Yahudilerin en önemli dini bayramı olan Yom Kippur günü İsrail'e saldırmıştır. Arap ülkelerinin de İsrail'i desteklediklerini düşündükleri ülkelere petrol sevkiyatını durdurma kararı almasıyla Kuzey Avrupa Devletleri Arap petrol ambargosu nedeniyle ortaya çıkan arz açığını kapatmak amacıyla Arktik Bölgesi'nde petrol aramanın yollarını araştırmaya başlamıştır. Norveç Krallığı petrol aramak amacıyla Kasım 1973'te sondaja başlama isteğini ilan etmiştir. Bölgenin yerel halklarından İnuitler bu duruma karşı tepki göstermiş ve bölge kaynaklarının nasıl kullanılacağı konusunda söz haklarının olduğunu savunmuşlardır. Yapılan görüşme ve konferanslar sonucu, Arktik devletleri İnuitlerin taleplerine kulak vermek zorunda kalmışlardır.⁹¹ Bu durumun etkisi, Kanada, Grönland ve Alaska'daki İnuitler arasında da yayılmıştır.

Arktik Bölgesi'nde yaşananların etkisi bölgeyle sınırlı kalmayıp tüm dünyayı etkilemektedir. Bu durum, tam tersi için de geçerlidir. Küresel iklim değişikliği buzulların erimesine sebep olurken, deniz buzlarının erimesi de yeni ticaret yollarının açılarak bölgenin stratejik öneminin artmasını sağlamaktadır. Öte yandan, dünyadaki kıt yeraltı kaynaklarının tükenmesi devletleri yeni arayışlara yönlendirmekte ve hem bölgedeki aktörler hem de bölge dışı aktörler Arktik Bölgesi'nin yeraltı zenginliklerine odaklanmaktadır. Bölge, dış aktörlerin hedefinde olduğu müddetçe bölgeye yapılacak yatırımlar jeopolitik olaylardan etkilenecek ve Arktik Bölge'nin gelecekte yönetim açısından izleyeceği stratejiyi belirleyecektir. Küreselleşme olgusu nedeniyle,

⁸⁸ Sıvılaştırılmış doğal gaz üretim ve aktarımının amaçlandığı bir Rus projesidir. Projenin en büyük hissedarı, Rusya merkezli bir doğal gaz ve petrol şirketi olan Novatek'tir. RF'nin zengin Arktik kaynaklarından yararlanma planlarının önemli bir parçasıdır.

⁸⁹ Clifford R. (2019). "When The Kingdom Comes: Saudi Arabia in the Arctic". Alındığı yer: <https://polarconnection.org/saudi-arabia-arctic/>

⁹⁰ Coffey L. (2023). Saudi Arabia and Other Gulf States Should Not Forget Their Interests in the Far-off Arctic. Alındığı yer: <https://www.hudson.org/foreign-policy/saudi-arabia-other-gulf-states-should-not-forget-their-interests-far-arctic-luke-coffey>

⁹¹ The Strange History of the Arctic and the Arab Gulf (2017). Alındığı yer: <https://jsis.washington.edu/news/strange-history-arctic-arab-gulf/>

küresel çapta iş birliği ve bağımlılık arttığı için bölge devletleri ve bölge dışı aktörler arasındaki ilişkinin gelecekte daha çok önem kazanacağı düşünülmektedir. Bölge dışı devletler de Arktik Bölgesi'ne kıyısı olan devletler kadar etki sahibi olamazlar da bölgedeki düzene ve gelişmelere ilgi duymakta ve ortak çalışmalar yoluyla iş birliklerini canlı tutmak istemektedirler.

5. ARKTİK BÖLGESİ VE TÜRKİYE

Sanayileşmenin başlamasıyla dünya, küresel anlamda ısınmaya başlamıştır. Artan sanayileşme, sera gazı salınımını arttırmış ve sıcaklık artışının dengesiz bir şekilde seyretmesine neden olmuştur. Bu ısınma, buzulların eriyerek coğrafi şekillerde değişikliklerin meydana gelmesine neden olmuştur. Bilhassa Arktik ve Antarktik'teki buzulların ve deniz buzlarının erimeye başlaması ve buna bağlı olarak deniz seviyelerinin yükselmesi bazı adalar açısından sorun yaratacak dereceye gelmiştir. Sanayi devrimi son iki yüzyılda sera gazının salınımında büyük bir etken olmuştur. Yeni teknolojik aletler, ekonomilerin hızlı taşınması, bölgesel genişlemeler, hızlı nüfus artışı gibi nedenlerle başlayan Sanayi Devrimi, insanların kentsel alanlara göç etmelerine ve bunun sonucunda kentsel alanların çevresinde nüfus artışı yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum da artan tarımsal, endüstriyel uygulamaların ve sera gazlarının atmosfere pompalanmasının artmasına neden olmaktadır.⁹²

Coğrafi şekillerin değişmesi de dünyada bir dizi değişiklikleri ortaya getirmiştir. Bazı alanlara ulaşım ve bölgedeki insanlardan haber alınması kolaylaşmıştır. Uydu telefonları vasıtasıyla dünyada neredeyse ulaşılamayacak bir nokta kalmaması iki kutbun da diğer bölgelere mesafesinin olumsuz etkilerinin ortadan kalkmasını sağlamıştır. Haritacılık sistemlerinin gelişmesiyle Kuzey Kutbu'nun gerçeğe daha yakın haritalanmasının yapılması, *“uydu bağlantılı navigasyon sistemleri ile gemilerin seyri-seferlerini izleme ve arıza durumunda müdahale etme”*⁹³, devletlerin iş birliği sayesinde Kutupların güvenliğinin artması, Uluslararası Denizcilik Örgütü'nün (IMO-International Maritime Organisation) Kutup Sularında Faaliyet Gösteren Gemilere Yönelik Kod'u⁹⁴ kabul etmesi, çıkması muhtemel sorunların minimum seviyeye indirilmesini sağlamıştır.⁹⁵ Bölgenin güvenliğinin artırılması, bölgeye gitme konusunda daha çok merak uyandırmış, bölgede yapılan araştırma ve çalışmaların da artmasına vesile olmuştur.

Kutuplar, çok eski dönemlerden beri birçok millet tarafından bilinen bir bölgedir. *“Dünya'nın 510 milyon kilometrekarelik alanının yüzde 70'ini kutuplar ve derin*

⁹² R.T. Wadanambi, L.S. Wandana, and K.K.G.L. Chathumini, “The Effects of Industrialization on Climate Change”, Journal of Research Technology and Engineering, Vol1, Issue 4. (October 2020), <https://www.jrte.org/wp-content/uploads/2020/10/The-Effects-Of-Industrialization-On-Climate-Change-1-1.pdf>

⁹³ Gümrükçü, Harun, Sümeyye Güneş, Sabit Alabaş ve Leyla Yılmaz. “Küresel Bakışla Kutup Çağı ve Spitzbergen/ Svalbard'ın Yeri.” Küresel Bakışla Kutup Çağı-4, hazırlayan Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli içinde 1-29. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

⁹⁴ Kutup Kodu, Kutup sularında güvenli seyir amacıyla oluşturulmuştur. Seyir halindeki gemilerin ve mürettebatın gerekli güvenlik önlemlerinin alındığından emin olunması ve kutup çevresindeki olası risklerin etkilerinin minimum seviyeye indirilmesi sayesinde çevreyi korumayı amaçlamaktadır. International Code for Ships Operating in Polar Waters (Polar Code), <https://www.imo.org/en/OurWork/Safety/Pages/polar-code.aspx>

⁹⁵ Gümrükçü, Harun, Sümeyye Güneş, Sabit Alabaş ve Leyla Yılmaz. “Küresel Bakışla Kutup Çağı ve Spitzbergen/ Svalbard'ın Yeri.” Küresel Bakışla Kutup Çağı-4, hazırlayan Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli içinde 1-29. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

denizler oluşturmaktadır.”⁹⁶ Bu kadar büyük bir alanı kaplayan coğrafi şekillerin insanlık tarafından merak edilmesi ve ulaşılmaya çalışılması hayatın olağan akışındandır. 15. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nin kutupları bildiği ve bu konuda bazı eserlerde mitolojik anlatımla dahi olsa bahsinin geçtiği bilinmektedir.⁹⁷ 16.yüzyılda Piri Reis tarafından çizilerek Yavuz Sultan Selim’e takdim edilen haritada Antarktika’nın buzullarla kaplı olmadan önceki halinin bir tasviri bulunmaktadır.⁹⁸ Piri Reis, çizdiği Dünya Haritası’nda Güney Amerika Kıtası’nın en güney bölgelerini çizerek Antarktika’ya en yakın toprakları göstermiştir.⁹⁹ Osmanlı bürokrasisinde de, Cem’iyyet-i İlmiyye-i Osmaniyye tarafından eğitilen ve yurtdışına gönderilen bilim insanlarının kutuplar hakkında bazı bilimsel bilgiler verdiği bilinmektedir.¹⁰⁰ 1912 ve 1913’te Son Osmanlı Mebuslar Meclisi milletvekili Celal Nuri İleri’nin kendi imkânlarıyla Arktik Bölgesi’ne gitmesi ve bununla ilgili hatıralarını birer kitap ile kalıcı hale getirdiği bilinmektedir.¹⁰¹ Öte yandan, Türkiye’nin 1932 yılında Meteoroloji Enstitüsü gözlemleri yoluyla 2. Uluslararası Kutup Yılı’na katkı sunduğu¹⁰² ve Norveçli tanınmış kutup uzmanı Rolf Kjaer’in Türkiye’ye davet edilmesi, Türkiye’nin kutup alanındaki faaliyetleri bakımından önem arz etmektedir.

Türk Bilim İnsanlarının, modern zamanda, kutuplardaki varlığı Antarktika Bölgesi’nde başlamıştır. Bilim insanı Atok Karaali’nin ABD’ye ait Plateau İstasyonu’nda 1967 yılında araştırmalar yapmak amacıyla bulunması ve Prof. Dr. Umran İnan’ın bilimsel çalışmalar yürütmek amacıyla Antarktika’ya gitmesi Türklerin bölge ile tanışıklığının ne kadar eski olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca, üç Türk bilim insanının isminin üç farklı coğrafi şekle verilmesi “(Karaali Kayalıkları¹⁰³, İnan Tepesi¹⁰⁴, Tilav Buz Yalağı¹⁰⁵)” de önemlidir.¹⁰⁶ Kutup bölgeleri üzerine lisansüstü çalışmalarını yapan diğer akademisyenlerimizi sıralamak gerekirse;

- 2001 Dr. Barış Salihoğlu (ABD)
- 2001 Dr. Fidan Göktaş (Almanya)

⁹⁶ A.g.e, 4.

⁹⁷ Sarıkaya, B. (2019). Tercüme-i Acâibü'l-Mahlûkât. (G. Kut, Dü.) İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

⁹⁸ Çoşkun, Feray. “Piri Reis Ve Haritası.” Atlas Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi, 30 Mart, 240 (2013): 8-24.

⁹⁹ Kutup Bilimleri Enstitüsü, Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022). Alındığı yer: https://kare.mam.tubitak.gov.tr/sites/images/kare_mam/ulusal_kutup_bilim_programi.pdf

¹⁰⁰ Caymaz, Ebru ve Burcu Özsoy. “Türkiye’nin Kutup Bilim Diplomasisi.” İletişim ve Diplomasi, Kamu Diplomasisi ve Ülke Markalama Özel Sayısı,7 (2022):5-24.

¹⁰¹ İleri, C. N. (1997a). Şimâl hâtıraları. (İ. Demirci, Çev.). İstanbul: Mavi Yayıncılık

¹⁰² A.g.e 91

¹⁰³ Haritalanması 1959-1965 yıllarında Amerika Birleşik Devletleri Jeolojik Sürveyi tarafından yapılmış, isim verilmesi 1968 yılında Antarktika Adları Dayanışma Kurulu tarafından kıtada bilimsel araştırmalar için bulunan ve Antarktika’ya ilk ziyaret eden Türk bilim insanı olan Atok Karaali anısına yapılmıştır.

¹⁰⁴ 1994 yılında Antarktika İsimleri Danışma Komitesi tarafından Prof. Dr. Umran İnan adına 2451 metre uzunluğa sahip bir dağa verilmiştir.

¹⁰⁵ Antarktika’da bulunan Victoria topraklarındaki bir buz yalağıdır. Adını Türk bilim insanı Serap Tilav’ın bölgede yaptığı çalışmalar sonucu almıştır.

¹⁰⁶ İnam, İlknur, Eda Ünal ve Mesut Koçak. “Antarktika’ya Bilim Üssü Kurulması Projesi.” Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi ve Verimlilik Genel Müdürlüğü, 358, 2018

- 2001 Dr. Sinan Hüsrevoğlu (ABD)
- 2005 Dr. Murat Aydın (ABD)
- 2006 Dr. Burcu Özsoy (ABD)
- 2008 Dr. Kemal Can Bizsel (İtalya)
- 2013 Dr. İzzet Noyan Yılmaz (Almanya)
- 2013 Dr. Orhan Polat (Bulgaristan)
- 2014 Dr. Yakup Çelik (Bulgaristan)
- 2014 Dr. Bayram Öztürk (Japonya)
- 2015 Dr. Meltem Ok (UK)

Bilimsel seferler ile Arktik/Antarktika kıtalarına giderek bilimsel çalışmalar yapan kişi sayısı tezin yazıldığı tarih itibarıyla 139'dur.

Türkiye Cumhuriyeti, 1995 yılında Antarktika Antlaşması'na taraf olarak Antarktika ile resmi ilişkiler kurmuştur. Resmi ilişki kurulmasında ve ulusal seferlerin düzenlenmesinde geç kalınmasına rağmen, Türk araştırmacıların yukarıda belirtildiği üzere çok daha önce, 1960'lı yıllarından itibaren bölge ile ilgili bilimsel çalışmalar başlamıştır.

Her ne kadar Antarktika Bölgesi ile ilgili çalışmalar yoğunlukta ve daha uzun yıllardır yapılmakta olsa da Arktik Bölgesi ile ilgili çalışmalar da son yıllarda hız kazanmıştır. Hem Arktik hem de Antarktika üzerine yapılan çalışmaların hızlanmasında etkin olan unsur ulusal koordinasyon sağlayan İTÜ PolReCve sonrasında TÜBİTAK MAM KARE'nin hayat geçerek bu alanda aktif rol almasıdır. İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) bünyesindeki Kutup Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (PolReC) 2015 yılı Ocak ayında kurulmuş ve her iki kutup bölgesinde ulusal sefer ve bilimsel çalışmaları başlatmış ve sonrasında TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (MAM) Kutup Araştırmaları Enstitüsü (KARE)'ne evrilmiştir. Bu kurumların oluşturmuş olduğu bilimsel altyapı, fonlama bütçeleri, insan kaynağı ve bürokratik süreçler ile kutup bölgelerinde yapılan çalışmalar hız kazandırılmıştır. Bu girişimler, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından da Ulusal Kutup Bilim Programı (UKBP 2018-2022) ve sonrasında ise Ulusal Kutup Bilim Strateji Belgesi (2023-2035) ile desteklenmiştir. Öte yandan, Türkiye Cumhuriyeti 11. ve 12. Kalkınma Planları'nda stratejik önemi yüksek kutup araştırmaları gibi alanlarda Ar-Ge faaliyetlerinin sürdürüleceği¹⁰⁷, kutup araştırmaları konusunda Türkiye'nin uluslararası arenadaki konumunun güçlendirileceği¹⁰⁸ ifadelerine yer verilmesi, Arktik ve Antarktik'teki çalışmaların devlet politikasının bir parçası haline getirilerek kurumsallaştığını belirtmektedir.

¹⁰⁷ Cumhurbaşkanlığı, "12. Kalkınma Planı", https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf

¹⁰⁸ Cumhurbaşkanlığı, "11. Kalkınma Planı", <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On-Birinci-Kalkinma-Plani-2019-2023.pdf>

Ticari, kültürel ve bilimsel açılardan düşünüldüğünde, Türkiye'nin Arktik Bölgesi ile yakından ilgilenmesi ve bölgede kalıcılığını sağlamlaştırma çabası vermesi gerekmektedir. Kurulan araştırma üsleri bu konuda atılmış doğru bir adımdır. Bu alandaki çalışmalarda üniversite - hükümet işbirliğinin sağlanmış olması çalışmaların hızlı ve etkin yürütülmesi bakımından önem arz etmektedir.¹⁰⁹

Arktik Bölgesi ile ilgili çalışmalara ise Türkiye tarafından 2000'li yıllarda başlanmıştır. Türkiye'nin Arktik Konseyi'ne katılımına ilişkin programın oluşturulması UKBP ve UKBS'nin orta ve uzun vadedeki planlarındandır. Bu konudaki ilk girişim Türk Dışişleri Bakanlığı'nın 2015 yılında Arktik Konseyi'ne gözlemci devlet olmak amacıyla başvurması olmuştur. 2024 itibarıyla kamuoyuna resmi bir açıklama yapılmamakla birlikte olumsuz sonuçlanmıştır. Aynı yıl başvuruda bulunan Moğolistan, İsviçre ve Yunanistan'ın başvuruları da olumsuz sonuçlanmıştır. Sonrasında, 2017 yılında İsviçre'nin başvurusu kabul edilmekle birlikte diğer devletlerin neden uygun bulunmadığına ilişkin bir açıklama yapılmamıştır.¹¹⁰ Bu durumun oluşmasında, Arktik'e somut katkı sağlanması, hali hazırda üye devletlerin üye olacak devletlerle siyasi konularda anlaşmazlıklarının bulunmaması gibi etkenler rol oynamaktadır. Örneğin, AB'nin başvurusu da konsey tarafından reddedilmiştir. Bu durumda Rusya'nın Ukrayna ile yaşadığı problemlerdeki AB tavrının etkili olduğu düşünülmektedir. Ancak yine de Türkiye'nin üzerine düşen sorumluluklar bulunmaktadır. Türkiye'nin Arktik Bölge'de gözlemci devlet olabilmesi için Ottawa Deklarasyonu'nda yer alan hedefleri kabul edip sağlaması, Arktik Sekizlisi olarak adlandırılan Arktik Bölgesi'ndeki sekiz devletin bölgedeki egemenliğini kabul etmesi, bölge yerel halklarının demokratik haklarına ve milli değerlerine saygı göstermesi gerekmektedir.¹¹¹ Türkiye, başvuruyu yenilemek amacı doğrultusunda 30 Nisan 2018'de 23 katılımcının bulunduğu İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) ve Kutup Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (PolReC) ortaklığında bir çalıştay düzenlemiştir.¹¹² Bu çalıştay Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nda gerçekleşmiş ve çalıştay sonunda Arktik ve Antarktik hakkında yapılan çalışmaların özetlendiği bir rapor hazırlanması fikri doğmuştur. Bu fikir, Arktik Bölgesi ile ilgili yapılan araştırma ve çalışmaların envanterinin çıkarılması hususunda da fayda sağlamıştır. Çalıştayda ağırlık verilen diğer bir konu 1925 yılında yürürlüğe girmiş olan Svalbard Antlaşması'dır. Bu antlaşma, Svalbard Takımadaları'nı Norveç Krallığının bir parçası haline getiren¹¹³ ve taraf devletlere Takımadalar'da oturma hakkı, denizcilik, balıkçılık, avlanma, maden kaynaklarından faydalanma ve kullanma hakkı veren bir antlaşmadır. Türkiye'nin de antlaşmaya taraf olmasının gerekliliği toplantıda

¹⁰⁹ Karabulut, H., Karabulut, S.B. "Türkiye'nin Geç Atılmış Doğru Adımı: Spitzbergen/Svalbard Antlaşması". *Avrasya İncelemeleri Dergisi - Journal of Eurasian Inquiries* 12, 2 (2023):149-177. <https://doi.org/10.26650/jes.2023.13089>

¹¹⁰ Can, G. (2023) *Arktika Bölgesindeki Uluslararası Mücadelenin Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

¹¹¹ Çaputçu, E., Çaputçu, Ö. (2021). 'Türkiye'nin Arktik Bölge Politikası' *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*. 8(1):252-259

¹¹² T.C. Sanayi Ve Teknoloji Bakanlığı, (2018). *Arktik Bölgesi ve yürütülen çalışmalar*. Türkiye'nin Kutup Çalışmaları - Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi, S.358 s.42-43.

¹¹³ Gümrükçü, H. vd. (2019). *Kutup Çağında Geleceğin Kıbrıs'ı: Spitzbergen Takımadaları Araştırma Dosyası*. Küresel Bakışla Kutup Çağı-4 Küresel Bakışla Kutup Çağı ve Spitzbergen. Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli (Ed). Nobel Yayınevi, Ankara. Ss.13. Svalbard Antlaşması uyarınca Norveç Krallığına Takımadaların yönetiminin sağlanması amacıyla "valilik" statüsü verilmiştir. Bu statü Norveç Krallığı tarafından oldukça geniş bir şekilde yorumlanmakta, burada çeşitli faaliyetlerde bulunan taraf devletlerin vatandaşlarının Norveç milli yasaları çerçevesinde Norveç vatandaşları ile aynı haklara sahip olduğunu savunmaktadır.

savunulmuş olup bu anlaşmaya 17 Ekim 2023 tarihinde taraf olunmuştur. Diğer yandan, yine 2018 yılında düzenlenmiş olan Arctic Frontiers¹¹⁴, UArctic Kongresi¹¹⁵, ve IASC (International Astronomical Search Collaboration)¹¹⁶ kongre ve toplantılarına Türk bilim insanları tarafından bildiriler sunulması yoluyla katılım sağlanmıştır.¹¹⁷

Öte yandan aynı kısaltma ismine sahip diğer bir IASC(International Arctic Science Committee), 1990 yılında kurulan IASC, Arktik'te bilimsel araştırmalar yapılmasına öncülük eden ve bu araştırmalar için koordinasyon sağlayan bir organizasyondur. Diğer bir deyişle IASC, Arktik Bölge'deki hızlı değişimleri fark ederek bu hızlı değişimlerin küresel etkisini azaltmaya çalışan bir organizasyondur. Arktik ekosisteminin dünyanın hassas ekosistemlerinden olması, biyoçeşitliliğin korunması, sürdürülebilir balıkçılık ve yerli halkların yaşam tarzının korunması gibi konular önem taşıdığından IASC, bölgede bu konularda çalışmalar yapılması bakımından önemlidir. IASC üyeliğinin Türkiye açısından Arktik Bölge'deki bilimsel araştırmaların uluslararası düzeyde tanınması, bölgedeki faaliyetlerde lojistik alanındaki uluslararası işbirliği aracılığıyla çevresel etki ve maliyetlerin azaltılması, Türk bilim insanlarının Arktik'teki çalışmalarda yer alarak Türkiye'nin bilimsel kapasitesinin artırılmasını sağlaması, bilim diplomasisi aracılığıyla görünürlüğün artırılarak uluslararası arenada güçlü bir duruş sergilenmesi gibi potansiyel katkıları olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, IASC'nin burs imkânları ve kapasite geliştirme imkânları sayesinde Türk bilim insanları ve genç araştırmacılar için yeni fırsatlar yaratılacaktır. Bu açıdan, IASC üyeliği, Türkiye'nin "2023-2035 Ulusal Kutup Bilim Stratejisi" hedefleri doğrultusunda, Arktik Konseyi'ne gözlemci üye olma yolunda önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Arktik Bölgesi'ne yapılan ilk bilimsel sefer, İTÜ PolReC tarafından deniz buzlarının fizik bilimi ve küresel iklim değişikliği konularına katkı sağlamak maksadıyla 11-26 Temmuz 2019 tarihleri arasında Türkiye İş Bankası'nın sponsorluğunda yapılmıştır. Bu seferde, çeşitli akademik disiplinlerde 41 araştırma için veri toplanmıştır.¹¹⁸ İkinci Arktik Bilimsel Seferi ise, 4 Temmuz 2022'de Norveç'in Tromsø şehrinde başlayarak 82 derece kuzeye kadar örneklemeler almak ve yeşil dönüşüm kapsamında bulgular toplamak suretiyle 14 farklı projeyi gerçekleştirmek amacıyla yapılmıştır. Bu sefer sırasında, Türk Bilim ekibinin Svalbard Takımadaları'nda Polonya İstasyonunu ziyaret etmesi¹¹⁹ kutup çalışmalarında Türkiye'nin diğer paydaşlarla iş birliği yürütmesi ve çalışmalarının tanınması açısından önemlidir.

Arktik devletlerinin ve bölge dışı aktörlerin Arktik'te bilimsel üs kurmaları ve araştırma çalışmaları yürütmeleri onlara stratejik ve bilimsel açıdan önemli faydalar sağlamaktadır. Bunlar; iklim ile ilgili çalışmalar, bölgenin askeri ve stratejik

¹¹⁴ Arctic Frontiers, bilgiyi eyleme dönüştürmek amacıyla politika, bilim, iş dünyası ve Arktik'te yaşayan yerel halkları harekete geçirmek suretiyle ortak bir ağ oluşturma konusunda bir oluşumdur.

¹¹⁵ UArctic Kongresi, Kuzey Kutup Çevresi ve diğer ülkelerden liderler, yerli temsilciler, bilim insanları, akademisyenler ve öğrencileri bir araya getirmek suretiyle etkileşim ortamı oluşturmayı ve yüksek öğretimde iş birliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

¹¹⁶ IASC, dünya genelindeki bilim insanlarına yüksek kalitede astronomik bazı verilerin sağlanması amacıyla kurulan bir bilim programıdır.

¹¹⁷ T.C. Sanayi Ve Teknoloji Bakanlığı, (2018). Arktik Bölgesi ve yürütülen çalışmalar. Türkiye'nin Kutup Çalışmaları - Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi, S.358 s.42-43

¹¹⁸ İlk Türk Arktik Bilimsel Seferi, (Türkiye İş Bankası, 2019)

¹¹⁹ İkinci Ulusal Arktik Bilimsel Araştırma Seferi (TASE-II) Sona Erdi. (2022). Alındığı yer: <https://kare.mam.tubitak.gov.tr/tr/haber/ikinci-ulusal-arktik-bilimsel-arastirma-seferi-tase-ii-sona-erdi>

konumundan faydalanma, uluslararası işbirliği, deniz taşımacılığında önemli rol üstlenme ve yeni askeri ve ticari rotaların kontrolü, biyolojik çeşitlilikten faydalanma ve çevre araştırmaları yapılması gibi alanlardır. Bu alanlar, bölge aktörlerine ve bölge dışı aktörlere stratejik, bilimsel ve ekonomik faydalar sağlamaktadır. Örneğin bölgenin güçlü aktörlerinden Rusya Federasyonu, Sevmorgeo adındaki araştırma kurumu desteğiyle Arktik ve Antarktik'te veri toplama çalışmaları yürütmektedir.¹²⁰ Bununla birlikte, Lomonosov Sırtı'nda yapılan çalışmalar sonucu bölgedeki enerji kaynaklarının çeşitliliğini fark ederek 2001 yılında BM'ye Arktik'teki kıta sahanlığının genişletilmesi konusunda başvuruda bulunmuştur.¹²¹ İlk başvuruda kabul edilmeyen bu istek 2023 yılında taraf devletler tarafından resmi olarak doğrulanmış ve tartışmaya açılmıştır.¹²²

Üçüncü Arktik Bilimsel Seferi (TASE-III), 4 Temmuz -2 Ağustos 2023 tarihleri arasında, 11 kişilik bilim heyetinin yaklaşık 1 ay süren ve bilimsel açıdan birçok ilkin de gerçekleştirildiği bir seferdir. Uluslararası araştırmacıların Türkiye tarafından Arktik seferlerine davet edilmesi, bölgede etkin olmasının bir vesilesi olmuştur. TÜBİTAK, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Anadolu Ajansı, çeşitli araştırma enstitüleri, üniversiteler ile iş birliği yapılarak çeşitli ülkelerden bilim insanlarının da katıldığı, Norveç bayraklı 62 metrelik 'PolarXplorer' adlı araştırma gemisi ile 81 derece kuzey paralelinde bulunan hatta ulaşılmıştır. Ayrıca, Brezilya Bilim Teknoloji ve İnovasyon Bakanlığı ile TÜBİTAK arasında imzalanmış olan Mutabakat Zaptı bağlamındaki ilk iş birliği de bu bilimsel seferde gerçekleştirilmiştir. Sefer ekibi, bu seferin icrası sırasında Polonya Kutup Araştırma İstasyonu'nu, Barentsburg'taki Rusya'ya ait Arktik araştırma istasyonlarını ve eski madenci kasabası Pyramiden ile Ny Alesund'daki Kore bilimsel araştırma üssünü de ziyaret etmişlerdir. Bu sefer ve ziyaretler kapsamında elde edilen bulgular 30 Kasım – 1 Aralık tarihleri arasında gerçekleştirilen 7. Ulusal Kutup Bilimleri Sempozyumu'nda bilim insanları ile paylaşılmıştır.¹²³

Dördüncü Arktik Bilimsel Seferi (TASE-IV) 26 Haziran- 25 Temmuz 2024 tarihleri arasında, Norveç bayraklı 'R/V PolarXplorer' (Ice Class 1C) adlı Bilimsel Araştırma Gemisi ile 71 derece enleminden başlayarak yapılan seferdir. Seferde, 9 Türk, Bulgaristan'dan 1, Şili'den 1 araştırmacı olmak üzere 11 kişi bulunmuştur. Sefer sonucunda 16 tane deniz bilimleri ile ilgili projesi hayata geçirilmiştir. Bu seferlerin, Türkiye'nin bölgedeki karar verici kuruluşlarda varlığını sağlamlaştırması ve uluslararası arenadaki bilimsel saygınlığının artırılması açısından önemi büyüktür. Buna ek olarak, bu bilimsel seferler Türkiye'nin bilimsel potansiyelinin sadece kendi

¹²⁰ Trude Pettersen, "Russia finishes seismic surveys of shelf limits", <https://barentsobserver.com/en/arctic/russia-finishes-seismic-surveys-shelf-limits-24-10>, [Erişim Tarihi: 10.09.2024].

¹²¹ Russia expands its claim to the Arctic Continental Shelf. (2016). Alındığı yer: <https://www.polarregions.co.uk/post/russia-expands-its-claim-to-the-arctic-continental-shelf>

¹²² Julia H. (2023). "Russia's claim to North Pole territory officially confirmed" <https://polarjournal.ch/en/2023/02/21/russias-claim-to-north-pole-territory-officially-confirmed/> Erişim Tarihi: 12.09.2024].

¹²³ Üçüncü Ulusal Arktik Bilimsel Araştırma Seferi (TASE-III) Sona Erdi. (2023). Alındığı yer: <https://kare.mam.tubitak.gov.tr/tr/haber/3-ulusal-arktik-bilimsel-arastirma-seferi-onemli-arastirmalara-ev-sahipligi-yapti>

coğrafyasında değil küresel düzeyde de mevcudiyetinin gösterilmesi konusunda fırsat sunmaktadır.¹²⁴

Svalbard Antlaşması araştırma istasyonları bağlamında düşünüldüğünde, imzacı devletlere uluslararası arenada birçok fayda sağlamaktadır. Bunlardan birisi de bölgede kalıcı bir bilimsel araştırma üssü kurulmasıdır. Bilimsel araştırma üslerinin kurulması devletlere bilimsel prestij sağlamakta ve bilimsel keşif konularında uluslararası işbirliği imkânı sağlamaktadır. Ayrıca, eşsiz bir ekosisteme ve zengin bir biyoçeşitliliğe sahip olan Arktik'te yaban hayatının incelenmesi ve deniz ekosistemlerinin izlenmesi gibi konularda çalışmalar yapmayı kolaylaştırmaktadır. Ek olarak, ortaya çıkacak yeni ticaret yolları ve ekonomik kaynaklar devletleri daha fazla araştırma çalışmalarında bulunmaya ve bölgedeki varlıklarını sağlamlaştırmaya teşvik etmektedir. Türkiye'nin de Svalbard Antlaşmasına imza atan diğer devletler gibi hak elde edebilmesi için çeşitli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Örneğin, “Türkiye'nin daha sağlıklı bilgilere ulaşabilmesi için”¹²⁵ Svalbard'da bir kalıcı üs kurması, kendi meteorolojik ve araştırma istasyonlarını tesis etmesi bu çalışmaların önemli bir adımını oluşturacaktır. Zira, Kutuplar'daki hava akımları tüm dünyayı olduğu gibi Türkiye'ye de etki etmektedir. Türkiye'nin kendi kalıcı istasyonunu Arktik Bölgesi'nde kurması halinde meteorolojik veriler dahil birçok veriye anlık olarak ve herhangi bir manipülasyona uğrama ihtimali olmadan ulaşabilecektir. Hitler yönetimi altındaki Nazi Almanyası'nın ihtiyaç duyduğu verileri elde etmek amacıyla İkinci Dünya Savaşı sırasında dahi Takımadaları 1941'de işgal etmesi ve bölgede var olma çabası vermesi unutulmamalıdır.¹²⁶

Uluslararası ilişkiler çıkar çatışması temeline dayanmaktadır. Türkiye'nin Rusya üretimi olan S-400 hava savunma sistemi siparişleri sebebiyle ABD ile sorunlar yaşaması,¹²⁷ Rusya'nın Türkiye ile Suriye'de bazı konularda paralel çalışırken, bir başka Ortadoğu ülkesi Libya'da anlaşmazlık yaşamaları,¹²⁸ Türkiye'nin sınırlarını korumak amacıyla Suriye'nin güneyinde icra ettiği “Barış Pınarı Harekâtı”nın Kanada'nın Türkiye'ye silah satışını askıya alması gibi politik gelişmeler bu açıdan önemli birer örnektir.¹²⁹

Bu açıdan düşünüldüğünde, Türkiye'nin Arktik Bölgesi'nde bilimsel araştırmalar dışında herhangi bir konuda (Ekonomi, Ticari, Siyasi veya Askeri) varlığını arttırması ve Arktik'te etkin bir politika izlemesi, diğer söz sahibi devletler tarafından dikkat ile izlenecektir. Yine de, bilimsel araştırmalarımızın nitel, nicel ve uluslararası işbirliği kapasitesinin artması için Türkiye'nin Dışişleri Bakanlığı tarafından Arktik Bölgesi ile ilgili konularda girişimlerin yapılmasını kolaylaştıracak “bir büyükelçi/özel elçi

¹²⁴ Dördüncü Ulusal Arktik Bilimsel Araştırma Seferi (TASE-IV) Başladı. (2024). Alındığı yer: <https://tubitak.gov.tr/tr/haber/dorduncu-ulusal-arktik-bilimsel-arastirma-seferi-tase-iv-basladi>

¹²⁵ Gümrükçü, Harun, Sümeyye Güneş, Sabit Alabaş ve Leyla Yılmaz. “Küresel Bakışla Kutup Çağı ve Spitzbergen/ Svalbard'ın Yeri.” Küresel Bakışla Kutup Çağı-4, hazırlayan Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli içinde 1-29. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

¹²⁶ A.g.e, 3.

¹²⁷ Limon, Onur. “Arktik Konseyi Ve Türkiye'nin Unutulan Arktik Konseyi Gözlemci Üyelik Başvurusu: İsviçre Örneği”. International Journal of Politics and Security 3, sy. 1 (Arktik Özel Sayısı) (Nisan 2021): 302-35.

¹²⁸ Tekir, Gökhan. “Russian-Turkish Involvement in the Civil War in Libya”. Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi, sy. 3 (Haziran 2020): 190-215.

¹²⁹ Ellsworth B. (2021). “Canada accused of double standard in arms ban to Turkey”. Alındığı yer: <https://www.aa.com.tr/en/americas/canada-accused-of-double-standard-in-arms-ban-to-turkey/2210863>

*görevlendirmesi*¹³⁰ önemli olacaktır. Türkiye'nin, Arktik Bölgede var olması durumunda alınan kararlarda söz sahibi olan bir devlet durumuna gelmesine ve küresel sorunları ilgilendiren bağlamdaki düşüncelerini dünyaya daha yüksek sesle duyurmasına katkı sağlayacaktır. Bu açıdan bakıldığında, geleceğin yeni stratejik merkezlerinden olması muhtemel Arktik Bölgesi'nin öneminin farkına varılması, bölgede var olmanın Türkiye açısından kazançlarının değerlendirilmesi ve Arktik Bölgesi ile bağların sağlamlaştırılması için yalnızca bilimsel araştırma yapmanın ve Svalbard Antlaşması'na taraf olmanın yeterli olmayacağı değerlendirilmektedir. Buna ek olarak, Türkiye'nin Antarktika'da kazandığı deneyimlerin Arktik Bölgesi için de kullanılması gerekmektedir. Bu bağlamda, TÜBİTAK MAM çatısı altında kurulan Kutup Araştırmaları Enstitüsü (KARE) ülkemizin bu alanda odak noktası olup oldukça önemli bir görevi ifa etmektedir. 2023-2035 Ulusal Kutup Bilim Strateji Belgesinin KARE tarafından yürütülmesi ile ülkemizin bilim diplomasisi vasıtası ile her iki kutup bölgesinde varlığını arttırması ve saygın ülkeler arasına girmesi hedeflenmektedir. TÜBİTAK MAM KARE tarafından koordine edilen ve yürütülen bilimsel araştırmalar her disiplini kapsadığı gibi sosyal bilimler alanını da kapsamaktadır. Türkiye'nin sosyal bilimler alanında disiplinler arası araştırma çalışmaları ile diğer devletlerle yapılan antlaşmalar bu alanın gelişmesine katkıda bulunurken, Arktik bölgede yapılacak araştırmaların kurumsallaşmasını da sağlayacaktır.¹³¹

5.1. Svalbard Takımadaları

Yer altı zenginliklerinin bulunduğu bölgeler geçmişten beri milletlerin ilgi odağı olmuş ve bu bölgeleri ele geçirmek için çatışmalar yaşanmıştır. Arktik Bölgesi de bu çıkarıma uygun bir bölgedir. Takımadaların Kuzey Buz Denizi'ne açılması, küresel iklim değişikliği nedeniyle eriyen buzların hayati önem taşıyan nakliye yollarını ve kaynaklarını açacak gibi görünmesi nedeniyle zorlu Arktik bölgesi son yıllarda jeopolitik önem kazanmıştır. Küresel iklim değişikliği etkisiyle ilerleyen yıllarda zengin yer altı kaynaklarının açığa çıkacağı düşüncesi, Arktik Bölgesi'ne komşu sekiz devleti birlikte hareket etme konusunda motive etmektedir.¹³² Teknolojinin gelişmesinin Arktik Bölgesi'ndeki kaynakların ekonomik bir düzeyde çıkarılması ve işlenmesini sağlayacağının görülmesi, yeni ulaşım yollarının yapılması bir dizi problemi de beraberinde getirmiştir.

Bilhassa ABD ve Rusya Federasyonu'nun (Soğuk Savaş döneminde SSCB) stratejik, askeri ve ekonomik saiklerle Arktik Bölgesi'nde bulunması, bölgeyi çatışmalara da açık hale getirmiştir. Bölgenin önemi, başta bu iki devlet olmak üzere Arktik Sekizlisi tarafından oldukça iyi bilinmektedir. Enerji kaynakları, fosiller ve yer altı madenlerinin varlığı tüm devletlerin ilgisini buraya çeken unsurların başında gelmektedir. Buna ek olarak, bölgenin yer altı ve yerüstü kaynaklarının dünya ekonomisi ile entegrasyonunun bazı sorunları doğurması muhtemeldir. Yaklaşık beş buçuk milyon nüfusa sahip Norveç Krallığı'nın, İsveç ve Finlandiya ile ortak olarak

¹³⁰ Limon, Onur. A.g.e. 330.

¹³¹ Caymaz, E., & Özsoy, B. (2022). Türkiye'nin Kutup Bilim Diplomasisi. İletişim Ve Diplomasi(7), 5-24. <https://doi.org/10.54722/iletisimvediplomasi.1098563>

¹³² Gümrükçü, Harun, Sümeyye Güneş, Sabit Alabaş ve Leyla Yılmaz. "Küresel Bakışla Kutup Çağı ve Spitzbergen/ Svalbard'ın Yeri." Küresel Bakışla Kutup Çağı-4, hazırlayan Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli içinde 1-29. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

Rusya Federasyonu ile yaşanan gerilimlere karşı bir Arktik ‘askeri nakliye koridoru’¹³³ oluşturma düşüncesi, devletlerin birbirine karşı güvensizliğinden kaynaklanmaktadır.¹³⁴ Svalbard Takımadaları, Norveç’in egemenliğinde olmakla birlikte, 50 ülke Takımadalar’da söz sahibidir. Buna rağmen, Takımadalar’daki zengin yer altı kaynakları yalnızca bölgeye kıyısı olan devletleri değil diğer küresel aktörleri de bölge hakkında söz sahibi olmak için çalışmalar yapmaya itmiştir.

Arktik Bölgesi jeopolitik açıdan incelendiğinde, hem konum hem de kıyıdaş devletler itibariyle çeşitlilikleri içinde barındıran bir durumda olduğu görülmektedir. Rusya Federasyonu hariç, ekonomik ve demokratik açılardan gelişmiş devletler yer almaktadır. Zengin kaynakları ile 16. yy.dan itibaren balina avcıları, kürk tüccarları ve madencilerin dikkatini çeken Arktik Bölgesi, “Soğuk Savaş’ın bitmesiyle daha fazla ulaşılabilir”¹³⁵ olan bir bölge haline gelmiştir. Soğuk Savaş döneminde de, bölge sahip olduğu dev buzullar ile ABD ve Rusya’nın nükleer balistik füzeleri gizlemesini kolaylaştırmıştır. Durum günümüzde de farklı değildir. Küresel dünyada Arktik Bölgesi’ndeki güvenlik ortamının yeni bir “Soğuk Savaş’a” evrilip evrilmeyeceği konusunda endişeler bulunmaktadır. 2014’te Rusya’nın Kırım’ı işgali ile başlayan Rus-Ukrayna çatışması, Batı dünyasının Rusya Federasyonu ile ilişkilerinin seviyesine etki eden bir gelişme olmuştur. Buna rağmen, Arktik Bölgesi’ndeki stabilitenin korunması amacıyla Batı dünyası Rusya’ya beklenen tepkiyi vermemiştir. Arktik’teki asıl güvenlik sorunu ABD ve Rusya gibi iki süper gücün coğrafi olarak birbirlerine yakınlığından kaynaklanmaktadır. Kuzey Kutbu’ndaki mevcut silah sistemleri ile bu iki devlet birbirine karşı olası bir saldırı girişiminde caydırıcı güç olmaktadır. Birbirlerinin uluslararası sistemdeki çıkarlarına tehdit olarak gördükleri bir tutumda, Arktik Bölge stratejik önemi yüksek bir bölge haline gelmektedir. Öte yandan, yükselen bir güç olan Çin’in de ABD ve Rusya ile rekabet içinde olması olası bir çatışma çıkma ihtimalini güçlenmektedir.¹³⁶ Arktik bölgede tarihi olarak iki kutuplu sistemin yerini üç yönlü bir güç dengesinin alması bölgeyi hem önemli hem de daha tehlikeli bir hale getirmektedir. Rusya ve ABD, en güçlü ve önemli silahlarını birer caydırıcı unsur olarak Arktik Bölgesi’ne veya yakınına yerleştirmek istemektedir. Bilhassa, Soğuk Savaş döneminde Sovyet Rusya’nın nükleer caydırıcı gücü ile uzun menzilli uçakları ve denizaltı kuvvetleri ağırlıklı olarak Arktik’te bulundurduğu bilinmektedir. Ayrıca, bölgedeki askeri araçlarını korumak için Sovyet Rusya, zamanla füze kuvvetlerini bu bölgeye yerleştirmiştir. Buna karşı, ABD Arktik üzerinden Sovyet hedeflerine doğrudan ulaşabilmek için uzun menzilli bombardıman

¹³³ Rusya’nın Arktik’te askeri varlığını arttırması ve 2022’de Ukrayna’yı işgali, bölgesel güvenlik anlamında Norveç, Finlandiya ve İsveç için artan bir endişe yaratmıştır. Bunun üzerine, onlarca yıldır süren askeri konulardaki anlaşmazlıklarını bir kenara bırakan İsveç ve Finlandiya ittifaka üye olmak için çalışmalara başlamışlardır. Koridorun oluşturulmasının amacı, askeri personel ve malzemelerin Norveç limanlarından İsveç ve Finlandiya’ya güvenli yollardan taşınmasını sağlamaktır. Nordic Countries to Create Arctic Military Transport Corridor. (2024) Alındığı yer: <https://www.thedefensepost.com/2024/06/21/nordic-arctic-military-corridor/>

¹³⁴ Atle, Staalesen, “From the Arctic coast to Lapland. Nordic countries establish cross-border military transport corridor” , <https://thebarentsobserver.com/en/security/2024/06/arctic-coast-lapland-nordic-countries-establish-cross-border-military-transport> [Erişim Tarihi: 25.06.2024].

¹³⁵ Gümrükçü, Harun, Sümeyye Güneş, Sabit Alabaş ve Leyla Yılmaz. “Küresel Bakışla Kutup Çağı ve Spitzbergen/ Svalbard’ın Yeri.” Küresel Bakışla Kutup Çağı-4, hazırlayan Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli içinde 1-29. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

¹³⁶ Rob Huebert, “A new Cold War in the Arctic?! The old one never ended! ” <https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2019/2019-commentaries/325-a-new-cold-war-in-the-arctic-the-old-one-never-ended> [Erişim Tarihi: 03.04.2024].

uçağı geliştirmiş ve kıtalararası balistik füzeleri Arktik Bölgesi'ne yerleştirmiştir.¹³⁷ Buna ek olarak, hem Sovyet Rusya hem ABD birbirlerinin olası saldırılarına karşı erken uyarı alabilecekleri çok kapsamlı gözetleme sistemleri geliştirmişlerdir. Bu aksiyonların bir sonucu olarak Arktik Bölgesi, Soğuk Savaş'ın da etkisiyle askerileştirilmiş bir bölge haline gelmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle, ABD ve SSCB arasındaki gerilim biteceği için başta bölgenin stratejik öneminin azalacağı düşünülse de bölgenin önemi giderek artmıştır. Ayrıca, nükleer silahların bölgeden arındırılması konusunda sadece SSCB ve ABD değil, Kanada, Norveç ve Danimarka gibi NATO üyesi devletler de üstün çaba sarf etmişlerdir. Bununla ilgili olarak 1991'de imzalanan ve 1994'te yürürlüğe giren Stratejik Silahların Azaltılması Antlaşması (Strategic Arms Reduction Treaty - START 1), ve Arktik Askeri Çevresel İşbirliği (Arctic Military Environmental Cooperation – AMEC)¹³⁸ bölgedeki silahsızlanmanın garanti altına alınmasına çalışılmıştır. Bu antlaşmalar her ne kadar Arktik Bölgesi'ndeki nükleer silahların ve füzeleri sayısını azaltma konusunda fayda sağlamışsa da, ABD ve SSCB'nin nükleer caydırıcılık üzerine kurulu politikalarından vazgeçmesini sağlayamamıştır. Özellikle, yakın dönemde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin Batı dünyasının ve ABD'nin, Rusya'nın anlaşmalara bağlı olarak nükleer silahları kullanamamasından kaynaklı zayıflığından faydalanarak Rusya'nın çıkarlarını zedelediğini ve buna artık tolerans gösterilmeyeceğini 2007 yılında Münih'te yapılan Güvenlik Konferansı'nda belirtmiştir.¹³⁹ Günümüzde bazı nakliye rotaları sadece uzmanlaşmış buzkıran gemileri tarafından katedilebilmektedir. Gelecekte küresel iklim değişikliği etkisiyle deniz buzlarının erimesiyle birlikte Arktik rotasının buzsuz hale geleceği varsayımı düşünüldüğünde, bu rotaların tüm ticari gemiler tarafından kullanılabilir duruma geleceği görülecektir. Dünyadaki işlenmemiş petrolün yaklaşık %13'ü, deniz altı gazlarının %30'una ve yaklaşık bir trilyon dolarlık metal ve minerale sahip bu bölgede gemi trafiğinin muhtemel artması durumunda Arktik ekosistemi bundan etkilenecek olsa da lojistik sektörünün olumlu etkileneceği düşünülmektedir.¹⁴⁰ Zira deniz buzlarının erimesiyle açılacak bu yeni rotalar, tanker ve kargo gemileri için görece daha düşük maliyet ve hızlı teslimat anlamına gelecektir. Buna bağlı olarak, Rusya hegemonyasındaki Arktik nakliye rotaları, olası senaryoda Rusya ve Çin arasındaki ticareti ve ikili ilişkileri artırma konusunda yeni fırsatlar doğurabilecektir.¹⁴¹

Arktik Bölgesi, ekonomik kalkınma ve bilimsel ilerleme için daha fazla çokuluslu iş birliğini zorunlu kılan bir bölgedir. Birçok küresel endüstri için çok önemli ve elzem olan bölgenin her türlü jeopolitik çalkantıdan korunması ve savunulması gerekmektedir. Ancak var olan bu denge, ahlaki açıdan doğru olanı yapma, bireysel ulus devletlerin ve liberal demokrasilerin değerlerine bağlı kalma ve aynı zamanda despotik liderlerin uluslararası hukuku ve insan haklarını ihlal edememelerini sağlama pahasına feda edilmemelidir. Rusya'nın, Ukrayna'ya saldırısında başta Arktik devletleri olmak üzere hiçbir devletten destek almamış olması, aksine Ukrayna

¹³⁷ Huebert a.g.y.

¹³⁸ AMEC; Sovyet Rusya, ABD, Norveç ve İngiltere arasında imzalanan, Sovyet nükleer güçlerinin imha edilmesine yönelik bir antlaşmadır.

¹³⁹ Daniel, Fried and Kurt, Volker, "The Speech In Which Putin Told Us Who He Was", <https://www.politico.com/news/magazine/2022/02/18/putin-speech-wake-up-call-post-cold-war-order-liberal-2007-00009918>, [Erişim Tarihi: 15.05.2024].

¹⁴⁰ Jerome, Gavin, "The melting Arctic and raising tensions among Arctic nations", <https://www.visionofhumanity.org/the-melting-arctic-and-a-new-cold-war/> [Erişim Tarihi:04.06.2024].

¹⁴¹ A.g.y.

güçlerine ve hükümetine silah ve malzeme sağlayarak hem kendi çıkarlarını korumuş, hem de Rusya'nın yalnız bırakılarak püskürtülmesine fayda sağlama konusunda önemli bir husus olmuştur. Ancak küresel dayanışmayı göstermenin, Rusya Federasyonu'na karşı çalışmanın Kuzey Kutup Dairesi için ve daha güvenli bir ortam yaratmanın bir başka yolu da Arktik Konseyi'nin tamamen yeniden düzenlenmesi ve Rusya'nın forumdaki faaliyetlerden çıkarılmasıdır.¹⁴² Arktik Konseyi'nin, birçok projesine Rusya'yı dahil etmeden devam etme yönünde olası bir karar alması¹⁴³ gelecekte hali hazırda küresel güvenliğe karşı bir tehdit olduğunu birçok kez göstermiş olan Rusya açısından şaşırtıcı olmayacaktır. Svalbard Takımadaları'nın stratejik önemini arttıran bir diğer özelliği ise, dünyanın her yerindeki gen bankalarında saklanan tohum örneklerinin bulunduğu bir Küresel Tohum Deposu'na sahip olmasıdır. Küresel bir tohum deposu kurulması fikri 1980'lerde tartışılmaya başlanmıştır. 1984'te İskandinav Gen Bankası, Longyearbyen şehri dışındaki terk edilmiş bir kömür madeninde yedek bir tohum depolama tesisi kurmuştur. Olası bir tehdit ve tehlikeye karşı küresel bazda tohumların depolanması ve uygun koşullarda saklanması fikri, bu tesisin kurulmasıyla yayılmaya başlamıştır. Svalbard takımadalarının en büyüğü olan Spitzbergen'de bir dağın eteğinde 130 metre derinlikte, Longyearbyen şehrinde Norveç hükümeti tarafından Küresel Hasat Çeşitliliği Örgütü (Global Crop Diversity Trust - GCDT) ile iş birliği içinde inşa edilmiş küresel tohum deposu, olası bir küresel kriz durumunda dünyadaki bitki ve tahılların tohumlarını koruma amacıyla inşa edilmiştir. İnsanlığın geleceği için stratejik öneme sahip bu küresel tohum deposunun Longyearbyen şehrinde inşa edilmesinin sebebi, bölgenin coğrafi şartlarından dolayı soğutma sisteminin arızalanması durumunda tohumların bozulmayacağı bir sıcaklık seviyesine sahip olmasıdır. Norveç hükümeti 2001 yılında Gıda ve Tarıma Yönelik Bitki Genetik Kaynakları Uluslararası Anlaşması'nın (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture - ITPGRFA) imzalanması için müzakereler yürütmüş ve imzaya açılmıştır. Anlaşmanın özünü, bitki genetik kaynaklarına erişim ve fayda paylaşımı konusundaki kurallar oluşturmaktadır. 2004 yılının Ekim ayında Norveç Hükümeti'nin kıyamet ambarının yapımını finanse edeceğini duyurmasıyla tohum deposunun inşaatı 2006 yılının haziran ayında başlamış ve 26 Şubat 2008'de açılmıştır. Yapılan araştırmalar ve fizibilite çalışmaları, sıcaklığı yaklaşık eksi 3,5 derecede tutan permafrost tabakanın, hayati öneme sahip tohumların depolanması için istenilen düzeyde olmadığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, tohum koleksiyonunun yüksek düzeyde hidrokarbon gazı barındıran bir kömür madeninde depolanmasının da güvenli olmadığı tartışılmıştır. Bunun üzerine, çözüm olarak kömür madeni olmayan, bakir bir bölgede ek soğutma sistemleri ile tohumların uygun sıcaklıklarda saklanmasına karar verilmiştir.¹⁴⁴ Tohumların olası bir nükleer savaş, dünya geneline yayılan bir hastalık, sert iklim değişikliği sonucu bazı bitki türlerinin yok olması gibi bir durumda dahi tüm tehditlerden korunması ve genetik kaynaklarının muhafaza edilmesini sağlayacak bir teknolojiyle inşa edilen bu büyük ambar, yaklaşık olarak 4,5 milyon tohum örneğini barındırma potansiyeline sahiptir. Ambarda,

¹⁴² Alan, Cunningham, "Shifting Ice: How the Russian Invasion of Ukraine has changed Arctic Circle Governance and the Arctic Council's Path Forward", <https://www.thearcticinstitute.org/shifting-ice-russian-invasion-ukraine-arctic-circle-governance-arctic-councils-path-forward/> [Erişim Tarihi:10.05.2024].

¹⁴³ Trine Jonassen, "Without Russia, the Arctic Council Will Not Survive", <https://www.highnorthnews.com/en/without-russia-arctic-council-will-not-survive> [Erişim Tarihi:28.04.2024].

¹⁴⁴ Charles, Daniel. (2006). A "forever" seed bank takes root in the Arctic. Science , 312 (23), 1730–1731.

dünyanın birçok ülkesinden gelen tohum çeşitleri mevcut olup, bu tohumları küresel tohum deposunun kasasında saklamak ücretsizdir. 2015 yılının Eylül ayında Suriye Savaşı ilk kez kasadan tohumların alınmasına yol açmıştır. Ayrıca, savaş nedeniyle merkezi Suriye'nin Halep şehrinde bulunan Uluslararası Kurak Alanlarda Tarımsal Araştırma Merkezi (ICARDA) Fas ve Lübnan'da bölgesel tohum bankalarının kurulması için Suriye'deki çatışmalarda yok olan bir buğday türünün ve diğer bazı mahsullerin kuraklığa ve yüksek sıcaklığa adapte olmuş çeşitleri için tohum talep etmiştir.¹⁴⁵ Türkiye, kıyamet ambarına tohum göndermemiştir. Türkiye'ye en yakın gen bankaları, Bulgaristan, Yunanistan, Ermenistan ve Gürcistan'da bulunmaktadır.¹⁴⁶ Kıyamet ambarına en çok tohum örneği ABD tarafından gönderilmektedir.¹⁴⁷

5.2. Svalbard Antlaşması

Svalbard Takımadaları 1596 yılında Willem Barentsz tarafından keşfedilmiştir. Keşfedildiği günden itibaren, Takımadaların kimin egemenliğinde olacağı belirsiz ve tartışılan bir konu olmuştur. Hollanda, Fransa ve İspanya, Rusya, Danimarka ve Norveç gibi ülkeler burada hak iddia eden ülkeler arasındadır. İsveçli Adolf Erik Nordenskiöld'ün Takımadalar'da yaptığı bir gezi sırasında zengin yeraltı kaynaklarının farkına vararak, buranın İsveç egemenliğindeki Norveç tarafından kontrol edilmesini savunmuştur. Rusya bu öneriye sıcak bakmamış ve Takımadalar'daki hukuki statünün terra nullius olması gerektiğini savunmuştur.¹⁴⁸ Rusya'nın önerisi kabul görmüş ve İsveç, Norveç ve Rusya tarafından imzalanarak 1872 yılında Takımadalar Terra nullius olarak kabul edilmiştir (1872 Agreement Between Russia and Sweden- Norway). Bölgedeki birçok devlet, zengin kömür madenlerinin farkına vardıktan sonra, kömür madeni işletmesi açma yarışına girmiştir. Bu yarışın sebebi, Avrupa'nın sanayileşmesi ile sanayi bölgelerinde kullanacakları kömür madenlerine ihtiyaç duymaları ya da Svalbard Takımadaları'nın 17.yy.dan itibaren sahipsiz bölge ya da kimseye ait olmayan bölge statüsüdür.¹⁴⁹ Svalbard Antlaşması; ABD, Norveç, Danimarka, Fransa, Hollanda, İtalya, Japonya, İrlanda ve İsveç tarafından imzalanarak 1925 yılının Ağustos ayında yürürlüğe girmiştir. Norveç Krallığı'nın antlaşmanın imzalandığı yıllarda bölgenin ekonomik olarak en zayıf devleti olması nedeniyle Svalbard Takımadaları, Takımadalar üzerinde tam bir egemenlik verilerek Norveç'e bırakılmıştır. Norveç'in egemenlik hakkı bir nevi "valilik" görevi ifa etmeyi tanımlamaktadır.¹⁵⁰ Arktik'teki kaynaklardan faydalanma isteği birçok devleti, bölgede araştırmalar ve bilimsel faaliyetler yapmaya itmiştir. Bu kapsamda bölgedeki birçok devlet Svalbard Antlaşmasını halihazırda imzalamıştır.

¹⁴⁵ Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "Svalbard Global Seed Vault." Encyclopedia Britannica, June 2, 2024. <https://www.britannica.com/topic/Svalbard-Global-Seed-Vault>. 134 <https://seedvault.nordgen.org/> [Erişim Tarihi:06.06.2024]

¹⁴⁶ <https://seedvault.nordgen.org/> [Erişim Tarihi:06.06.2024]

¹⁴⁷ Gümrükçü, Harun, Sümeyye Güneş, Sabit Alabaş ve Leyla Yılmaz. "Küresel Bakışla Kutup Çağı ve Spitzbergen/ Svalbard'ın Yeri." Küresel Bakışla Kutup Çağı-4, hazırlayan Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli içinde 1-29. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

¹⁴⁸ Avango, D. Ve Martin, P., 2006: "Introduction and Background". Industrial Heritage in the Arctic: Research and Trainings in Svalbard, August 2004: Svalbard Archaeology Resmi İnternet Sitesi. https://www.svalbard.mtu.edu/reports/Sval_Report_2004_web.pdf [Erişim Tarihi:19.05.2024]

¹⁴⁹ Thomassen, I. C., 2013: "The Continental Shelf of Svalbard: Its Legal Status and the Legal Implications of the Application of the Svalbard Treaty Regarding Exploitation of Non- Living Resources". Yüksek Lisans Tezi, Master of Law in the Law of the SeaUit The Arctic University of Norway.

¹⁵⁰ Gümrükçü, Harun ve İsmail Ceritli. Küresel Bakışla Kutup Çağı -4,1.Baskı. Ankara: Nobel Yayınları, 2020.

Bölgeye coğrafi olarak her ne kadar uzak olsalar da bir çok ülke antlaşmayı imzalamış olup bazı örnekler şöyledir; Suudi Arabistan, Mısır, Yunanistan ve Afganistan 1925'te, Şili ve Venezuela 1928'de, Kuzey Kore ise 2016 yılında Svalbard Antlaşması'na imza atarak taraf olmuşlardır. Diğer imzacı devletlerden ABD, Büyük Britanya, Fransa, İtalya ticari faaliyetlerde ve vatandaşlara muamele konusunda ayrımcılık yapılmayacağı ve eşitlik ilkesi gereğince muamele edilmesini güvence altına alarak Norveç'e destek olmuşlardır.

Svalbard Antlaşması, Takımadaları ilgilendiren askeri, hukuki, ekonomik ve çevreyle ilgili hususları bünyesinde barındıran 10 madde ve 3 ek maddeden oluşmaktadır. Madde 1; Norveç Krallığı'nın Svalbard Takımadaları'ndaki valilik yetkisini garanti altına almıştır. Madde 2, 3, 4, ve 7'de imzacı devletlerin Takımadalarda ticari faaliyetlerde bulunurken Norveç vatandaşlarının gördüğü muameleyi görmeyi ve ayrımcılık yasağının uygulanması konuları garanti altına alınmıştır. 8. Madde, Takımadalardaki faaliyetlerden elde edilen gelirin yine Takımadalar için kullanılacağı hususunu kesinleştirmiştir. 9. Madde, Takımadaların askerden tamamen arındırılması ve askeri silahların hiçbir türünün yerleştirilemeyeceğinin taraflarca kabul edilmesini kapsamaktadır. 6. ve 10. Madde ise önceden Takımadalarda hakkı bulunan devletlerin önceden gelen haklarının korunması konusunu imza altına almıştır.¹⁵¹

Svalbard Antlaşması'nın 1.maddesinde Norveç'in; Batı Spitzbergen, Barent Adası, Edge Adası, Hope Adası, Prens Charles Burnu, Ayı Adası ve Wiche Adaları'nı kapsayan 10°- 35° Doğu meridyenleri ile 74°-81° paralelleri arasındaki alanda mutlak bir hakimiyeti vardır. Norveç Krallığı, Madde 1'den aldığı meşruiyetle Takımadalar'ı ilgilendiren her türlü yasal düzenlemeyi yapma yetkisini elde etmiştir.¹⁵²

Svalbard Antlaşması, 1920 yılında imzaya açılmıştır. Türkiye, o yıllarda Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkmış ve Kurtuluş Savaşı için mücadele vermekteydi. Millî Mücadele döneminde hem TBMM'nin açılmasıyla görevi sona eren Temsil Heyeti'nin İstanbul Hükümeti ile mücadelesi, imparatorluğun başkenti İstanbul dahil büyük bir kısmının işgal altında olması gibi sebeplerden dolayı uluslararası ilişkilerin tesisinden çok içeride otorite ve meşruiyetin sağlanması öncelik taşımıştır. Bu nedenle Svalbard Antlaşması'na komşusu olan bazı ülkelerin taraf olmasına rağmen Türkiye, bu antlaşmaya taraf olamamıştır.

1920 yılında imzaya açılmış olan bu antlaşmaya, Türkiye taraf olma kararı aldığını ilan etmiş ve TBMM'de yapılan komisyon görüşmesinde kanun teklifi görüşülerek 2022 yılında kabul edilmiştir.¹⁵³ Kanunun yayımlandığı tarihte Türkiye, Svalbard Antlaşması'na taraf olan 50'nci ülke olmuştur. Bilim diplomasisi kapsamında Türk öğrencilerin Svalbard Üniversitesinde eğitim almasının sağlanması, Takımadalarda kurulacak Türk Bilim İstasyonunda Türk bilim insanlarının araştırma yapması, Türk şirketlerin ekonomik faaliyetlerde bulunması ve Türk vatandaşlarının Takımadalarda ve karasularında mülk sahibi olma ve oturma hakkı elde edebilmesi antlaşmaya taraf

¹⁵¹ The Svalbard Treaty, https://library.arcticportal.org/1909/1/The_Svalbard_Treaty_9ssFy.pdf. [Erişim Tarihi:10.10.2023]

¹⁵² Gümrükçü, Harun "Kutup Çağında Geleceğin Kıbrıs'ı: Spitzbergen Takımadaları Araştırma Dosyası." Küresel Bakışla Kutup Çağı-4, hazırlayan Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli içinde 31-85. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

¹⁵³ TBMM, 27/5 Dönemi ve Yasama Yılı, Esas Numarası: 2/4511, <https://www.tbmm.gov.tr/d27/2/2-4511.pdf> [Erişim Tarihi:18.12.2023]

olmanın gerekçelerindendir.¹⁵⁴ Türkiye'nin Svalbard Antlaşması'na taraf olması, çevre dostu enerji kaynakları ve sürdürülebilirlik konularına önem verdiğinin bir göstergesidir. Küresel dünyanın popüler kelimeleri yeşil enerji, karbon emisyonu ve sürdürülebilirlik Batı dünyasının yakından ilgilendiği ve uzunca bir süredir üzerinde çalışmalar yaptığı alanlardır. Türkiye'nin bu kapsamdaki bir antlaşmaya taraf olması Batı dünyasının ilgisini yakından çekecektir. Antlaşma, Türkiye'nin Arktik Bölgesi'ndeki kabiliyetini arttırmış, denizcilik faaliyetlerinde ülkenin kendi tecrübelerini oluşturma şansı yakalanmış, denizcilik ve bölgede balıkçılık faaliyetlerinin artması ile Arktik ülkeleri ile ortak altyapı projelerinin yapılması (Örn. deniz araçlarının üretilmesi ve tersanecilik faaliyetlerinin) ihtimali de artmıştır.

Arktik Bölgesi'nin uluslararası arenada göz önünde olmasının ana nedeni daha önce de belirtildiği üzere, bölgenin zengin kaynakları ve stratejik ticaret yolları sebebiyle sahip olunan ekonomik faydalardır. Bu imkânlardan en çok payı alabilmek adına ülkeler, Arktik Bölgesi'ne coğrafi olarak uzak dahi olsalar bölgede bilimsel araştırma faaliyetleri yürüterek ve bölgedeki sivil toplum kuruluşları ile ortaklıklar kurmaya çalışarak bölgede var olma mücadelesi vermektedirler. Bu yolla, Takımadalar'daki resmî kurumların alacakları kararlarda aktif rol oynamaya çalışmaktadırlar.¹⁵⁵ Arktik Bölgesi'nin politikasında söz sahibi olmanın şartlarından birisi bilimsel araştırma faaliyetlerinin yapılmasıdır. Türkiye, son yıllarda bilim diplomasisini bölgede aktif yürüten bölge dışı aktörlerden birisi olmuştur. Özellikle, tüm dünyanın önem verdiği konulardan olan küresel iklim değişikliği konularında çalışmalar yapması, uluslararası literatüre anlamlı katkı sunması, günümüzdeki durumun izlenmesi-anlaşılması ve gelecek projeksiyonunun yapılması ile alınacak önlemlerin belirlenmesi noktasında Türkiye'nin çalışmaları ülkemizin bölgede söz sahibi olabilmesine katkıda bulunacaktır. Aynı zamanda, bölge aktörleriyle “*ikili anlaşmalar-mutabakat zabıtları*”, “*projeler*”, “*ikili işbirlikleri*” ya da “*araştırmacı değişim programlarıyla*” ortak çalışmalar yapılması ve bölgedeki sorunların çözümüne katkı sunulması beklenmektedir.¹⁵⁶ Artık Bölgede bilimsel araştırmalar yapılması ve bölge aktörleri ile işbirliği kurulması, Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) nezninde Türkiye'nin deniz alanları kullanımı konusunda kendisine fayda sağlayacak ve ayrıca ülkemiz Arktik siyasetinde hem söz sahibi olacak hem de daha aktif bir katılım sağlayacaktır. Dolayısıyla, Kutuplarda var olma konusundaki hedeflere ulaşmak adına Arktik bölgede yapılan faaliyetlerin arttırılması, Antarktika'da yakalanan başarı gibi bir başarının yakalanması ve uygulamalı (Fiziki, Yaşam, Yer Bilimleri) ile Çevre bilimlerine ek olarak sosyal bilimler alanlarında da daha fazla çalışmanın yürütülmesi önem arz etmektedir.¹⁵⁷

6. SONUÇ

Devletler arası ilişkilerde siyasal aktörlerin davranışlarının temelinde güç ilişkileri ve çıkar çatışmaları bulunmaktadır. Bu ilişki ve çatışmalar, daha önceleri dünyanın zengin doğal kaynakları olan bazı bölgelerinde iken, günümüzde Kutup bölgelerini de

¹⁵⁴ BMM, 27/5 Dönemi ve Yasama Yılı, Esas Numarası: 2/4511, <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/2/2-4511.pdf> [Erişim Tarihi:18.12.2023]

¹⁵⁵ Dal, A. (2022). Arktik Siyaseti ve Türkiye. Barış Araştırmaları Ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 10(1), 1-26.

¹⁵⁶ A.g.e. 21.

¹⁵⁷ A.g.e. 22.

içine alan geniş bir coğrafyaya doğru yönelmiştir. İnsanlığın ortak mirası olarak kabul edilen Kutuplar, coğrafi şartların etkisiyle değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Küresel iklim değişikliğinin etkisiyle buzullar ve deniz buzları erimekte ve ortaya yeni tehdit ve fırsatlar çıkmaktadır. Zengin hidrokarbon rezervleri, bölgedeki balık çeşitliliği, doğal gaz ve petrol gibi kaynakların cazibesi, bölgedeki ve bölge dışı aktörlerin dikkatlerini bu bölgeye çekmektedir. Bu durum gelecekte, bölgeden çeşitli çıkarların çatışabileceği ihtimalini doğurmaktadır. Zira, keşfedilmiş rezervler kadar keşfedilmemiş zengin doğal kaynak ve mineral rezervlerinin de olacağının düşünülmesi dikkatlerin bölgenin üzerinde olmasına sebep olmaktadır.

Deniz buzlarının erimesiyle yeni ticaret yollarının ortaya çıkacak olması, hem bölge devletleri hem de bölge dışındaki devletler arasında bir çıkar çatışmasına neden olacak ve uyuşmazlıklar yaratacaktır. Bu çatışmaların, anlaşmazlıkların ve uyuşmazlıkların gelecekte kim tarafından ve ne şekilde çözüleceği düşündürücüdür. Kutup Bölgelerinin ve özelde Arktik Bölgesi'nin hukuki açıdan farklılıklar taşıması ve açıklarının olması, düzenin çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından sağlanmaya çalışıyor olması gibi durumlar gelecekte bölgenin giderek çekişmelerin odağında olacağının bir göstergesidir.

Arktik devletlerinden Rusya Federasyonu, sadece Arktik'teki aktörler içerisinde değil dünyada da önemli bir enerji ihracatçısı konumundadır. Rusya, diğer tüm siyasi adımlarında olduğu gibi Arktik stratejisinde de çıkarlarını maksimize eden bir politika izlemektedir. NATO'nun ve dolayısıyla ABD'nin bölgede varlık göstermesi NATO üyesi olmayan Rusya'yı rahatsız etmekte ve aralarında bir üstünlük mücadelesi yaratmaktadır. Arktik Bölgesi'nde ABD'ye karşı yalnız kalan Rusya, bir diğer süper güç olan Çin ile yakınlaşmakta ve Arktik özelinde ortaklıklar kurmaktadır.

Arktik'teki diğer bir önemli aktör olan ABD de, geçmişte satın aldığı Alaska yoluyla Arktik'te varlığını ortaya koymaktadır. Bu açıdan, Alaska'da enerji kaynaklarının ve doğal kaynakların arama çıkarma faaliyetlerini yürütmektedir. Rusya'nın da güçlü bir aktör olarak Arktik Bölgesi'nde varlığını göstermesi ve Çin gibi bir diğer güçlü aktörle ortaklıklar kurması ABD için bir tehdit oluşturmaktadır.

Norveç Krallığı açısından Arktik Bölgesi'nin stratejik önemi bulunmaktadır. Svalbard Takımadaları'nın 'valilik' görevini üstlenmiş olan Norveç için bölgedeki diğer aktörlerle denge kurulması kolay olmamaktadır. Svalbard Takımadaları'nın Svalbard Antlaşması ile Norveç'e tam hakimiyet vermiş olması, zaman zaman Norveç'in bölgedeki faaliyetlerinin sınırlarının sorgulanmasına yol açmaktadır.

Kanada da bölgedeki varlığını zengin yer altı kaynaklarını ihraç ederek ve güçlü aktörlerden ABD ile yakın ilişkiler kurarak sağlamlaştırmaktadır. Kanada sınırları içindeki Kuzeybatı Geçidi, ABD'nin Kanada'nın buradaki egemenliğini reddederek uluslararası bir alan olduğunu iddia etmesi nedeniyle Kanada ve diğer aktörler arasında sorun yaratmaktadır.

Danimarka'nın Grönland üzerinden Arktik Bölgesi'nde söz hakkı bulunmaktadır. ABD'nin, Grönland'ı 53. eyaleti yapmak konusunda stratejiler geliştirme çalışmaları, Danimarka'nın egemenliğini zedeleyecek bir girişim olacağı için ABD ile Danimarka bu konuda uyuşmazlıklar yaşanmaktadır. Benzer bir durum Grönland'ın batı kıyılarında Kanada Arktik'i ile kesişen sınırlarda yaşanmakta olduğu görülmektedir.

Türkiye de, diğer birçok devlet gibi bölgede olabilecek değişimlere ve ortaya çıkabilecek kaynaklardan fayda sağlama hususunda bölgede meydana gelen/gelebilecek gelişmeleri takip etmektedir. Bu noktada, Türkiye'nin Arktik Bölgesi'nde var olması önemlidir. Türkiye'nin Arktik Bölgesi'nde varlığını göstermesi ülke açısından gelecekte getirileri olması muhtemel bir tutumdur.

Deniz buzlarının erimesiyle yeni küresel ticaret yollarının açığa çıkması, gelecekte tüm dünyanın ilişkilerini etkileyecektir. Bu değişimin, birçok uluslararası aktörün jeopolitik öneminin kaybolmasına ve çeşitli risklerin doğmasına sebep olacağı açıktır. Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki güncel tavrı gözlemlendiğinde, bölgesel ve uluslararası birçok konuya ilgi duyduğu, kendi bölgesinde bazı sorunların çözümünde akıl danışılan, gözlemci ve müdahaleci bir yol izlediği görülmektedir. Bu açıdan, Türkiye'nin de Arktik Bölgesi'nde var olma isteği ve bu kapsamda yapılan çalışmalar umut vericidir. İkinci yüzyılında, İklim Değişikliği Bakanlığı kurarak iklim değişikliğinin yaratacağı muhtemel etkilerin belirlemeyi, milli teknoloji hamlesi ile kendi öz teknoloji altyapısını ve savunma sanayisini güçlendirmeyi, uzay programı ile uzayda var olmayı ve TÜBİTAK MAM KARE ile kutuplarda saygın ülkeler arasına girmeyi kendisine hedef belirleyen Türkiye; çalışmamızın konusu olan Arktik Bölge'de de oluşan tehdit ve fırsatları yakından takip etmektedir.

Türkiye'nin Arktik Bölge'de bilim diplomasisini kuvvetli tutması, sadece siyasi açıdan değil ekonomik açıdan da etki etmektedir. Ülke ekonomisine bilim diplomasisi yoluyla sağlanabilecek ticari etkinin tam olarak doğrudan ölçülebilmesi pek mümkün olmasa da, bazı çıkarımlarda bulunabilmek mümkündür. Zira bu etki, birçok faktörlere bağlıdır. Elde edilecek ticari ve ekonomik fayda ölçülürken, yapılan bilimsel faaliyetler, doğal kaynaklar, mevcut maden ve enerji rezervleri, deniz ulaşımı ve ticaret yolları ile küresel iklim politikaları gibi birçok faktör devreye girmektedir. Arktik Bölgesi'nin önemli petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip olması dolayısıyla Türkiye'nin bu bölgede yürüteceği bilimsel çalışmalar, gelecekte ortaya çıkması muhtemel olan enerji kaynaklarına erişim sağlama, yeni ticaret yollarından faydalanma fırsatı yaratabilecektir. Bu durumun gerçekleşmesi halinde, ticari faaliyetler ve enerji güvenliği açısından Türkiye'nin dolaylı yoldan ekonomik fayda elde etmesi muhtemeldir. Bununla beraber, Arktik Bölgesi'ndeki buzulların ve deniz buzlarının erimesiyle birlikte ortaya çıkacağı düşünülen yeni ticaret yollarından Türkiye'nin yürüteceği Arktik diplomasisi ile ticaret yollarından faydalanma konusunda anlaşmalar yapılması yoluyla dünya ticaretinde daha avantajlı bir konumda olmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca, Arktik'te yürütülen bilimsel çalışmaların uluslararası işbirliklerini arttıracığı düşünülürse, teknolojik gelişmelerden anında haberdar olunması ve bu gelişmelerden faydalanılması

mümkün olabilecektir. Böylelikle, yenilikçi çözümler üreten, Ar-ge ve Ür-ge faaliyetlerinde mesai yapan kurum ve sektörlerle dolaylı ekonomik yarar sağlaması muhtemeldir.

Türkiye'nin Arktik Bölge'de bilimsel mânada var olması, iklim değişikliği gibi çevresel konulardaki müzakerelerde ve iklim finansmanı gibi alanlarda ülkeye etkinlik sağlayabilecek, bu durum da ülkeye ekonomik yardım ve projelere hibe sağlanması gibi fırsatlar doğurabilecektir.

Tüm bu ekonomik alanlar göz önüne alındığında, Arktik Bölgesi'nin dünya enerji rezervlerinin %13'ünü ve doğal gaz rezervlerinin %30'unu barındırmasının farkında olunması, bölgenin öneminin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Türkiye'nin bilim diplomasisi aracılığıyla yürüteceği faaliyetler sonucu bu kaynaklara erişimin sağlanması ve enerji ithalatının azaltılabilmesi ya da Türkiye'nin enerji transferinde rol oynaması gerçekleşebilecek senaryolardan birisidir. Bu durumun Türkiye'nin ekonomisine yılda milyarlarca dolarlık bir pozitif etkisinin olması olasıdır. Enerji ithalatının %10 kadar düşüş sağladığı bir projeksiyonda, yılda birkaç milyar dolarlık tasarruf edilmiş olacaktır. Öte yandan, Arktik üzerinden geçecek yeni ticaret yollarının Avrupa ile Uzak Doğu arasındaki ticaret rotasını kısaltacağı öngörüsü, Türkiye'ye lojistik merkezleri ve transit noktalar oluşturması halinde ticaret hacminin artması gibi bir fayda sağlayabilecektir. Bu açıdan bakıldığında, Kuzey Deniz Yolu'nun ticari maliyetleri düşürmesi Türkiye'nin lojistik sektöründe birkaç yüz milyon dolar gelir artışı sağlayacaktır.

Türkiye'nin Arktik'te yürüttüğü bilimsel araştırmalar ve bilim diplomasisi yoluyla kurulan ilişkiler sayesinde yeni teknolojilerden önceden haberdar olunması ve bunlara erken erişilebilmesi uzun vadede inovasyon arayan sektörlerle katkı sağlayabilecektir. Küresel iklim değişikliği ile mücadelede öncü teknolojiler geliştirilmesi ile ilgili çalışmalar yapılması ekonomik büyümeyi hızlandıracak diğer etkenlerden birisidir. Böyle bir çalışmanın on yıllık süreçteki projeksiyonunda ülke ekonomisine yüzlerce milyon dolara kadar ekonomik fayda sağlaması muhtemeldir. Genel anlamda bakıldığında, Türkiye'nin Arktik'te yürüteceği bilim diplomasisinin sağlayacağı ekonomik faydanın 10 yıl içerisinde 3 ila 5 milyar dolar civarında olabileceğini tahmin etmek rasyonel bir yaklaşım olacaktır. Bu tahminin temelini, enerji sektöründe ortaya çıkabilecek avantajlar, yeni açılacak ticaret yolları, diplomasi aracılığıyla faydalanılacak teknolojik işbirliklerinden ve bilimsel faaliyetler sonucu alınabilecek hibelerden elde edilecek direkt ve dolaylı faydalar oluşturmaktadır. Elde edilen bu faydalar ülkenin askeri, istihbarat ve haber alma vb gibi güvenlik alanı dışında oluşturulacak olan diğer politikalara (bilimsel, ekonomik, ticari, diplomatik vb) yön verecek dolaylı olarak güvenlik politikalarına hizmet etmiş olacaktır.

Güvenlik politikaları bağlamında düşünüldüğünde, doğrudan etkiler göz önüne alındığında, Arktik Bölgesi'nin jeopolitik ve güvenlik açılarından önem kazandığı görülmektedir. Türkiye'nin Arktik Bölgeye olan ilgisini bu bağlamda incelediğimizde çeşitli stratejik ve güvenlik boyutlarının değerlendirilmesi mümkündür. Arktik Bölgesi, son dönemlerde hem bölge aktörleri hem de bölge dışı aktörler arasındaki stratejik rekabetin arttığı bir bölge olmuştur. Bilhassa, Rusya, ABD, Kanada, Norveç ve Çin bölgedeki madenler ve mineraller ile yeni ticaret yolları üzerindeki hakimiyeti sağlamak ve ortaya çıkacak ekonomik faydadan en yüksek payı almak için mücadele etmektedirler. Türkiye'nin coğrafi olarak Arktik Bölge ile doğrudan bir bağı olmasa da, NATO'ya üyeliği hasebiyle bölgedeki güvenlik politikaları açısından yakından ilgilenmektedir. NATO, kendisine üye olmayan Rusya'nın Arktik Bölge'deki askeri faaliyetlerini yakından takip etmekte ve güvenlik dengesini tüm devletler nezdinde sağlamak yolunda önlemler almaya çalışmaktadır. Türkiye de NATO'ya 1952 yılında üye olan bir devlet olarak Arktik güvenliğine dolaylı yoldan etki edebilir ve katkıda bulunabilir durumdadır.

Küresel enerji kaynaklarının önemli bir bölümünün Arktik Bölge'de bulunması, enerji güvenliğinin dış politikasında ve güvenlik stratejilerinde önemli bir yer taşıyan

Türkiye için de önem taşımaktadır. Türkiye, enerji konusunda ürettiğinden fazla tüketiminden dolayı Arktik Bölge'deki enerji kaynaklarına erişimi gelecekte önemseyebilir. Böylesi bir durum, Türkiye'nin enerji ithalatını azaltacağı için doğrudan ekonomik bir kazanç sağlaması anlamına gelmektedir. Ayrıca, Türkiye'deki enerji firmalarının Arktik'te faaliyet gösteren uluslararası enerji şirketleriyle ortak çalışarak bölgedeki projelerde yer alması ve gelir elde etmesi de mümkündür. Bu bakımdan, Türkiye'nin enerji güvenliğini tesis etmek için Arktik Bölgesi'ndeki enerji projelerine entegre olması buradaki güvenlik politikalarına daha çok ilgi göstermesine sebep olabilecektir. Benzer şekilde, Arktik Bölge'de buzulların erimesi sonucu yeni deniz yollarının açılması beklentisi küresel deniz ticaretinin yapısının da değişmesi konusunda düşünülmeli anlamına gelmektedir. Arktik Bölgesi'nde yeni ticaret yollarının bulunması, stratejik önemi yüksek olan İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nı elinde bulunduran Türkiye'nin lojistik ve ticaret yolları açısından stratejik konumunu etkileyebilecektir. Arktik'teki var olan ve gelecekte ortaya çıkması beklenen ticaret yollarının güvenliğine karşı tehditler, Türkiye için gelecekte dolaylı da olsa bir güvenlik endişesi yaratacaktır. Zira, yeni rotaların Çanakkale ve İstanbul Boğazları'na bir alternatif yaratacağı düşünülmektedir. Bu sebeple, Türkiye'nin limanlarını ve lojistik merkezlerini yenilemesi ve modern seviyelere getirmesi önemlidir. Türkiye, gelecekte benzer şekilde Karadeniz ve Akdeniz'deki limanlarını Arktik'te oluşacak ticaret yolları için transit noktalar haline getirebilir. Ayrıca, Türkiye'nin modern denizcilik altyapısı ve ticaret gemileri ile Arktik ticaret rotalarında aktif rol oynayarak bahsi geçen yolların güvenliğini sağlaması yoluyla bölgedeki deniz güvenliğine katkı sağlaması mümkündür. Öte yandan, küresel iklim değişikliğinin bir sonucu olarak Arktik'te ortaya çıkan çevresel değişiklikler küresel iklim krizinin derinleşmesine ve çevresel güvenlik risklerinin artmasına neden olmaktadır. Bu sebeple, Türkiye'nin proaktif davranarak Arktik Bölgesi'nde iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir rol oynaması mümkündür. Buzulların erimesi, küresel bir tehdit olarak deniz seviyesinin yükselmesi sonucunu da beraberinde getirmektedir. Üç tarafı denizlerle kaplı Türkiye'nin de kıyı bölgelerinin bu değişimlerden olumsuz etkilenmesi muhtemeldir. Bu sebeptendir ki, Türkiye Arktik'te çevresel güvenlik açısından meydana gelecek gelişmeleri izlemeli ve önlemler almalıdır.

Arktik Konseyi ve benzeri kuruluşlar Arktik Bölgesi'nde güvenlik, ticaret ve çevre konularındaki politikaları şekillendiren yapılardır. Türkiye'nin Arktik Konseyi'nde gözlemci statüsünde bulunmaması bazı konularla olan faaliyetlerini kısıtlamaktadır. Fakat, bölge ile ilgili bilimsel ve güvenlik odaklı ilgisi, Türkiye'nin uluslararası arenada aktif bir rol oynamasını sağlayabilir. Dolayısıyla, Türkiye'nin Arktik'te aktif bir gözlemci rol oynaması bölgedeki güvenlik politikalarına katılması açısından önem arz etmektedir. Gelecekte Türkiye'nin gözlemci üye olması diplomatik gücünü artırmasına ve bölgesel güvenlik politikalarına dolaylı yoldan katkı sunmasına zemin hazırlayabilecektir.

Arktik'te askeri ve stratejik ilişkiler de önemli yer tutmaktadır. Bölgede aktif birçok devlet bulunmakla birlikte, Rusya'nın askeri varlığının giderek arttığı ve bölgedeki gücünü pekiştirdiği bölgenin diğer aktörleri ve bölge dışı aktörler tarafından da yakından takip edilen bir durumdur. Türkiye ile Rusya arasında siyasi arenada karmaşık bir politika izlenmesi, Türkiye'nin bir NATO üyesi olması gibi durumlar Arktik'te Rusya'nın tutumunun etkilerinin Türkiye tarafından takip edilmesini gerektirmektedir. Zira, NATO üyesi olan Türkiye'nin Arktik'teki güvenlik

politikalarının şekillendirilmesinde dolaylı yoldan da olsa söz sahibi olması muhtemeldir. Özellikle Rusya'nın bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla NATO ülkelerinin

Arktik'te daha aktif olması muhtemeldir. Böyle bir durumda, Türkiye de Arktik'te Rusya'ya karşı izlenecek stratejilerde aktif rol oynayabilecektir. Tüm bunlar göz önüne alındığında, Türkiye'nin Arktik Bölge ile ilişkisi askeri politikalar ve güvenlik politikaları bakımından sınırlı görünse de ticaret yollarının güvenliği, enerji güvenliği, çevresel güvenlik ve uluslararası diplomasi açılarından yüksek stratejik çıkarlarının bulunduğu söylenebilmektedir. Bu bakımdan, NATO stratejileri doğrultusunda Türkiye'nin bölge için askeri ve lojistik destek sağlamak suretiyle güvenlik stratejilerine katkı sağlaması mümkündür. Böylesi bir girişim, Türkiye'nin NATO içerisindeki konumunu güçlendirmesini sağlarken savunma sanayi işbirliklerini de artırma şansı doğurmaktadır. Buna ek olarak, ülke içinde üretilen savunma sanayi ürünlerinin Arktik'te faaliyet gösteren ülkelere satılarak ekonomik kazanç elde edilmesi de mümkün olacaktır. Bu sebeple Türkiye'nin bölge ile ilişkisini şekillendirirken, Arktik'te meydana gelen gelişmeleri yakından izlemesi ve bunları küresel güvenlik politikaları, çevresel sürdürülebilirlik ve enerji politikaları bakımından değerlendirmesi önem taşımaktadır.

Türkiye, Arktik Bölge'de hem güvenlik politikalarına katkı sunabilir hem de ekonomik kazanç elde edebilir. Kazanç elde edilecek enerji, denizcilik, bilimsel araştırmalar yapılması ve diplomasi gibi stratejik unsurlar kullanılarak Türkiye varlığını güçlendirebilecektir. Bilimsel faaliyetler yürütmek ve bölgeye bilim insanlarını göndermeye teşvik etmek, Türkiye'nin yumuşak güç bağlamında bölgede varlık göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bölgedeki tüm aktörlerin üzerinde hemfikir olduğu küresel iklim değişikliği ve buna bağlı olarak buzulların erimesi gibi konularda bilimsel araştırmalar yürütülerek hem bölgedeki güvenlik politikalarına katkı sağlanabilecek hem de bilimsel işbirliği yoluyla teknoloji transferi ve inovasyon yapılabilecektir.

Svalbard Takımadaları, Arktik'in stratejik bir bölgesidir. Türkiye, Svalbard Antlaşması'na taraf olmasıyla güvenlik stratejileri ve ekonomik fırsat bakımından geleceğe yönelik önemli kazanımlar sağlamıştır. Svalbard Antlaşması'na taraf olmak, Arktik Bölge'deki uluslararası düzenin bir parçası olması açısından Türkiye'ye önemli fırsatlar sunmuştur. Böylece, Türkiye de bölge ile ilgili uluslararası hukuku ve diplomasiyi ilgilendiren konularda etkin bir rol oynayacaktır. Svalbard Takımadaları'nda faaliyetlerde bulunma ve adalar hakkındaki uluslararası düzenlemelerde söz sahibi olma hakkı da antlaşmaya taraf olmanın verdiği haklardan birisidir. Svalbard, aynı zamanda Arktik araştırmaları için benzersiz bir üstür. Türkiye, antlaşmayı imzalayarak burada bilimsel çalışmalar yapma, bilimsel üs işletme ve

uluslararası işbirlikleri yoluyla bilim diplomasisi yürütme fırsatı da elde etmiştir. Geçmişte kömürcülük ve madencilik faaliyetleri ile anılan Svalbard Takımadalarında ve Arktik Bölgesinde, gelecekteki iklim değişikliğine bağlı tahminlerin gerçekleşmesine göre turizm alanında, yeni ekonomik fırsatların ortaya çıkarması beklenmektedir. Türkiye'nin halihazırda çok yetkin ve başarılı olduğu turizm faaliyetlerini Arktik'e taşıması ve bölgedeki turizm (macera turizmi ve ekoturizm vb) potansiyelinden faydalanması ve bölgeye düzenlenecek turistik geziler ile bölgede Türk turist varlığının artırılması ciddi manada bir gelir ve fayda yaratabilecektir. Bu konuda, Türk turizm ve taşımacılık şirketleri ile koordinasyon sağlanarak doğa

meraklılarına ve keşif turları yapmak isteyen turistlere öncülük edilebilir. Tüm bunlar hesaba katıldığında, Türkiye'nin Svalbard Antlaşması'na taraf olması, güvenlik stratejileri ve ekonomik açıdan geleceğe yönelik bir projeksiyon çizmektedir.

Bu çalışma ortaya koymuştur ki, İTÜ PolReC ve ardından TÜBİTAK MAM KARE ile kurumsal ve güçlü bir yapının oluşturulması, UKBP [2018-2022] ve UKBSB [2023-2035] ile 2035 yılına kadar yol haritasının belirlenmiş olması, 2017 ve 2019 yıllarından bugüne her iki kutup bölgesine kesintisiz bilim seferlerinin yapılması, bilimsel fayda / çıktı / model / ve insan kaynağı üretilmesi, uluslararası işbirliklerinin tesisi, her alanda (bilimsel, ekonomik, diplomatik, lojistik ve askeri vb) ülkemizin en aktif şekilde uluslararası arenada temsil edilmesi ile ülkemizin kutup bölgelerinde görünürlüğü arttırılmıştır. Türkiye'nin bu hamlesiyle enerji kaynaklarına erişim, ortaya yeni çıkacak ticaret yollarından faydalanma, bilimsel araştırma çalışmaları yürütme gibi konularda stratejik avantajlar elde etmesi mümkün olmaktadır ve gelecekte de olabilecektir. Diğer yandan, NATO ile güvenlik konularında yapılacak işbirlikleri hem bölgesel güvenlik politikalarına hem de küresel güvenliğe yönelik katkıda bulunacaktır. Farklı alanlarda elde edilecek bu kazanımlar Türkiye'nin Arktik Bölge'deki yerini sağlamlaştıracak ve uzun vadede bölgedeki en güçlü bölge dışı aktörlerden olma fırsatı verebilecektir.

KAYNAKÇA

Atle, Staalesen, “From the Arctic coast to Lapland. Nordic countries establish cross-border military transport corridor” ,

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2024/06/arctic-coast-lapland-nordic-countries-establish-cross-border-military-transport> [Erişim Tarihi: 25.06.2024].

Alan, Cunningham, “Shifting Ice: How the Russian Invasion of Ukraine has changed Arctic Circle Governance and the Arctic Council's Path Forward”,
<https://www.thearcticinstitute.org/shifting-ice-russian-invasion-ukraine-arctic-circle-governance-arctic-councils-path-forward/> [Erişim Tarihi:10.05.2024].

Arctic CEntre, <https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Arctic-Indigenous-Peoples> (Erişim tarihi: 03.01.2023)

<https://arcticportal.org/arctic-governance/arctic-council> (Erişim tarihi:02.11.2022)

A. Conley Heather, “China’s Arctic Dream”, Center for Strategic&International Studies, Washington 2018, s. 3.

Anu Sharma, “China’s Polar Silk Road Implications for the Arctic Region’”, Journal of Indo-Pasific Affairs, Special Issue, (October 2021) : 67-68,
<https://media.defense.gov/2021/Oct/24/2002878837/-1/-1/1/JIPA%20-%20SHARMA%20-%20ARCTIC.PDF>.

Avango, D. Ve Martin, P., 2006: “Introduction and Background”. Industrial Heritage in the Arctic: Research and Trainings in Svalbard, August 2004: Svalbard Archaeology Resmi İnternet Sitesi.
https://www.svalbard.mtu.edu/reports/Sval_Report_2004_web.pdf [Erişim Tarihi:19.05.2024]

Bayraktar B. (2023) *Bölgesel Uluslararası Toplum Olarak Arktik: Yüksek Kuzey’de İş Birliği ve Çatışmanın İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Byers, M. (2010). *Who owns the Arctic? Understanding sovereignty disputes in the North*. Douglas & McIntyre.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "Svalbard Global Seed Vault." Encyclopedia Britannica, June 2, 2024. <https://www.britannica.com/topic/Svalbard-Global-Seed-Vault>.

Bai, J. (2015). The IMO Polar Code: The emerging rules of Arctic shipping governance. *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 30(4), 674-699.

Captain Lawson Brigham, U.S. Coast Guard (Retired), The IMO Polar Code: Safety and Environmental Protection for Polar Waters, Proceedings, Vol. 150/1/1,451, January 2024 [Erişim Tarihi:29.05.2024]

Can, G. (2023) *Arktika Bölgesindeki Uluslararası Mücadelenin Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

“China’s Arctic and Antarctic Administration,” Gate to the Poles, <http://www.polar.org.cn/>.

Clifford R. (2019). “When The Kingdom Comes: Saudi Arabia in the Arctic”. Alındığı yer: <https://polarconnection.org/saudi-arabia-arctic/>

Coffey L. (2023). Saudi Arabia and Other Gulf States Should Not Forget Their Interests in the Far-off Arctic. Alındığı yer: <https://www.hudson.org/foreign-policy/saudi-arabia-other-gulf-states-should-not-forget-their-interests-far-arctic-luke-coffey>

Charles, Daniel. (2006). A “forever” seed bank takes root in the Arctic. *Science*, 312 (23), 1730–1731.

Caymaz, Ebru ve Burcu Özsoy. “Türkiye’nin Kutup Bilim Diplomasisi.” İletişim ve Diplomasi, Kamu Diplomasisi ve Ülke Markalama Özel Sayısı,7 (2022):5-24.

Cenk Sevim, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, Seçkin Yayınları, Ankara 2019, s.189.

Çoşkun, Feray. “Piri Reis Ve Haritası.” Atlas Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi, 30 Mart, 240 (2013): 8-24.

Çaputçu, E., Çaputçu, Ö. (2021). ‘Türkiye’nin Arktik Bölge Politikası’ Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD). 8(1):252-259

Dal, A. (2022). Arktik Siyaseti ve Türkiye. Barış Araştırmaları Ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 10(1), 1-26.

Daniel, Fried and Kurt, Volker, “The Speech In Which Putin Told Us Who He Was”, <https://www.politico.com/news/magazine/2022/02/18/putin-speech-wake-up-call-post-cold-war-order-liberal-2007-00009918>, [Erişim Tarihi: 15.05.2024].

Department of Defense Arctic Strategy, United State of America, 2019.

Dobbs, David, (2013): "The New Age of Exploration, Restless Genes", National Geographic, 125th Anniversary Special Issue, 2014: Why we explore, Washington, DC., Aylık Dergi.

Dr Yu Jie, Jon Wallace, “What is China’s Belt and Road Initiative (BRI)”, <https://www.chathamhouse.org/2021/09/what-chinas-belt-and-road-initiative-bri>, [Erişim Tarihi: 17.05.2024].

Ellsworth B. (2021). “Canada accused of double standard in arms ban to Turkey”. Alındığı yer: <https://www.aa.com.tr/en/americas/canada-accused-of-double-standard-in-arms-ban-to-turkey/2210863>

Gümrükçü, Harun, Sümeyye Güneş, Sabit Alabaş ve Leyla Yılmaz. “Küresel Bakışla Kutup Çağı ve Spitzbergen/ Svalbard’ın Yeri.” Küresel Bakışla Kutup Çağı-4, hazırlayan Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli içinde 1-29. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

Gümrükçü, H. (2019). Kutup Çağında Geleceğin Kıbrıs'ı: Spitzbergen Takımadaları Araştırma Dosyası. *Küresel Bakışla Kutup Çağı-4 Küresel Bakışla Kutup Çağı ve Spitzbergen*. Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli (Ed). Nobel Yayınevi, Ankara. Ss.31-75.

Gunnar S. Eskeland, Line Sunniva Flottorp, "Climate Change in the Arctic", *The Economy of the North*, p.80-81.

Gunitskiy, Vsevolod (2008). On Thin Ice: Water Rights And Resource Disputes in The Arctic Ocean. *Journal of International Affairs*, Spring/Summer 2008, V(61), 2.

Harriet W. Critchley, "The Arctic," *International Journal*. Vol. XLII (Autumn 1987).

Henry Tillman, Yang Jian, and Egill Thor Nielsson, "The Polar Silk Road: China's New Frontier of International Cooperation," *China Quarterly of International Strategic Studies* 4, no. 3 (2018): 345–62, <https://www.worldscientific.com/>.

Heininen, L. (2012). State of the Arctic Strategies and Policies – A Summary. *Arctic Yearbook*, 2-47.

İbrahim Hasanoğlu, Selçuk Demirkılınç, "Arktika'da Bölgesel Güvenlik", *Küresel Bakışla Kutup Çağı: Farklı Disiplinler Çok Yönlü Perspektifler*, (Editörler: Harun Gümrükçü-Aybüke İnan Şimşek- Güneş Ersoy), Efil Yayınları, Antalya 2016, s.46-47.

İleri, C. N. (1997a). Şimâl hâtıraları. (İ. Demirci, Çev.). İstanbul: Mavi Yayıncılık

İnam, İlknur, Eda Ünal ve Mesut Koçak. "Antarktika'ya Bilim Üssü Kurulması Projesi." *Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi ve Verimlilik Genel Müdürlüğü, 358, 2018.

İkinci Ulusal Arktik Bilimsel Araştırma Seferi (TASE-II) Sona Erdi. (2022). Alındığı yer: <https://kare.mam.tubitak.gov.tr/tr/haber/ikinci-ulusal-arktik-bilimsel-arastirma-seferi-tase-ii-sona-erdi>

İvan Mazur, (Çeviren: Natalia Shulgina Şanlı), “Arktika Global Dünyanın Gelişiminde Bifürkasyon Noktası”, Küresel Bakışla Kutup Çağı: Çatışmalar, İş birlikleri, Ulusal Çıkarlar, (Editörler: Harun Gümrükçü, Natalia S. Şanlı, Selçuk Demirkılınç, Aybüke İnan, Tamer İlbuğa, Siyasal Kitapevi, Antalya 2015, s.157.

Jason Treat ve Ryan Williams, “Kuzey Kutbu: Sular Isınıyor”, *National Geographic Türkiye*, Eylül 2019, s.57.

Japan’s Arctic Policy, October 16th, 2015, https://www8.cao.go.jp/ocean/english/arctic/pdf/japans_ap_e.pdf, Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2024.

Jerome, Gavin, “The melting Arctic and raising tensions among Arctic nations”, <https://www.visionofhumanity.org/the-melting-arctic-and-a-new-cold-war/> [Erişim Tarihi:04.06.2024].

Kong Soon Lim, “China’s Arctic Policy the Polar Silk Road Vision”, *Arctic Yearbook*, 2018, s. 6.

Khang Pham, Japan Steps Up Its Arctic Engagement, 16 Nisan 2024, <https://www.thearcticinstitute.org/japan-steps-up-arctic-engagement/> , Erişim Tarihi: 3 Mart 2024.

Karabulut, H., Karabulut ,S.B. “Türkiye’nin Geç Atılmış Doğru Adımı: Spitzbergen/Svalbard Antlaşması”. *Avrasya İncelemeleri Dergisi - Journal of Eurasian Inquiries* 12, 2 (2023):149-177. <https://doi.org/10.26650/jes.2023.13089>

Kefferpütz, R. ve Bochkarev, D. (2009). *Wettlauf um die Arktis: Empfehlungen an die EU*. Brüssel: Heinrich Böll Stiftung

Kutup Bilimleri Enstitüsü, Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022). Alındığı yer: https://kare.mam.tubitak.gov.tr/sites/images/kare_mam/ulusal_kutup_bilim_program_i.pdf

Limon, Onur. “Arktik Konseyi Ve Türkiye’nin Unutulan Arktik Konseyi Gözlemci Üyelik Başvurusu: İsviçre Örneği”. *International Journal of Politics and Security* 3, sy. 1 (Arktik Özel Sayısı) (Nisan 2021): 302-35.

Lalitha S. (2024). Polar Silk Route. <https://moderndiplomacy.eu/2024/02/11/polar-silk-route/> [Erişim Tarihi: 29.06.2024].

Lassi Heininen, Alexander Sergunin, GlebYarovoy, “Russian Strategies in the Arctic: Avoiding A New Cold War”, Moscow September 2014, *Valdai Discussion Club*, p.37.

Mark Nuttal, “Encyclopedia of the Arctic”, Routledge, Vol:1, New York 2005, p.117.

Mark Llewellyn Evans, *Great World War II Battles in the Arctic* (London: Praeger Publishers, 1999)

Medby, I. A. (2014). Arctic state, Arctic nation? Arctic national identity among the post- Cold War generation in Norway. *Polar Geography*, 37(3), 252-269.

Mustafa Tüter, “China’s Polar Silk Road: Opportunities and Challenges for Nordic Arctic”, *International Journal of Politics and Security*, 4(3), 2022, s. 312.

Nicholas Assef, “China’s Polar Silk Road: Overview, Challenges&Opportunities”, *SSRN Electronic Journal*, 2018, s. 5.

Moe, A., Heggelund, G. and Fürst, K., 2023. Sino–Russian Cooperation in Arctic Maritime Development: Expectations and Contradictions. *Europe-Asia Studies*. Online first. Available from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09668136.2023.2212144>

Oran R. Young, “The Age of the Arctic,” *Foreign Policy*, no 61 (Winter, 1985-1986): 160-179.

Pareek N, Pareek N. India’s Arctic Policy: a critical appraisal. *Adv Polar Sci*, 2022, 34(4): 344-355, doi: 10.13679/j.advps.2022.0006

Rob Huebert, “A new Cold War in the Arctic?! The old one never ended! ” <https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2019/2019-commentaries/325-a-new-cold-war-in-the-arctic-the-old-one-never-ended> [Erişim Tarihi: 03.04.2024].

R.T. Wadanambi, L.S. Wandana, and K.K.G.L. Chathumini, “The Effects of Industrialization on Climate Change”, *Journal of Research Technology and Engineering*, Vol1, Issue 4. (October 2020), <https://www.jrte.org/wp-content/uploads/2020/10/The-Effects-Of-Industrialization-On-Climate-Change-1-1.pdf>.

Svalbard Treaty, https://library.arcticportal.org/1909/1/The_Svalbard_Treaty_9ssFy.pdf, Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2024

Sarikaya, B. (2019). Tercüme-i Acâibü'l-Mahlûkât. (G. Kut, Dü.) İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

Singapore, Facts and Figures, The Arctic Institute, <https://www.thearcticinstitute.org/country-backgrounders/singapore/>, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2024.

Sanjay Chaturvedi, “Arctic Geopolitics then and now,” in *The Arctic: Environment, people, policy* edited by Mark Nuttall and Terry V. Callaghan (New York: Taylor and Francis, 2000):441-458.

Scott G. Borgerson, “Arctic Meltdown: The Economic and Security Implications of Global Warming”, Foreign Affairs, March/April 2008, Vol:87, No:2, p.68.

T.C. Sanayi Ve Teknoloji Bakanlığı, (2018). Arktik Bölgesi ve yürütülen çalışmalar. Türkiye’nin Kutup Çalışmaları - Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi, S.358 s.42-43.

The Norwegian Government’s Arctic Policy, https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/nord/arctic_strategy.pdf [Erişim Tarihi: 18.04.2024].

The Strange History of the Arctic and the Arab Gulf (2017). Alındığı yer: <https://jsis.washington.edu/news/strange-history-arctic-arab-gulf/>

Tobis Philbin III, The Lure of Neptune: German-Soviet Naval Collaboration and Ambitions, 1919 - 1941, University of South Carolina Press, 1994, 131-140.

Tekir, Gökhan. “Russian-Turkish Involvement in the Civil War in Libya”. Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi, sy. 3 (Haziran 2020): 190-215.

Trine Jonassen, “Without Russia, the Arctic Council Will Not Survive”, <https://www.highnorthnews.com/en/without-russia-arctic-council-will-not-survive> [Erişim Tarihi:28.04.2024].

Thomassen, I. C., 2013: “The Continental Shelf of Svalbard: Its Legal Status and the Legal Implications of the Application of the Svalbard Treaty Regarding Exploitation of Non- Living Resources”. Yüksek Lisans Tezi, Master of Law in the Law of the SeaUit The Arctic University of Norway.

TBMM, 27/5 Dönemi ve Yasama Yılı, Esas Numarası: 2/4511, <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/2/2-4511.pdf> [Erişim Tarihi:18.12.2023]

Vladimir Putin, 'The Arctic: Territory of Dialogue International Forum', Arkhangelsk'te yapılan konuşma, 30 Mart 2017, <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/54149>>, (Erişim tarihi:02.11.2022)

Video message by Foreign Minister Wang Yi at the opening ceremony of the third Arctic Circle Assembly(2015), https://www.mfa.gov.cn/eng/wjdt_665385/zyjh_665391/201510/t20151017_678391.html.

Russian Federation, 'Russian National Security Strategy', December 2015, para. 99, <<http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>>, (Erişim tarihi:02.10.2022).

Stephanie Pezard, *The New Geopolitics of the Arctic Russia's and China's Evolving Role in the Region*, RAND Corporation, Santa Monica 2018, s. 8.

Svalbard : NATO's Arctic 'Achilles' Heel' Author(s): Wither, James K., RUSI JOURNAL, vol. 163, no. 5, 2018, p. 28-37.

Weller, Gunter, The weather and climate of the Arctic. In *The Arctic; Environment, People, Policy*, edited by Mark Nuttall & Terry V. Callaghan, London and New York: Taylor and Francis, 2000, pp. 143–160.

Weidacher Hsiung, C. (2016). China and Arctic energy: drivers and limitations. *The Polar Journal*, 6(2), 243-258.

Zysk, K. (2011). Military aspects of Russia's Arctic policy. J. Kraska (Ed.), *Arctic security in an age of climate change içinde* (ss. 85-106). Cambridge: Cambridge University Press.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ALABAŞ, Sabit
Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Üniversite ve Bölüm	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İstihbarat	
Lisans	Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü	16.09.2020

Yabancı Dil

İngilizce
Almanca
Arapça

Yayınları

Gümrükçü, Harun, Sümeyye Güneş, Sabit Alabaş ve Leyla Yılmaz. “Küresel Bakışla Kutup Çağı ve Spitzbergen/ Svalbard’ın Yeri.” Küresel Bakışla Kutup Çağı-4, hazırlayan Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli içinde 1-29. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

Alabaş, S. (2022). İnsan İstihbaratı Kapsamında Bir Casus Profil Analizi: John Godolphin Bennett ve İstanbul’daki Faaliyetleri. İstihbarat Çalışmaları Ve Araştırmaları Dergisi, 1(1), 129-156.

Sabit Alabaş, “Arktik Bölgesi’nin Askerileştirilme Dönemi (1940-1991)”, Kutup Bilimleri Ansiklopedisi, C. 3, 1.bs. (İstanbul: 2023), 195.